

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

KÜRESELLEŞMENİN ULUS DEVLETLERİN
ÜNİTER YAPILARI VE EKONOMİLERİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kamuran YÜREKLİ
Öğrenci No: 141302083

TEZLİ YÜKSEK LİSANS

İstanbul, Eylül 2019

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

KÜRESELLEŞMENİN ULUS DEVLETLERİN
ÜNİTER YAPILARI VE EKONOMİLERİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kamuran YÜREKLİ
Öğrenci No: 141302083

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz TEZCAN

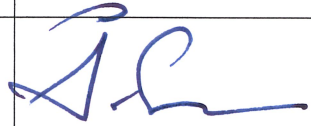
TEZLİ YÜKSEK LİSANS
İstanbul, Eylül 2019

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı 141302083 numaralı yüksek lisans öğrencisi Kamuran Yürekli'nin, "Küreselleşme Olgusunun Ulus Devletlerin Üniter Yapıları ve Ekonomileri Üzerinde Meydana Getirdiği Değişimler" adlı tez çalışması, Enstitü Yönetim Kurulunun 13/09/2019 tarih ve 2019/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 24/09/2019

Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı			İmzası
1.	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz TEZCAN	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mehmet BARDAKÇI	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN	

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

24.../09/2019..

Adı-Soyadı

Kamuran YÜREKÜ

İmzası

K. Yurek

ÖNSÖZ

Küreselleşme, ekonomi, ulus devlet, egemenlik, bilgi toplumu, uzay çağı, çok uluslu şirketler, büyüme, refah, kalkınma... Hep duyduğumuz, hep kullandığımız kavramlar olmuşlardır. Bu tezde küreselleşme odağında ulus devlet ve ekonomileri incelendi. Sayılan kavramların küreselleşme açısından anlamları ve pratiğe dökülürken arkasında yatan gerçekler mümkün olduğunca tarafsız bir gözle olumlu ve olumsuz yanlarıyla yansıtılmaya çalışıldı.

Tezin hazırlanmasında, yönlendirilmesinde büyük gayretleri olan ve üzerimde çok büyük emekleri olan tez danışmanım Sn. Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Tezcan hocama, sırf usulen olsun diye değil en kalbi duygularıyla teşekkür ederim. Tezin oluşmasında kıymetli fikirlerini esirgemeyerek büyük cömertlik gösteren Sn. Doç. Dr. Mehmet Bardakçı'ya ve Sn. Doç. Dr. İsmail Ermağan'a çok teşekkür ederim.

Tezin yazılmasında her türlü desteklerini esirgemeyen, babam, annem, eşim, çocuklarım, kardeşlerim ve yeğenlerime çok teşekkür ederim

Kamuran YÜREKLİ

İstanbul, 2019

ÖZ

Tezin araştırma konusunu dünya devletlerini derinden etkileyen küreselleşme olgusunun ulus devletlerin üniter yapılarında ve ekonomilerinde meydana getirdiği değişimler oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkilerin temel aktörü olan ulus devletlerin bu süreçte küreselleşmenin dayatmaları sonucu geçirdiği dönüşümler, yapısal değişimler, uluslararası kuruluşlar eşliğinde irdelenmektedir.

Tezin birinci bölümünde dünyaya yeni bir düzen getiren inceleme konumuzun bağımsız değişkeni küreselleşmenin, tanımı yapılarak, gelişim süreci, devletlerarası arenadaki hareket kabiliyeti, ana unsurları ve tüm boyutlarıyla ayrıntılı olarak incelenecektir.

İkinci bölümde, Vestfalya Antlaşmasıyla temelleri atılan ve Wilson ilkeleriyle pratiğe dökülen tez çalışmamızın da bağımlı değişkeni olan ulus devletlerin, ortaya çıkışı incelenecek, bir devletin var olma esaslarını teşkil eden, uluslaşma, dil, toprak, egemenlik, konuları araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise küreselleşme ve ulus devletin dönüşümü arasındaki pozitif korelasyon gösterilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda, üniter yapılarındaki değişim ile ekonomilerindeki değişim ayrı ayrı ele alınacaktır. Küreselleşmenin tek başına bir fikir olduğu göz önünde bulundurulup bu fikri uygulamaya güç yetirebilen uluslararası kuruluşlar, yapıları, organizasyonları ve etkileriyle açıklanacaktır.

Anahtar sözcükler: Küreselleşme, Üniter Devlet, Ekonomi, Ulus

ABSTRACT

Research subject of the thesis is the changes caused by the globalization which deeply affects the world countries on the unitary structure of nation states and their economies. The transformations, structural changes which the nation-states that are the essential actor of international relations undergo during this process as a result of the impositions of the globalization are examined in company with the International organisations.

In the first section of the thesis, globalisation which is the independent variable of our research subject and which is bringing a new order to the world will be defined and its development process, its ability to move in the interstate areas, its key elements will be examined thoroughly.

In the second section, the emergence of nation-states whose foundations were laid with The Peace of Westphalia and which was put into practice with Fourteen Points and which is also the dependent variable of our thesis study will be examined, and the issues of nation-building, language, land, sovereignty which form the bases of a state will be examined.

In the third section, positive correlation between globalisation and the transformation of nation-state will be shown. In this context, the changes in the unitary structures and changes in the economies will be separately examined. It will be considered that globalisation is an opinion by itself and the international establishments who force the implementation of this opinion will be examined together with their structures, organizations and influences.

Keywords: Globalisation, Unitary State, Economy, Nation

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AB: Avrupa Birliği
AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ÇUŞ: Çok Uluslu Şirket
DB: Dünya Bankası
DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
DYY: Doğrudan Yabancı Yatırım
GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
GATS: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
ICSID: Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi
IDA: Uluslararası Kalkınma Birliği
IFC: Uluslararası Finans Kurumu
IMF: Uluslararası Para Fonu
KDS: Kısa Dönem Sermaye
KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MC: Milletler Cemiyeti
MIGA: Uluslararası Yatırımları Garanti Kurumu
NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	iv
GİRİŞ	1
İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI	6
BİRİNCİ BÖLÜM	14
KÜRESELLEŞME OLGUSU, TANIMLARI, DÖNEMLERİ VE GELECEĞİ 14	
1.1. Küreselleşme Olgusu	14
1.2. Küreselleşmenin Tarihi Gelişim Sürecinin Dayanakları.....	14
1.3. Küreselleşmenin Dönemsel Gelişmeleri Ve Geleceği	17
1.4. Küreselleşmenin İlk Nüvesi 1945-1976 Dönemi.....	18
1.5. Küreselleşmenin Filizlenmesi 1976-1991 Dönemi.....	21
1.6. 1991-2001 Rakipsiz Yükseliş Dönemi	24
1.6.1. Farklı Bakış Açılılarıyla Küreselleşme Tanımları	25
1.6.2. Küreselleşmeyi Yeniden Tanımlama Denemesi.....	27
1.6.3. Küreselleşmenin Ana unsurları ve Hareketliliği.....	28
1.6.4. Sınırlar Ötesi Ticari Gelişme Olarak; Uluslararası Ticaret Hareketliliği	28
1.6.5. Devletsiz Bir Sermaye Hareketliliği	30
1.6.6. Tek Yönlü Bir Hareket Olarak; Emek Hareketliliği.....	31
1.6.7. Küreselleşmenin Boyutları	32
1.6.8. Küreselleşmenin Aslı Olarak: Finansal Boyut.....	33
1.6.9. Yeni Bir Düzen Kurucu Olarak: Siyasi Boyut.....	36
1.6.10. Yok Edici Olarak: Kültürel Boyutu	39
1.6.11. Dijital Çağın Başlangıcı Olarak: Telekomünikasyon Boyutu	40
1.6.12. Yeni Bir Boyut: Güvenlik Boyutu	42
1.7. Küreselleşme Daha Önce Var Olmayan Ne Var.....	43
1.7.1. Küreselleşmenin Doğurduğu Fırsatlar	44
1.8. 11 Eylül Saldırılarından 2016 ABD Seçimlerine Kadar Küreselleşme	46
1.9. 2016 ABD Başkanlık Seçiminden Günümüze Küreselleşme ve Yarını	48
İKİNCİ BÖLÜM	50

ULUS DEVLETİN TANIMI, GELİŞİMİ VE UNSURLARI	50
2.1. Ulus Devlet, Kısa Bir Değerlendirme	50
2.2. Ulus Devletin Tanımı	51
2.3. Ulus Devletin Kökeni ve Yeniden Şekillenmesi.....	52
2.4. Ulus Devletin Esas Unsurları ve Bugünü	56
2.4.1. Birlik ya da Çatışma: Ulus ve Ulusal Kimlik.....	57
2.4.2. Devlet Budur: Egemenlik	60
2.4.3. Ulus Toprağı ya da Vatan.....	62
2.4.4. Ayırt Edici Esas Unsur: Dil.....	64
2.4.5. Ulus Devletin Üniter Yapısı	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	67
KÜRESELLEŞMENİN ULUS DEVLETLERE, ULUSAL EKONOMİLERE ETKİLERİ VE EKONOMİYE MÜDAHALE ARAÇLARI	67
3.1. Küreselleşmenin Üniter Devlet Yapısına Etkileri.....	67
3.2. Küreselleşmenin Ulus Devletin Egemenliğine Etkisi	68
3.2.1. Küreselleşmenin Yeni Egemenlik Anlayışı; Egemenlikte Değişen Ne?.....	70
3.4. Ulus ve Kültür Unsurlarına Etkisi.....	72
3.5. Ulus Devletlerin Ekonomilerinin Küresel Etki Öncesi Durumu	75
3.6. Ulusal Ekonomiye Küresel Etki.....	76
3.7. Küreselleşmenin Ulusal Ekonomiye Müdahale Araçları.....	80
3.7.1. Küreselleşmenin Hazırlayıcısı: GATT	80
3.7.2. Küresel Dış Ticaretin Lokomotifi: DTÖ	82
3.7.3. Fon Kaynağı: DB.....	83
3.7.4. Uluslararası Baskı Kuruluşu: IMF	85
3.7.5. Uluslararası Sistemin Sahipleri: ÇUŞ	86
SONUÇ	88
KAYNAKÇA	92

GİRİŞ

Küreselleşme kavramını, dünya 1980’li yıllarda duydu . Hemen hemen tüm ülkelerde İngilizcedeki “Globalization” sözcüğünün kendi dillerindeki karşılığı olan kelime, günlük hayatta en çok kullanılan kelimeler arasına girmiştir. Siyasetçiler, akademisyenler, sanatçılar, gazeteciler, hatta sıradan halk yığınları yani tümüyle bir ülke küreselleşmeyle yatıp küreselleşmeyle kalkmaktaydılar. Elbette bunda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin yıkılıp Amerika Birleşik Devletleri’nin dünyanın tek hegemonyası olmasının etkisi vardır. Tek hegemonik gücün kuracağı yeni düzenin nasıl olacağı merakı konuya olan ilgiyi daha bir pekiştirmektedir. İşin tuhaf tarafı ise henüz o yıllarda kimse küreselleşmeden kastın ne olduğunu tam olarak bilmiyordu.

Küreselleşmenin doğduğu topraklarda anlamı, içeriği, neler getireceği, neler götüreceği, nasıl bir sistemiği olacağı, hangi kurumlar vasıtasıyla yol alacağı belliydi. Zira küreselleşme onların öncülüğünde gelişmekteydi. Dolayısıyla küreselleşme sürecinde de duyacakları tek heyecan; daha fazla para kazanmanın vereceği heyecan olmaktaydı. Bizim gibi adı gelişmekte olan ülkeler ise belirsizliğin verdiği bir heyecan yaşamaktaydılar. Küreselleşmenin inanılmaz propagandası sayesinde zihinlerde şu belirliyordu: emek arzı olan birisi nüfus cüzdanını alıp dilediği ülkeye gidip iş bulabilecekti. Dünyanın bir ucundaki adam dünyanın diğer ucuna gidip ticari bir mal alıp ülkesine geri dönebilecekti. İleri teknoloji ürünlerini artık kendi ülkeleri de üretebilecekti. Yatırım yapmak isteyen birisi ise en karlı bulunduğu ülkeye gidip yatırım yapabilecekti. Üstelik bütün bunları yaparken hiçbir engele takılmayacaktı. Böyle bir tasavvurun gerçekleşebileceği yer ancak dünyanın tamamının ‘devletsiz’ olmasıyla mümkündü ve haklı olarak 2000’li yılların sonuna kadar literatürde ulus devletin geleceği tartışıldı.

Özverili, takdiri hak eden, nitelikli çalışmalarıyla akademisyenler, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirip, toplumlarına olan borçlarını küreselleşmeyi anlamlarına olanak tanıyarak ödemiş oldular. Gelişmekte olan ülkeler olarak bizler, küreselleşmeyi anlamaya başladığımızda küreselleşme çoktan her yere yayılmıştı. Bu sayede de küreselleşmenin ilk etkisini de üzerimizde görmeye başladık. Artık adımız ‘gelişmekte

olan ülkeler' değil 'çevre ülkeler' olarak literatüre geçmekteydi. Bütünleşmelerden, sınırların kalkmasından, iletişimin yayılmasından, bilgi toplumundan bahsedildiği bir dönemde 'çevre ülkeleri' küreselleşmeyi yakalamaya çalışmaktaydı.

Küreselleşme için çevre ülkelerin düzeyi yetersiz kalmaktaydı. Küreselleşen dünyada yetersiz sermaye, bilgi ve teknoloji açığı, ulus devletlerin dönüşmemiş olması, insanların kültürel ve zihinsel olarak hazır olmayışı küreselleşmenin daha çok tek yönlü hareket izleyeceğini göstermekteydi. Hareketin yönü ise merkezden çevreye doğru olmaktaydı. Ancak yine de küreselleşme tezlerinin çok güçlü olması ciddi tepkisel hareketlerin doğuşunu 2001 yılına kadar geri bıraktırmıştır. Uluslararası örgütlerin küreselleşmenin önünü açacak düzenlemeleri yaptırmasıyla dünya hakikaten üst yapı itibariyle küreselleşti. Alt yapı ise hiç el değmemiş gibi yerinde duruyordu. Teknolojik ürünlerin ve iletişim araçlarının, sermaye hareketlerinin özellikle de internetin yayılmasının alt yapıyı güçlendirmede gerçeği daima göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Alt yapıdan kasıt ise çevre ülkelerin ileri teknoloji ürünlerinin üretimi ile ekonomik göstergelerde merkezin eşiti konumuna getirecek üretim sürecinin ve sermayenin güçlendirilmesidir.

Yine de küreselleşme çevre ülkelerinin halkları açısından birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Merkeziyetçi ulus devletlerinde genelde görülen halkın istek ve taleplerinin merkezi otoriteye ulaştırılmasında yaşanan zorluk, bir baskı unsuru olarak sivil toplum kuruluşlarının öne çıkmasıyla rahat bir hal almıştır. Etnik ve kültürel tabanlı çatışmalar ile asimilasyonlarda nispeten düşüş gözlenmekteydi. Teknolojik ürünlerin kullanılmasıyla halkın hayat standartlarında artış olmuştur. Haklar ve talepler yüksek sesle şiddete başvurulmadan otoriteden istenmeye başlanmıştır.

Küreselleşme, ikinci dünya savaşındaki siyasi ve ekonomik yıkımın tekrarı olmaması için uluslararası ilişkileri düzenlemek amacıyla kurulan örgütlerin mirası üzerinden yükselmiştir. Küreselleşmenin aşırı hızı bu örgütlerin de dönüşümünü gerekli kılmıştır. Böylece küreselleşme tek kutuplu dünyada istisnalar hariç olmak üzere rızaya dayalı bir kabul görmüştür. Ulus devletin politikaları da bu düzlemde değişmeye ve gelişmelere ayak uyduracak şekilde düzenlenmeye başlanmıştır. Bir kere daha

dikkat çekmek gerekirse; küreselleşmenin yayılmasından sonra düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Burayı önemli kılan nokta, küreselleşmenin de en büyük handikabı olan eşgüdümlülüğün olmamasıdır.

Küreselleşme esas olarak ekonominin ülkeler arasında geliştirilmesine ve özgürleştirilmesine dayanmaktadır. Ekonominin ihtiyaç duyacağı değişimlerden dolayı diğer alanlarda doğal olarak etkilenmektedir. Bundan dolayı küreselleşme ekonomik boyutunun dışında başka yönleriyle de ele alınmaktadır. Ekonomi, siyaset ve tüketici (halk) üçgeni birlikte değişim gösterince dünyanın alışıktığı denge ve düzende kendiliğinden değişmekte ve küreselleşmeyi de ortaya çıkarmaktadır. Ekonomi ise bu değişimde eşitler arasında birinciliği almaktadır. Belirtmek gerekir ki bu durum Marksist anlayıştaki ekonominin üst yapıyı ve siyasi düzeni şekillendirdiği tezinden ayrı bir durumdur. Küreselleşmenin getirdiği mantığa göre, ekonomi tek başına değişimin anahtarı olmamaktadır. Karşılıklı talepler ve uluslararası örgütlerin desteğiyle ekonominin ihtiyaç duyduğu düzen oluşturulmaktadır.

Ulus devletin küreselleşmeyle olan ilişkisine bakıldığında ise iki farklı ilişki şekli olduğu görülmektedir. Birincisi, küreselleşme ulus devlete, sınırları içinde yatırım yaptığı, ürünlerini sattığı pazar olarak varlığına ihtiyaç duymakta; Buna mukabil ulus devlette ekonomik büyüme ve kalkınma için vergi gelirlerinin çoğalması, sermaye transferi ile istihdamın artırılmasında küreselleşmeye ihtiyaç duyduğu pozitif bağımlılık ilişkisi bulunmaktadır. İkincisi ise küreselleşmenin sınırsız ve engelsiz hareketleri için ulus devlete dayattığı; devletin rolünde değişiklik yapacak taleplere ulus devletin karşı çıkmaya çalıştığı negatif ilişki olduğu görülmektedir. Ulus devletin küreselleşmeye karşı savunma kalkanlarını devreye sokmasına bu negatif ilişki sebep olmaktadır.

Küreselleşmeyle beraber ulus devletin dönüşümü de zamanla gerçekleşmeye başladı. Bir devletin, devlet olduğunun en açık göstergesi olan egemenliğin tekliği ilkesinin uluslararası örgütler ve şirketlerle paylaşılması tartışmaları küreselleşmenin ulus devletin üzerindeki en büyük etkiyi oluşturmaktadır. Ekonomide yetkileri kısıtlanmış

devlet, küreselleşmenin bir sonucu olarak dil, ulus ve kültür üzerindeki korumacılığı da sınırlandırılınca ulus devlet ve küreselleşme ilişkisi bir başka boyut kazanmıştır.

Küreselleşmenin ulus devletlerin üniter yapıları ve ekonomilerinde meydana getirdiği değişimleri incelediğimiz bu tezin birinci bölümünde, küreselleşme dönemler halinde incelenecektir. Küreselleşmeyi hazırlayan sürecin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan kuruluşlar ile savaşırsız bir düzenin kurulma çabalarının küreselleşmeyi nasıl şekillendirdiği incelenecektir. Küreselleşmenin ilan edildiği dönemde küreselleşmenin hareketleri ve boyutları izah edilecektir. Ayrıca küreselleşmenin gelişimini olumsuz etkileyen olay ve olgular, güç kaymaları ve doğurduğu fırsatlar incelendikten sonra günümüzde küreselleşmenin görünümü ile küreselleşmenin yarına bakan yönü ve alacağı yeni görünüm izah edilmeye çalışılacaktır.

İkinci bölümde küreselleşmenin üzerindeki etkilerini inceleyeceğimiz ulus devletin genel bir değerlendirilmesi yapıldıktan sonra; ulus devletin günümüze kadar gelen yapısının kaynakları incelenecektir. Bir devleti devlet yapan unsurlar ayrı ayrı incelenecektir. Yine bu bölümde ulus devletin kendi dinamiğinden kaynaklı sorunlar incelenecektir.

Tezin üçüncü bölümünde ise küreselleşmenin ulus devletin üzerindeki etkileri detaylıca incelenecektir. Ulus devletin ana unsurlarının küreselleşmeyle birlikte değişimi ve kazandığı yeni anlamları, yeni egemenlik anlayışı ile merkezîyetçiliğin yeni safhası gösterilmeye çalışılacaktır. Ayrıca ulus devletlerin ekonomilerine etkileri ekonomiye müdahale araçları üzerinden gösterilecektir.

Araştırmanın Amacı: Tezin amacı küreselleşmenin kavramsal çerçevesini ortaya koyarak ulus devletler üzerindeki etkilerini üniter yapı, ana unsurlar ve ekonomileri üzerinde incelemektir. Ayrıca küreselleşmenin ulus devletin üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin sonucu ortaya çıkan ulus devletin mevcut durumunu göstermek tezin bir başka amacını taşımaktadır.

Araştırma Soruları: Tez kapsamında aşağıdaki soruların yanıtları aranacaktır.

Küreselleşmenin öncesi var mıdır?

Küreselleşme bir fırsat doğurur mu?

Küreselleşme kendi başına mı yoksa arkasındaki güçlerin desteğiyle mi yayıldı?

Küreselleşme nasıl bir hal alacak?

Ulus devletin tarihi ve yüklendiği misyon nedir?

Ulus devleti diğer devlet türlerinden ayıran noktalar nelerdir?

Ulus kimliği farklı etnisiteleri barındırır mı?

Küreselleşme egemenliğe, ulusal kimliğe etkisi nasıl olmuştur?

Küreselleşmeyle beraber ulus devletin ekonomi göstergeleri yükseldi mi?

Araştırmanın Hipotezi: bu tezin temel hipotezi; küreselleşmenin dışsal, ulus devletin içsel, değişken olarak kabul edilerek küreselleşmenin ulus devletleri olumsuz yönde daha çok etkilediğidir.

Araştırmanın Metodolojisi: Bu tezin literatür taramasında çeşitli kitaplardan, bilimsel dergi makalelerinden, sempozyum konuşmaları ile rapor ve bildiri sonuçlarından yararlanılmıştır. Ayrıca Ulusal Tez Merkezi ve Google Akademi'deki makalelerle yazılı basına kaynak olarak başvurulmuştur.

İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

Kitaplar

Acar (2018), “Düzleştirici ve Özgürleştirici Bir Süreç Küreselleşme”, yapıtta küreselleşmenin olumluluğu üzerinde durularak merkez ve çevre ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının ineneği tezi öne çıkmaktadır. Küreselleşmeyle ilgili olumsuzlukların ilgili ülkeden kaynaklı olduğu vurgulanmaktadır.

Adadağ ve Yıldızcan’ın (2011), derlemesini yaptıkları “Küreselleşme ve Demokrasi” adlı çalışmada, benzer siyasi olaylardan yola çıkılarak eski zamanlarda küreselleşme girişimleri anlatılmaktadır. Küreselleşmenin aşamaları, kültürel talepler, kent ve ulus devletler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca küreselleşmenin çıkmazları da işlenmektedir.

Ağaoğulları (2017), “Kral-Devletten Ulus-Devlete” adlı yapıtında krallıktan ulus devlete geçişin arka plandaki felsefi alt yapısı Spinoza’dan günümüze kadar tartışılması yapılmaktadır. Ulusun oluşumu özgürlükler çerçevesinde ele alınmış olup ulus devletin uluslar için yeni ‘ilah’ olduğu sonucuna varılmıştır.

Ağaoğulları (2010), “Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliğı” adlı yapıtında Rousseau’dan başlayan halk egemenliğinin günümüze kadar gelişinin aşamaları incelenmektedir. Bu bakımdan egemenliğin dönüşümleri küreselleşmenin etkileriyle beraber ortaya konulmaktadır. Egemenliğin ve özgürlüğün ancak devletin tek merkeziyetçiliğinde mümkün olabileceğı sonucuna varılmıştır.

Akkaya (2004), “Küreselleşme Olgusu Karşısında Ulus Sorunu”, ulus kavramının sözlük anlamından başlayan çalışma ulusun oluşmasına katkı veren fikirlerin ayrıntılı incelemesini içermektedir. Ulusun, ulus devletten ayrı düşünölemeyecek bir kavram olduğundan yola çıkılarak, demokrasi ve halk idaresi çerçevesinde küreselleşmenin ulus devletteki dönüşümleri de ele alınmıştır.

Bahçekapılı (2009), “Küreselleşme Sürecinde Güçsüzleşen Ulus-Devlet”, çalışma Küreselleşme olgusunu Türkiye’nin ulus devlet perspektifinde ele alınmıştır. Küreselleşme olgusunu meydana getiren dayanaklar ve süreç işlendikten sonra çeşitli uluslararası kuruluşların özellikle egemenlik ve ekonomi üzerinde ulus devletin güçsüzleştiği vurgulanmaktadır.

Başkaya (2003), “Küreselleşme mi? Emperyalizm mi?”, Başkaya’nın editörlüğünde hazırlanana çalışma da küreselleşmenin derin ve ayrıntılı eleştirisi yer almaktadır. Küreselleşme emperyalizmin şekil değiştirilmiş, sömürgecilik anlayışın devamı niteliğinde olduğu tezi öne çıkmaktadır.

Bülbül (2018), editörlüğündeki “Küreselleşme Temel Metinler”, yapıtta küreselleşme farklı yanlarıyla ele alınırken, küreselleşmenin siyasi yapıya, kültürel hayata ve ekonomiye kazandırdıkları ile kaybettikleri tarihsel gerçeklerle kıyaslanarak incelenmiştir.

Callinicos (2009), “Emeryalizm ve Küresel Ekonomi Politik” adlı yapıtta Marksist-Sosyalist düşüncenin gözüyle küreselleşmenin ekonomi politikği yapılmaktadır. Küreselleşmenin tezlerinin Amerikan hegemonyasının dünyayı bütünüyle ele geçirme projesi olduğu savı ön planda olan kitapta; sosyalist yönetimle idare edilen Çin’in piyasa ekonomisine adapte oluşu ve Amerika ile ilişkileri de ele alınmaktadır.

Coşkun (2009), “Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu”, ulus devletin ve ulusun hukuksal temelde meşruluk kaynağı incelenendiği yapıt, küreselleşmenin ulus devlete etkilerini de ele almaktadır. Ulus kavramının batılı filozofların görüşleri ekseninde açıklandığı eserde küreselleşmenin ulus devleti meşruluk krizine soktuğu vurgulanmaktadır. Ulus devletin içindeki farklı etnisitelerin yerel kimlik, kültür ve dil sorununa yol açtığı tezi çalışmada öne çıkan bir başka konu olarak dikkat çekmektedir.

Çeçen (2016), “Ulus Devletin Geleceği” adlı çalışmada ulusçuluk düşüncesini etkileriyle kurulduğu belirtilen ulus devletlerin küreselleşme sürecinde geleceğini etkileyecek temel sorunlar listelenmiştir. Egemenlik ilkesinin ayrıca incelendiği

yapıtta küreselleşmenin dışında ulus devletleri yıpratcak oluşumlar, dini yapılar ve ekonomik yıpranmalar gösterilirken ulus devletin tamamıyla yok olmayacağı savunulmaktadır. Ulus devletin alternatifleri olarak bölgeselleşme tezlerinin de öngördüğü gibi, kent ve eyalet yönetimleri sunulmaktadır.

Çoban (2005), “Küreselleşme, Ulus-Devlet Azınlıklar ve Dil” adlı yapıtta dilin tüm fonksiyonel özellikleri detaylıca incelenmiştir. Dilin, kültür ve ulus oluşturmadaki etkisi tarihsel süreciyle değerlendirilirken küreselleşmenin dil üzerindeki olumsuz etkilerin ulusal kimlikleri yok olmasına etki edecek kadar güçlü olduğu tezi öne çıkmaktadır.

Giddens (2008), “Ulus Devlet ve Şiddet”, adlı yapıtta devlet türleri tarihleri, iktidar ve meşruiyet kaynakları ile uluslararası ilişkilerdeki rolü birlikte incelenmiştir. Ulus devlet ise uluslararası etkin aktör olması esas alınarak kapitalist ekonomiyle ilişkisi ele alınıp ulus devletin idari yapısı da incelenmektedir. Ulus devletin şiddet barındırdığı da ayrıca vurgulanmaktadır.

Gılıpın (2017), “Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası”, adlı çalışmada ekonomi politikasının doğası ve konularının anlatımıyla başlayan kitap, liberal, milliyetçi ve Marksist görüşlerin piyasa ve ekonomiye bakış açılarını inceledikten sonra eleştirileri de vermektedir. Uluslararası ilişkilerin ekonomi çerçevesinde incelendiği yapıtta özellikle finans piyasaların oluşumu ve bu oluşuma etki eden uluslararası kuruluş tarihsel sıralamasına göre ele alınmıştır. Kitabı önemli kılan bir başka konu ise Bretton Woods konferansıyla başlayan sürecin küreselleşmenin hazırlayıcısı olduğu görüşünün öne çıkmasıdır.

Habermas (2018), “Küreselleşme ve Milli Devletlerin Geleceği” , yapıtta genel olarak küreselleşmenin ulus devletin düşmanı olduğu vurgusu öne çıkmaktadır. Küreselleşme tezleriyle ulus devletin unsurları karşılaştırılarak bu unsurlardaki etkileri gösterilmeye çalışılmış. Küreselleşmenin, ulus devletler üzerinden demokrasiye de olumsuz etkilediği tezi, küreselleşme ve demokrasi ilişkisi için ilkler barındırmaktadır.

Kazgan (2015), “Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen” küreselleşmenin ekonomi politik çerçevesinde geniş bir perspektifle incelendiği yapıtta, merkez ülkelerin çevre ülkelere görece üstünlükleri, uluslararası ögütlerin katkılarıyla küreselleşme süreciyle bir baskı unsuru haline geldiği vurgulanmaktadır. Çalışmada finansal krizler, çevre ülkelerinin merkez ülkelere karşı direnişi olarak değerlendirilmektedir.

Oran (2009), “Küreselleşme ve Azınlıklar” adlı yapıtta Oran, küreselleşmenin benzer uygulamalarının tarihte bulunduğunu savunmaktadır. Batı’nın küreselleşme hareketlerini üç farklı zaman diliminde ortaya çıktığını belirtmektedir. Ayrıca İslam, Hristiyanlık ve Helenistik kültürün de benzer biçimde küreselleşme çabaları olduğu vurgulanıp motivasyonla birbirlerinden farklılaştıkları tezi savunulmaktadır. Küreselleşmenin yeni olmadığı iletişim teknolojilerindeki değişimle ve sermaye hareketlerinin hacimsel çoğunluğuyla önceki küreselleşmelerden ayrıldığı belirtilmektedir.

Renan (2017), “Ulus Nedir”, ulus devletlerin ulus inşa etme sürecinde baz alarak ulusal kimlik inşa ettiği Renan’ın ulus kuramı, soy, dil, din, tarih ve mekan birliğinin farklı etnisitelerin ulusal bir kimlik altında aynı potada eritmeye yeterli olmadığı savunulmaktadır. Kurama göre bir ulusa aidiyet hissi ve ruhu ulusun oluşumunun temel kıstasıdır

Steger (2013), “Küreselleşme”, küreselleşmenin farklı ayaklar üzerinde yürüdüğü düşüncesi üzerine kurulu olan yapıt, 11 Eylül saldırıları ve Irak işgaliyle küreselleşmenin biçim ve yönünün değiştiği vurgulanmaktadır. Küreselleşmenin eşitsizlik ve anti demokratik yönüne “korumacılıkla” cevap verildiği tezi vurgulanmaktadır.

Şahin (2009), “Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet” adlı yapıtta küreselleşmenin dinamik ve sürekli kendisini yenileyen yapısından dolayı tanım ve çerçevenin çizilemeyeceği tezi öne çıkmaktadır. Küreselleşmenin ulus devletin unsurlarını etkilediğini ancak tamamen ortadan kaldıramadığını vurgusuyla ulus

devletin uluslararası kuruluşlarla işbirliğine girerek varlığını devam ettireceği öne çıkan tez olmaktadır.

Tuncel (2013), editörlüğünde hazırlanan “Küreselleşme Uluslararası Sistem ve Siyasi Partiler” adlı yapıtta devletin görece üstünlüklerini uluslararası kuruluşlara kaptırdığı görüşü ve bunu siyasal hayata genel olarak olumlu yansımaları değerlendirilmiştir.

Yılmaz (2004), “İkinci Küreselleşme Dalgası” küreselleşmenin olumsuz yönlerinin daha çok öne çıktığı yapıtta, küreselleşmenin merkez ülkelere avantaj sağladığı vurgulanmaktadır. Küreselleşmenin bu ülkelere bakılarak iyimser yönüne yapılan vurgular eleştirilmektedir.

Makaleler

Acar (2019), “Küresel Güç Mücadelesi ve Ulus-Devletin Geleceği”, makalede küreselleşmenin bugün geldiği nokta ve güç dengelerindeki değişim ile çok uluslu şirketlerin uluslararası ilişkilerdeki gücü incelendikten sonra küreselleşmenin hızını kaybetmesiyle ulus devletin yeniden toparlandığı savunulmaktadır.

Akdağ (2019), “Avrupa Birliği’nin Geleceği: Hegemonya, İmparatorluk veya Dağılma”, makalede küreselleşmenin hem en büyük destekçisi hem de küreselleşmeden aldığı güçle hegemonya kuran Amerika’nın, küreselleşmede görülen tersine gidişin etkisiyle güç kaybettiği Avrupa Birliği’nin bir alternatif olarak yükseleceği tezi savunulmaktadır.

Aşçı (2019), “BRICS ülkelerinin Küresel Güç Olma Potansiyelleri ve Türkiye”, makalede neo liberal küreselleşme politikalarında yaşanan düşüş ve bu politikaları uygulayan Amerika ile Avrupa ülkelerinin ekonomilerindeki resesyonlardan dolayı BRICS ülkelerinin dünya ticaretinde küresel güç olacağı tezi savunulmaktadır.

Doğan ve Yılmaz (2013), “Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Düzendeki Ulus-Devlet’in Egemenlik Krizi”, küreselleşme ve egemenlik ilişkisi üzerine kurulu

makalede küreselleşmenin neo liberal politikalarca şekillendiği, küreselleşmenin siyasal anlamda ulus devletin egemenlik ilkesini dönüştürerek ulus devleti ortadan kaldırmayı amaçladığı tezi öne çıkmaktadır.

Dikkaya ve Deniz (2006), “Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış”, makalede küreselleşmenin ulus devletlerin ekonomileri üzerindeki hakimiyetini yitirdikleri iktisat politikalarının çok uluslu şirketlerin eline geçtiği tezi öne çıkmaktadır.

İşçan (2018), “2008 Küresel Finans Krizi: Neo-Liberal Finansal Sistemin İflası ve Uluslararası Para Fonu’nun Kurumsal Sorgusu”, makalede Bretton Woods konferanslarından günümüze kadar küreselleşmenin finansal krizlerin sebebi olduğu vurgulanırken 2008 finansal krizden sonra IMF’nin yapısal kimliğinde daha adil düzenleme yapılması gerektiği savunulmaktadır.

Karaş (2017), “Bağımlılık Teorisi Perspektifinden DTÖ Kapsamındaki Korumacılık Politikası Araçlarının Kullanımı”, makalede küreselleşmenin DTÖ ile yakaladığı serbest dış ticaret ilkesindeki hızın, korumacılık politikalarıyla düşüşe geçtiği Dünya Ticaret Örgütü’nün yeni duruma çözüm bulma kabiliyetinin olmadığı tezi savunulmaktadır.

Koçtürk ve Eker (2012), “Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi”, makalede çok uluslu şirketlerin küreselleşmeye hız katan en büyük etken olduğu temelinde hareketle ulus devletin milli gelirin arttırılması, istihdam alanlarının çoğaltılması ve yeni üretim tekniklerinin kullanılmasında giderek çok uluslu şirketlere bağımlı hale geldiği öne sürülmektedir.

Katıtaş (2019), “Asya’da Çin ve Rus Bölgeselciliği: Modern İpek Yolu Projesi ve Avrasya Ekonomik Birliği”, makalede Batı eksenli küreselleşmenin alternatifi olarak Asya ülkelerinde bölgeselcilik temelinde bir alternatif düzen kurulabileceği savunulmaktadır.

Masun (2019), “Çok Uluslu Şirketlerin Finansal Yönetiminde Transfer Fiyatlandırılması ve Bir Uygulama” makalede küreselleşmenin en büyük aktörü olan çok uluslu şirketlerin ulusal ekonomilerin bilgi, istihdam ve sermaye eksikliklerini tamamlayarak gelişmişlik düzeylerini arttıracığı tezi savunulmaktadır.

Özkaya, Bozduman ve Yılmaz (2019), “Küresel Ticarete Yeni Korumacılık: Ticaret Savaşlarının Dünya ve Türkiye Ekonomisine Olası Yansımaları”, makalede küreselleşmenin dış ticarete serbestliği savunan tezinin Amerika Birleşik Devletlerinin dış ticarete korumacılık anlayışı karşısında gerilemesinin dünya üzerinde ekonomik krizleri doğuracağı tezi savunulmaktadır.

Pınar ve Dağtaş (2019), “Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Tek Bir Yöne Evrilmesi: Dünya Sosyal Forumu Örneği ve Medyayı Kullanım Pratikleri”, makalede neo liberalist küreselleşmeye duyulan tepkinin dünya sosyal forumunda toplumsal hareketler olarak tepkiselleştiği tezi savunulmaktadır.

Poyraz (2019), “BRICS: Bir Alternatif Düzen Arayışı mı?”, makalede Amerika önderliğindeki küreselleşmeden daha adil bir alternatif düzen oluşturmak için BRICS ülkelerinin arayışları olduğu vurgulanarak bu ülkelerin nüfus bakımından yeni bir düzen kurabilme güçleri olduğu belirtilmektedir.

Şişman (2016), “Ulusötesi Şirketlerin Küresel Kriz Sürecindeki Konumları” bildirisinde küreselleşmenin ulus devleti zayıflatarak uluslararası şirketleri güçlendirdiği düşüncesi temelinde eklemlenmiş dünyada artık ulus devletin tek başına sorunların üstesinden gelebilme kabiliyetini yitirdiği öne sürülmektedir. Küreselleşmenin emek sömürüsü ve gelir adaletsizliğine yol açtığı savı, bir başka sav olarak öne çıkmaktadır.

Tekir ve Demir (2019), “Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi ve Küresel Ekonomik ve Siyasal Sistemi Dengeleyebilme Olasılığı”, makalede 2008 finansal krizinden sonra

gözden düşmeye başlayan küreselleşmenin, Çin versiyonu olan İpek yolu girişimi ile Doğu ve Batı dengelemesini sağlayabileceği tezi savunulmaktadır.

Yılmaz ve Akbulut (2016), Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Rolü: Ulus-Devletler Güçleniyor mu?” makalede küreselleşmeyle birlikte egemenlik yetkilerini uluslararası kuruluşlara devreden ulus devletlerin giderek zayıflarken güçlü ulus devletlerin küreselleşmeye karşı korunaklı olmasından dolayı giderek güçleştiği tezi öne çıkmaktadır. Küreselleşmenin son yıllarda güç kaybetmesiyle ulus devlete duyulan ihtiyacın belirginleştiği de vurgulanmaktadır.

Ayrıca konuyla ilgili aşağıdaki makaleler de bulunmaktadır;

İstikbal (2019) “Dönüşen Dünya Düzeninde BRICS ve Türkiye’ye Etkisi”

Tekir ve Demir (2018) Ekonomik ve Siyasal Bir Araç Olarak Yeni İpek Yolu Projesinin Küresel Sisteme Etkisi”

Helhel (2017) “Küreselleşme ve Finansal Gelişme Arasındaki Etkileşimin Türkiye ve BRICS Ülkeleri İçin İncelenmesi”

Şimşek (2019) “Küreselleşmenin Dönüşümü ve Çin’in Rolü”

Güzel ve Arslan (2018) “Piyasa Ekonomisi Kurumları, Ekonomik Küreselleşme ve İnsani Gelişme: OECD ülkeleri için Ampirik Bir Araştırma”

Boratav (2019) “Sermaye Hareketleri ve Türkiye’nin Beş Krizi”

Sever ve Çetiner (2019) “Dünya Ekonomisi ve Türkiye’nin Yeri: Tarihsel Süreç, Ekonomik Göstergeler ve Geleceğe Yönelik Tahminler”

Dede (2019), “Küresel Toplumsal Hareketlerin Başka Dünya Talebi”

Küreselleşmenin ulus devlet, ulusal kimlik ve ekonomilerine olan etkilerini inceleyen çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yazılmış olup literatüre oldukça büyük bir zenginlik kazandırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME OLGUSU, TANIMLARI, DÖNEMLERİ VE GELECEĞİ

1.1. Küreselleşme Olgusu

Küreselleşme olgusu, sözcüğün kullanımı itibariyle coğrafi bir terimi çağrıştırırsa da hemen hemen tüm sosyal bilim disiplinlerince yaygın şekilde “terim” olarak kullanılmaktadır. Küreselleşme lafız olarak geçmişe eskiye dayanmayan oldukça yeni sayılabilecek bir olgu olmasına karşın etkileri ve doğurduğu sonuçlar çok güçlü olmuştur. Özellikle ekonomi ve uluslararası ilişkilerde kullanımı, ekonomik üretim, bölüşüm, teknolojik gelişim, siyasal rejim değişikliği gibi konuların ulusal devlet egemenliğinden çıkma sürecinin fikri alt yapısını oluşturduğu için kullanımı diğer disiplinlere nazaran daha yaygın olmaktadır.

Küreselleşme devletlerin uzun tarihleri boyunca kazandıkları kültürel birikimlerini, gelenek ve göreneklerini, üretim tarzlarını, egemen ulusların kültürlerine maruz kalarak zorunlu bir değişime uğrama riskini daima taşımaktadır. Ayrıca farklılıkların olmadığı homojen, tüketen bir dünya oluşmasını da sebebiyet verebilmektedir. Ancak finansal ve ticari mal transferleri herhangi bir sorunla karşılaşmadan rahatça hareket edebilme fırsatı yakalar. Ancak işgücü transferi gelişmiş ülkelere seyri daha azdır.

1.2. Küreselleşmenin Tarihi Gelişim Sürecinin Dayanakları

İnsanoğlunun dünyaya egemen olma arzusu doğasında var olan bir duygudur. İlkel devletler kurduklarında egemenlik arzularını devletin kurumsal kimliğine de işlediler. Tarih dünyaya hâkim olma çabasıyla yapılan savaşların şahididir. İlk dönemlerde komşu ülke ya da kabilelerin topraklarını kendi devletlerine katma şeklinde beliren bu savaşlar dünyanın siyasal anlamda ilk küreselleşmenin adımları olarak görmek mümkündür. Çünkü tek devlet şemsiyesi altında geniş topraklar ortak ekonomi ve farklı etnik grupların birlikteliği lokal düzeyde küreselleşmenin ilkel versiyonuna

işaret etmektedir. Dünyayı bir bütün haline getirme güdüsü toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Müslümanlar fethettikleri toprakları İslam'ı götürerek hak ve adalet temelinde kendileriyle eşitleme ilkesiyle, Büyük İskender Helenistik kültürü yayarak tek kudretli kişi olma, Roma ve Fars İmparatorlukları ise elit sınıfın üstünlük kurması saikiyle hareket etmişlerdir. Coğrafi keşiflerle Amerika kıtasında katliamlar yapan Avrupalılar putperestlere Hıristiyanlığı götürme iddiasındaydılar. Bu tür küreselleşme hareketleri günümüzdeki küreselleşme olgusunun birikimsel geçmişini oluşturmakla beraber çok açık farkları bulunmaktadır (Acar, 201: 30-32).

İlk dönem küreselleşme sadece toprak kazanma temelindeyken coğrafi keşiflerle başlayan küreselleşme, yer altı ve yer üstü zenginlikler ile özgür insanların köleleştirip satılmasıyla sermaye birikimi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bugünün küreselleşmesinde ise bir hegemon gücün liderliğinde karşılıklı bağımlılık doğurarak ilerleme kaydetmektedir. Görünürde rızaya dayanan bu yönetim biçiminin demokrasi, ekonominin liberal, kültürün hegemon gücün kültürü olduğu, devletin koruyucu ve düzenleyici vasfıyla yetindiği bir dünya düzenidir. Küreselleşmeyi diğer dönemlerden ayıran en önemli noktaların başında ise şekilsel olarak ulusal devletlerin varlığının ve kurumlarının işleyişinin devam ettirilmesidir. Küreselleşmenin siyasal gelişimini bu etkenler oluşturmaktadır (Steger, 2013: 43-48)

Küreselleşmenin ekonomik gelişimi hiç şüphesiz İngiltere'de buharlı lokomotifin bulunmasıyla başlayan üretimde el emeği yerine fabrikasyon ve standartlaştırmaya dayanmaktadır. Bu dönemde başlayan Merkantilizmin zenginliğin ölçüsünü değerli madenlerin ülke içinde birikmesine bağladığı devlet müdahalesini savunan ve ithalatı kısıtlayıcı görüşlerine karşılık doğan Fizyokrat düşünce küresel ekonomik düşüncenin omurgasını oluşturmaktadır. Fizyokratlar özel mülkiyet, devletin ekonomiye müdahil olmaması, piyasaların kendiliğinden düzeni sağlayacağı ve üretimin arttırılması gibi fikirleri kabul etmekte. Bu fikirler liberal ekonominin kurucusu Adam Smith'i oldukça etkilemiştir. Adam Smith'in fikirleri ile Fizyokratların tarımı esas kabul eden görüşleri atıldığında bugünün küresel ekonominin prensiplerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Küreselleşme dalgaları olarak adlandırılan dönemlerde diğer zaman

dilimlerine nazaran çok daha hızlı farklı uluslara nüfuz etmiş ve oralarda yaygınlık kazanmıştır (Özkaya ve dğr, 2019: 421).

Küreselleşmede, ekonomideki “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” düsturunun merkezi otoriteler olmadan uluslararası şirketler ile uluslararası örgütler eliyle gerek siyasal rejimlere, gerek yerel kültüre uyarlanmasını temel hedef olarak kabul etmektedir. Öncesinde ise Oran’ın da belirttiği gibi Batı, coğrafi keşiflerle denizcilikte elde ettiği başarıların sonucu ülkelerinde biriken sermaye çokluğu, askeri ve teknolojik üstünlüklerini kullanarak Avrupa ekonomi sistemi, sömürdükleri ülkelerde kolonilere dayalı bir ekonomik sistem kurmalarına imkân tanımıştır. Kolonilerden kendi ülkelerine getirdikleri ara mallar ve ham maddeleri mamule dönüştürerek gerek kolonilerine gerekse de diğer ülkelere tam mamul olarak sattılar. Küreselleşmenin ilk adımı olan dünya ekonomik uyumun temelini atıldığı yoğun emek ve sermaye akımı dönemi başlamıştır (Oran, 2009: 5).

Küreselleşme sürecine ivme kazandıran bir başka önemli gelişme ise Amerika Birleşik Devletleri’nin liderliğinde kurulan yaptırım gücü yüksek uluslararası kuruluşlardır. Tezimizin Küreselleşmenin ekonomik müdahale araçları kısmında ayrı başlıklar halinde inceleyeceğimiz bu kuruluşlar: İkinci Dünya Savaşı’nın enkazlarını temizlemek ve küresel ticareti canlandırmak amacıyla kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB) ile 1995 yılına kadar güncelliğini yitirdiği için yeniden yapılandırılarak Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ismini alan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) oluşturmaktadır (Ahundzade, 2008: 10-11).

Küreselleşme süreci Bretton Woods konferanslarıyla yeni bir safhaya geçmiştir. 1944 yılında düzenlenen bu konferanslarda temel amaç Uluslararası finansal sistemin yeniden tesis edilmesi, sorunların ortadan kaldırılması ticaret ortamının serbestleştirilmesidir (Kuneralp, 2019). Amaçlarından da anlaşılacağı üzere küreselleşmenin ekonomik boyutunun dizaynı ve uygulanabilmesi için gerekli siyasi desteğin sağlanması bu konferanslarla başlamıştır (Şahin, 2009: 35).

Bu uluslararası örgütlerin kurulduğu tarihlerde ABD liderliğinde Avrupa ülkeleri ve Japon müttefikleri arasında küresel ekonominin gelişmesi için güven ve istikrar temelleri atıldı. İlk defa kapitalist ekonomilerin ittifak ettiği bu yeni sistem Amerikan Dolarını uluslararası sistemin para birimi yaparken gümrük alanındaki sınırlamaların kaldırılmasıyla da küreselleşmenin önündeki engellerin kaldırılmasında ilk ciddi adım atılmış oldu (Gılpin, 2017: 416).

ABD Hazinesi, Çok Uluslu Şirketlere (ÇUŞ) ve Wall Street'in oluşturduğu Washington Konsensüsü olarak bilinen yapı 1980'den sonra ulus-devletin kurumlarını ve örgütlenmelerini gerileterek küreselleşme sürecinin ateşleyicisi olmuşlardır (Kaymakçı, 2007: 72). Güzelcik'inde dediği gibi dünya ticaretinin yüzde 70'inden fazlasını elinde bulunduran ÇUŞ'lar küreselleşme sürecine hız katan en temel faktörlerin başında gelmektedir (Güzelcik, 1999: 44).

1.3. Küreselleşmenin Dönemsel Gelişmeleri Ve Geleceği

Küreselleşme kendi içinde barındırdığı dinamik yapısıyla sürekli bir gelişim ve kendini yenileme halindedir. Durgunluk dönemlerinde bile yeni şartlara adapte olma sorunu yaşamamaktadır. Küreselleşmenin demokrasi, liberal ekonomi, tarafsız hukuk, sürdürülebilir kalkınma gibi temel kavramları hızında düşüş olmakla birlikte en çalkantılı dönemlerde bile yayılımını sürdürmüştür (Poyraz, 2019: 436). Küreselleşmenin teoriden pratiğe geçmeye başladığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem ile günümüz ve geleceğini dönemlere ayırarak incelemek hem küreselleşmenin temel yapısını hem de dönemler arası farklılıkları görmeye oldukça yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bu yöntemle ülkelerin yönetsel değişiklikleri ile ekonomik yapılarının uyum ve karşı duruş noktaları daha belirginleşecektir. Dönemlere ayırırken sınırları kesin olarak belirlenmiş periyotlar halinde vermek, yaşayan ve gelişen bir düşünce sistemi için mümkün olmamaktadır. Bu yüzden dönemlere ayırırken göz önünde bulundurduğumuz esas noktalar gerek olumlu gerekse de olumsuz dünya çapında etki meydana getiren değişimler oluşturmuştur. Bu değişimleri dönemlerin başlangıç ve bitişi olarak değerlendirdik. Bu açıdan bakıldığında iç içe geçmiş olan bu dönemlerin başlangıcını İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi olan 1945 yılıyla başlatıp Bretton-Woods sisteminin çöküşü olan 1976 yılını ilk nüve olarak, 1976-1991 Sovyet

Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin yıkılışını filizlenme dönemi, 1991-2001 dönemini 11 Eylül saldırılarına kadar olan dönemi rakipsiz yükseliş dönemi, daha sonraki dönemi ve geleceğini birlikte ele alıp inceleyeceğiz.

1.4. Küreselleşmenin İlk Nüvesi 1945-1976 Dönemi

İkinci Dünya Savaşı 1945 yılında müttefik devletlerin göreceli zaferiyle son buldu. Modern dünyada ABD'nin temsil ettiği kapitalizm ile SSCB'nin temsil ettiği Proleter Sosyalizm ideolojileri birbirlerine karşı savaş düzeni varsayımı üzerine kurulu olmalarına rağmen müttefik ölkeler bloğunda Nasyonal Sosyalizme karşı zorunlu bir ittifak içine girmişlerdir. ABD'nin bu savaştaki gerek belirleyici rolü gerekse de SSCB'yi Nazi işgalinden kurtarması onarım ve yeni dizayn döneminde SSCB'nin alternatif dünya düzeni kurmasını engellediği gibi kendine bağlı uydu devletlerini kullanmasını da engelledi (Katıtaş, 2019: 121). Artık ABD'nin hegemonyasının dünyaya kabul ettirmesine yardımcı olacak ve kurulmasına öncülük edeceği uluslararası kuruluşlar ile ilerde küresel ekonomi olarak adlandırılacak olan liberal piyasa ekonomisini hayata geçirmesini zora sokacak bir durum kalmamıştır. Hemen belirtmek gerekir ki ABD'nin hegemonlaşmasında sadece SSCB'nin pasifliği görmek doğru olmayacaktır. Milyonlarca insanın ölümü, salgın hastalıklar, üretimin durması, dış ticaretin neredeyse yapılamaması, kıtlık ve savaşın bıraktığı ruhsal bunalımlar galip devletler nezdinde bile onarılmaz bir karamsarlık halini ortaya çıkarmıştır. Savaşa girmeyen ölkelerin sosyo-ekonomik olarak maksimum düzeyde etkilendiği göz önünde bulundurulduğunda dünya ölkelerinin yeni sisteme gönüllü olacağı görülecektir. İkinci Dünya Savaşı, Müttefik ölkelerin Mihver ölkelerine üstünlüğünün yanı sıra emperyalizmin ya da liberalizmin sosyalizme ağır darbe vurduğu bir savaştır. Ayrıca Piyasa ekonomisinin kendi içindeki ayrışmasında Keynesçi devletin Schumpeterci devlete üstün gelmesidir (Tekir ve Demir, 2018: 193).

Dönemin Siyasi Tablosu: Bu dönemde Avrupalı devletlerin özellikle de İngiltere'nin dünya hâkimiyetine son vermek adına ABD, sömürge ölkelerini self-determinasyon ilkesiyle bağımsızlıklarına kavuşmasını desteklenmiştir. ABD desteğiyle birlikte ulusal devletlerin sayısı artmış neredeyse günümüzdeki siyasi harita şekillenmiştir. Mevcut siyasal düzenin korunması, ölkeler arası yeni bir savaşın çıkmasını engellemek

gibi temel amaçlarla “devletlerin egemen eşitlik” ilkesi çerçevesinde devletler arası sorunların diplomatik yollarla çözülmesine sağlayacak bağlayıcılığı ve müeyyide kudretini haiz hükümetler üstü bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler (BM) 1945 yılında 51 ülkenin imzasıyla kuruldu. 2019 yılı itibariyle bu kuruluşa üye 193 devlet bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2019). Öte yandan ABD, Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerin SSCB’ye karşı durabilmesi kendi ülkesinin Pazar payını artırmak için Marshall yardım planı gibi çeşitli yardım uygulamaları yapmıştır. Bu kapsamda kredi sağlanmasının yanı sıra söz konusu ülkelere askeri uzmanların gönderilmesi, orduların eğitilmesini kapsayan askeri düzenlemelerde yardım planının kapsamını oluşturmaktadır (Uzunkaya, 2019: 179).

Dönemin Ekonomisi: İkinci Dünya Savaşı boyunca savaşan devletler ekonomik tüm kaynaklarını savaşın finansmanı için seferber etmişlerdir. Artan oranda likidite sorunları ulusal ekonomileri zora sokmuştur. Dönem öncesi uygulanan altın standardı devletlerin ulusal para basması için merkez bankalarında basılacak para miktarı karşılığında altın stoku bulundurmalarını zorunlu kılıyordu. Altın rezervlerinin savaş sebebiyle azalması ulusal devletlerin karşılıksız para basma tehlikesini içinde barındırıyordu. ABD ve İngiltere ortaklığı önderliğinde istikrarlı ekonomik işleyişi kurmak için 1944 yılında Bretton Woods konferanslarına başladı. Bretton Woods sisteminin kabul edilmesiyle piyasalarda bir takım gelişmeler gözlemlendi. Sermaye hareketlerinin küçük olacağı varsayımı üzerine kurulan bu sistemde finansal hareketler sabit kuru benimseyeceklerdir. Ulusal özgür ekonomi ile uluslararası istikrar politikaların uyumsuzluğunu gidermesi beklenen Bretton Woods sisteminde öne çıkan bir başka konu ulusal paraların yabancı para birimlerine rahatça çevrilebilmesi ilkesiydi (Gilpin, 2017: 167).

Sistemin işleyişini kontrol etmek ve geliştirmek üzere 1945 yılında kurulan IMF ile ikiz kardeşi olarak adlandırılan 1946 yılında kurulan DB görevlendirildi. Her iki kuruluşta kısa dönem nakit desteği, döviz kuru istikrarı, bütçe dengesi ve savaş sonrası imar desteği vermek gibi yabancı yatırımları teşvikine yardımcı olacak politikalar benimsediler. Ülkelere mali destekte bulunurken ülkelerin iç politikalarında değişiklikler talep ediyorlardı. Bir tür ulusal ekonominin baskılanması olan taleplerin başında özelleştirme geliyordu. O zamanlar küreselleşmenin ekonomi boyutunun yapı

taşlarının döşendiğinin belki farkında değillerdi (Yılmaz, 2004: 33). Ekonomi politikasının düşüncesi ise her iki kuruluş aynı politikayı benimsemiştir. Genişletici keynesyen teori gereği gelişmekte olan ülkeler olarak tanımlanan eski sömürge ülkelerine kredi ve yatırım desteği sağladı. Bugün küreselleşmenin en itici iki gücü olan IMF ve DB bu politikaları ilerde uluslararası finansal kriz çıkartacak olsa da 1945-1973 yılları arasında uluslararası doğrudan yatırımların kesintisiz artışını tetiklemiştir. Yatırımların artması ülkelerde üretim ve finans sektörünün küresel ölçekte bütünleşmesine ön ayak olmuştur. Ancak uluslararası borçlanmalarda da hatırı sayılır bir yükseliş görülmeye başlanmıştır (Adda, 2017: 85).

Küreselleşmenin belirgin kurumlarının temellerinin atıldığı 1945 yılı ve sonraki yıllar ABD'nin siyasi ve ekonomik nüfuzunun gitgide artışına tanıklık etmiştir. Bretton Woods sistemi öngörüldüğü gibi dünya ticaretinin canlanmasını sağlamıştır. Bu dönemde sanayi ülkeleri ile beraber diğer ülkelerin refah düzeylerinde yükselme görülmüştür. Ancak sanayi ülkelerin refah ve ekonomik göstergelerdeki oran geometrik bir artış sergilerken diğer ülkelerin aritmetik artış gösterdiği gözlenmektedir. İlk başlarda dengesiz ve düşük orandaki büyüme rakamları az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri rahatsız etmemektedir. Rahatsızlık ancak sanayi ülkeleriyle kıyaslandığında göze batmaktaydı. Savaş dönemine göre ise kıyası mümkün olmayan bir ilerleme kaydetmişlerdi. Ancak Bretton Woods sistemi baştan beri içinde sorunlar barındırıyordu. En temel sorun altın yerine dolara enkedsli ulusal kur politikasıydı (İşcan, 2018: 104-106).

ABD'nin dünya ticaretinin lokomotifi olarak dolar devalüasyonuna sıcak bakmaması diğer ülkelerin para biriminin aşırı değer kaybetmesine neden oldu. İlk defa küresel enflasyon krizi baş gösterdi. ABD bu süreçte borç veren ülke konumunda borç alan ülke konumuna düştü. Özellikle İkinci Dünya Savaşında mağlup ettiği Japonya ve Almanya'dan dış borç aldı. Her iki ülke ABD'nin adeta finans kaynağı oldular. Doların diğer ulusal paralar karşısında aşırı değerlenmesi sabit döviz kuru sisteminin çöküşünü hızlandırdı. 1970'li yıllara girildiğinde finans sektörü kriz içindeyken, ulaşım, iletişim, serbest ticaret gelişmesini sürdürmekteydi. Arap devletlerinin “petrol krizi” olarak

tarihe geçen petrol fiyatlarını arttırması dünyada enerji krizine sebep olmuş 1976 yılında Bretton Woods sistemini çökertmiştir (Gilpin, 2017: 169-173)

Bretton Woods sisteminin çökmesi liberal ekonominin yayılmasını engelleyememiştir. İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber bir sonraki dönemde sistem revize edilerek uluslararası örgütler ve ÇUŞ'ların varlığıyla küreselleşmenin filizlenmesini sağlayacaklardır. Yine bu dönemde ülke vasfı fark etmeksizin ülkelerin ekonomileri birbirine bağlanmıştı. Gelişmiş ülkelere doğru olan ucuz işgücü hareketliliği 1970li yıllarda önemsizleşmeye başladı. Firmalar hammadde ve ucuz işgücünün olduğu ülkelere fabrikalar kurarak hammadde kaynağına ve ucuz işgücüne doğrudan maliyetsiz erişme imkânına kavuştular (Çakır ve Ülkütaş, 2007: 48).

1.5. Küreselleşmenin Filizlenmesi 1976-1991 Dönemi

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya üzerinde bu çaplarda savaşların son bulması hatta lokal düzeyde çatışmaların bile yok olması tüm insanlığın ortak temennisi olmuştu. Savaş tarihinde eşine daha önce hiç rastlanılmayan “soğuk savaş” adıyla literatüre geçen yeni bir savaş tipi ortaya çıktı. ABD ve SSCB arasında geçen soğuk savaş tüm ülkelerin siyasi geleceklerinden kaygı duymasına sebep olmuştur. Nitekim kitle imha silahları edinmek caydırıcılık için savaşın taraflarınca elzem görülmektedir. Silahlanmanın yanı sıra uzay araştırmalarında, iletişim, uçak endüstrisi, ulaşım gibi alanlarda da tam bir rekabet söz konusudur (Acar, 2019: 24-25)

Dönemin Siyasi Yapısı: İkinci dünya savaşında galip tarafta yer almasına rağmen SSCB, Naziler karşısında ağır darbe aldı. SSCB savaşta Çin ile birlikte en çok insan kaybeden ülkedir. Bu yüzden ABD'nin yeniden yapılandırma projelerine ciddi bir karşı koyuş göstermemiş en belirgin çıkışını GATT protokollerini imzalamayarak göstermiştir. 1967 yılına gelindiğinde SSCB'nin çok hızlı toparlandığı görülmektedir. Küba'ya yerleştirdiği füze sistemiyle soğuk savaşçı açığa çıkartmıştır. Kaldı ki liberal ABD ekonomi politikaları dışı kapalı merkezizetçi Sosyalist üretim tarzına sahip SSCB'nin ilgisini çekmediği açık şekilde belli olmaktadır (Helhel, 2017:159).

ABD ise hegemonya kurduğu finansal piyasalarda gücünü yitirmeye başlamıştır. Vietnam savaşı sonrası herhangi bir savaşa girmeyerek yeniden toparlanma dönemini başlattı. Savaş sonrası yaralarını sarmak isteyen Avrupa ülkeleri, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruluşu ile bölgeselleşme ve ekonomik bütünselleşmeyi gerçekleştirecek adımlar atıyordu. Bağımsızlığını sonradan kazanan eski sömürge ülkelerinde ise bir yandan ABD yardımları ile ekonomik ilerleme kaydetmeye çalışırken diğer yandan devletleşme süreçlerini tamamlamak istemekteydiler. Bu ülkelerde sermaye ve bilgi birikimi yetersiz olduğu için sanayileşme hamlelerini yapamıyorlardı. Bütün bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda siyasi olarak Avrupa ülkelerinin Marshall McLuhan'ın iletişim teknolojilerindeki gelişmelere dayanarak 1962 yılında literatüre koyduğu Küresel köyü kurmada en avantajlı ülkeler olduğu beklenilmektedir. Ancak beklenen gerçekleşmedi SSCB'nin 1991 yılında yıkılmasıyla tek kutuplu dünyada rakipsiz kalan ABD önderliğinde küreselleşme süreci başladı (Acar, 2019: 25-27).

Dünya İki İdeoloji arasında; Liberalizm mi Sosyalizm mi? Soğuk savaş boyunca tüm ülkeler iki kutuplu dünya düzeninde iki süper güç arasında kaldı. Ya ABD liberalizmi (emperyalizm) ya SSCB sosyalizmi üçüncü bir tercih söz konusu değildi. Adeta düşünme yeteneği yitirilmiş yeni bir ekonomik üretim tarzı yeni bir siyasi rejim üretme girişimi bile yoktu. 20. Yüzyılın sonlarına doğru skolastik düşünce liberalizm ve sosyalizm ikileminde hayat bulmuştu. ABD'nin etkisi altında kalan ülkeler, demokrasi, kısmı müdahaleci devlet, refah ülkesi, serbest piyasa ekonomisi politikalarını uygularken. SSCB'nin etkisi altında olan ülkeler ise, sosyalizm, işçi sınıfı üstünlüğü, dışa kapalı merkezizetçi ekonomi politikalarını devlet eliyle uyguluyorlardı. Her iki sistemin etkisi kalan ülkelerde ise karma sistem uygulanıyordu. Karma sistemde liberal politikaların yanı sıra özel sektörün yetersiz kaldığı yerde devlet piyasa aktörü gibi hareket ediyordu. 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla sosyalist ülkeler de dâhil olmak üzere tüm ülkeler ABD'nin öncüllerini hayata geçirmeye başladı (Acar, 2018: 48-59). Burada şöyle bir soru doğuyor 1991 yılında yıkılan ABD olsaydı küreselleşme sosyalist devlet düşüncesine göre mi şekillenecekti?

1976-1991 Dönemin Ekonomisi: Kambiyo piyasaları sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçti. Birbirlerine entegre edilmeye başlanılan ulusal ekonomilerde bir ülkenin makro ekonomik hedeflerini gerçekleştirmeye çalışması diğer ülkeleri etkilemektedir. Faiz oranlarının yüksekliği, sermaye hareketliliğin çokluğu bazı ülkelerin döviz dengesini bozarak ciddi istikrarsızlığa sebep olmaktadır. Ulusal parasının değeri düşen ülke enflasyonla mücadele etmek istediğinde örneğin ulusal para arzını kısıtığında uluslararası finans piyasalarını tamamını etkileyerek finansal krizler ortaya çıkarıyordu. Finansal krizin olduğu bir sistemde uluslararası ticaretin gelişmesi beklenilemez (Gilpin, 2017: 183). Finansal krizler küreselleşmenin finansal ayağının gelişmesini olumsuz etkileyen günümüzde bile çözümü tam olarak yapılamamış çok etkili bir faktördür. Ayrıca şunu belirtmek gerekir ki kısa dönem sermaye hareketleri ve spekülasyon para hareketleri gelişmekte olan ülkelerin kambiyo kurlarını dengeden ayırarak siyasi müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. Bu dönemdeki finans sistemi küreselleşmeyi yaygınlaştıracak ülkelere güvence verecek yetkinlikten yoksundur (Boratav, 2019: 314-316).

Uluslararası ekonominin küresel bir nitelik kazanmaya başladığı 1980 yılı sonrası dönemde sermaye yatırımları ile sermaye stokları hacimsel olarak arttı. Bilgi ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ekonomik rekabeti siyasi rekabetin önüne geçirmeye başladı bir nevi ulusal devletlerin siyasi otoritesini sarsmaya başladı (Çakır ve Ülkütaş, 2007: 49).

Doğrudan yabancı yatırımların (DYY) 1985 yılından sonra şimdiye kadar görülmemiş hacimde artış kaydetti. 1989-1990 arasında yıllık 50 milyar dolardan 200 milyar dolara çıktı. Dünya ekonomik büyüme rakamlarının düşmesi ve uluslararası finansal krizler DYY'leri hacimsel ve oransal yükselişini etkilememektedir (Çetiner ve Sever, 2019: 4-5). Ulusal ekonomilerin gelişmekte olan ülkelere tarım ağırlıklı olmasına rağmen DYY'ler ve dış yardımlarla sanayileşme çabaları olmaktadır. Bu dönemde hizmetler sektörü yeni bir ticari sektör olarak ortaya çıktı. Uluslararası rekabette ülkeler üzerinde etkinlik ve artan maliyetlerin minimize edilmesi için azaltmak için şirket birleşmelerinin çoğaldığı ve çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) üniter devletlerde etkisinin hissedilmeye başlandığı dönem olmuştur (Adda, 2017: 87-88).

Ulusal ekonomilerin korumacı ekonomik politikalarla kalkınma hamleleri, beş ya da on yıllık kalkınma programlarıyla merkezi ekonomik anlayış yerini özelleştirme ve özel sektörün girişimlerine bırakmaktaydı. Ülke hukuk sisteminin DYY'nin rahat girişini sağlamak için yasal düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Uluslararası ticaret ulaşım araçlarının çeşitlilik ve hız kazanmasının bir sonucu olarak ikinci dünya savaşından itibaren duraklama zamanları da dahil olmak üzere artışlarını sürdürdü. 10'ar yıllık periyotlarla uluslararası ticaretin artışı incelendiğinde, 1948'de 60 milyar, 1958'de 110 milyar, 1968'de 240 milyar, 1978'de 900 milyar ve 1988 yılında 2 trilyon dolara çıktığı görülmektedir. Uluslararası ticaretin katlanarak artmasında ürün çeşitliliğinde ziyade artık doğmak üzere olan küresel piyasa modellemesinin ulusal ekonomileri yeniden dizaynı söz konusudur (Went, 2001: 27).

Ulaşım ve askeri araçlarının az geliştiği zamanlarda coğrafyanın koruması ve stratejik önemi fazla olmaktaydı. Bu durum mal, hizmet takasını zaman ve maliyet açılarından firmaları zora sokmaktaydı. Ürüne zamanında ulaşamayan, ulaştığında ise yüksek maliyet ödemek zorunda olan tüketicinin talep azlığı arzı azaltıcı etki yaparak ticaretin istenilen noktada olmasını engelleyici faktör olmuştur. Bilgisayarın kullanılması, nakliye araçlarının çoğalması, telefonun yaygın kullanılmasına ek olarak finansal sermaye araçlarının çeşitlilik kazanması ile yerinde üretim modelinin kullanılmaya başlanması küreselleşmenin yol almasının önündeki en büyük iki engel olarak görülen zamanın ve mekânın kısıtlayıcılığına meydan okuyarak dünyaya yayılmasındaki başlıca aktörler olmuştur (Acar, 2018:34).

1.6. 1991-2001 Rakipsiz Yükseliş Dönemi

1991 yılında SSCB'nin tarihe gömülmesiyle kendisini sömürgeci kapitalizmin karşı kutbuna konumlandıran sosyalist düşünce varlığını sürdüremez noktaya geldiler. Öyle ki sol bölüntüler varlıklarını, ancak mutlak karşıtları oldukları demokratik yönetim biçimiyle mümkün olacağına ikna oldular. Sosyalizmin düşük volümlü ABD karşıtlığı demokrasinin gereği olarak görülmekteydi. Bu durum sosyalizmi ve solcuları siyasi ve ekonomik düşmanlarının siyasal sığıntısı haline getirmiş olsa da ABD ve liberal hegemonyanın rakipsizliğinin en önemli ampirik kanıtıdır. Berlin duvarının yıkılıp

Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi ise küresel dünya kavramının abide niteliğindeki bir başka simgesidir.

1991 ile 2001 arası dönem dünyada küreselleşmenin her boyutuyla incelendiği bir dönem olmuştur. Küreselleşme taraftarları, küreselleşme karşıtları ve şüpheciler arasında tartışmalar çoğalmıştır. Tartışmaların odak noktalarını artan milliyetçilik küreselleşmenin geriye dönüşünün mümkün olup olmadığı, yeni olan ne getirdi, ulus devletin güç kaybı oluşturmaktadır. Bu dönemde küreselleşme nedir sorusunun cevaplanamadığını belirtmekte de fayda vardır. Ancak inkâr edilemez somutlukta finans, ticaret, demokrasi, iletişim, ekonomik büyüme ve entegrasyonlar inanılmaz derecede yaygınlık kazanıp gelişti. Bu gelişmelerin sonucu olarak ülkelerin siyasi ve ekonomik varsayımları küresel sürece katkı sağlayacak şekilde yeniden düzenlendi (Karaş, 2017: 247-248).

1.6.1. Farklı Bakış Açılılarıyla Küreselleşme Tanımları

Konunun uzmanı olan bilim adamları tarafında, dünyanın üzerinde ittifak edilebileceği ortak bir tanımlı yapılamayan küreselleşme kavramı, tanımlayıcının ideolojik dünya görüşüyle değişebilmektedir. Durum böyle olunca küreselleşme kelimesinin sözlük anlamları bile birbirinden oldukça uzak hatta yer yer taban tabana zıt olabiliyor.

Aksoy'a göre küreselleşme, çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre ülkeler arasında sınıai ürünlerin, finans ve kambiyo senetlerinin, bilimsel bilgi ile hammaddelerin korumacı yasal düzenlemelere takılmaksızın el değiştirmesidir. Bu şekildeki tanımdan da anlaşılacağı üzere yukarıda sayılanlar küreselleşmenin arzu ettiği gibi piyasaların dünya ülkelerinin tamamında bütünleşmeye doğru yol aldığı bir süreç olarak da tanımlanabilir (Aksoy, 2006: 6).

Küreselleşmeyi tarihi perspektifle geriye dönülmez olarak gören tanıma göre ise, Avrupa'nın Sanayi Devrimiyle başlayan ve gittikçe yaygınlık kazanan sömürgecilik faaliyetinin ekonomik bütünleşmesidir. Küreselleşme, kendi ulusal sınırlarını aşarak ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel birikimlerin evrensel ortak değerlere ulaştığı

kaçınılması ulus devletler açısından mümkün olmayan zorunlu bir süreçtir (Özyakışır, 2007: 7).

Küreselleşmenin gelişim döngüsüne atıf yapılarak yapılan tanımlamada ise aslında kendini yenileyen bir sistemin devamı olan eski bir süreçten ibaret olarak gören anlayışa göre eski teknolojilerin yeni versiyonlarının desteklediği sanayi ülkelerinin yönetsel ve ekonomik teorilerinin makyajlanarak dünyaya sunulduğu aşına olunan (Ellowed, 2018:13).

Küreselleşmenin kültürel yıkıma sebep olduğuna dikkat çeken tanıma göre ise zenginlik olarak görülmesi gereken ve ülkeleri birbirinden ayıran en temel vasıflar olan; kültürel birikimler, din, alt ve üst kimlikler, dil, kadim gelenekleri, ülke sınırları, yerel üretim teknikleri ile devlet geleneklerini yok ederek ekonomik göstergeler baz alınarak kategorize edilen sanayi ülkeleri, ikinci dünya ülkeleri ve üçüncü dünya ülkelerini küreselleşmenin lokomotif koltuğundaki hakim kültüre yakınlıkla siyasi ve kültürel olarak homojen ekonomik olarak sınırsız hareket kabiliyetine sahip bütün kavramsal çerçevesiyle bütünleştirilmiş bir dünya oluşturan sistemin adıdır (Yılmaz, 2011:6).

Küreselleşmeyi finans ve uluslararası örgütlerin önderliğindeki kapitalist dönüşüm ilişkisi çerçevesinde tanımlayan düşünceye göre ise sermayenin hızla ve sorunsuz dolaştığı, DTÖ, DB ve IMF gibi kuruluşların yönetimini elinde bulunduran ülkelerin bu kuruluşlar eliyle diğer ülkelere zorla uygulattığı en talancı finansal sistem olarak tanımlamakla kalmayıp bunu kapitalizmin başarısızlığı olarak da görürler (Wood, 2014:150).

1960'lı yıllarda kendi altyapısını kurmaya başlayan o zaman fazla ilgi görmeyen ancak 90'lı yıllarda yaygınlık kazanan ve dünyanın "Küresel Köy" haline gelmesine temel teşkil eden değişim sürecinin başladığı her geçen zaman diliminde ülkelerin bağımlılık oranını yükselten zaman ve mekan kısıtlarını bertaraf ederek uluslararası ticaret, küresel ölçekte entegre edilmiş ekonomi ve hizmet sunumlarında devletler

arası ilişkilerin daha hızlı ve etkili olabilmesine olanak tanıyan ekonomik ve siyasi sistemler bütünüdür (Şahin, 2009: 22).

1990'lı yıllarda iktisadi boyutu küreselleşmenin kullanılmasında belirleyici olmuş olsa da küreselleşme kavramı, zaman içerisinde sadece ticari ve Finansal ilişkilerin küresel bir boyut kazanması değil kültürlerin iç içe geçişi mekânın ve bunun algılama biçimleri dönüşümü iktisadi ve sosyal düzenleyici bazı normların ortaya çıkışı, iletişim ve bilgi kanallarındaki akışkanlığın yüksek hızlara ulaşmasıyla ülkelerin sınırlarında artan yasal ve yasadışı hareketlerdir. Ancak bu hareketliğin insan hareketi mi ticaret hareketini mi; kültürel bir bilinç mi; sömürü mü oluşturduğunun cevabı net olarak verilemiyor (Yıldızcan, 2001: 6).

Küreselleşme, ülkeler arasındaki ideolojik kutuplaşmanın dağılmasından sonra tek kutuplu yeni düzende devletsiz siyasi ilişkilerin, serbest ekonominin, insanlar arası iletişimin etkili kanallarla sürekli gelişmesidir. Bu konulardaki gelişmelere paralel olarak dışa kapalı olan toplumların yaşam şartları, kültürleri, değer yargıları, diğer toplumlarca daha yakından tanınarak karşılıklı etkileşimleriyle dünya çapında yeni bir Helenistik düzen kurma olarak tanımlanmaktadır (Tasam, 2019). Erdal'a göre ise küreselleşme, günümüzde ulusal ve yerel ekonomik birleşme ve bütünleşmeyi ifade etmek için kullanılan küreselleşme terimi, insan hareketliliği, finansal hareketliliği, kaynakların hareketliliği, kuvvet hareketliliği gibi temel hareket noktaları olan siyasi düşünce sistemidir (Erdal, 2012: 326).

1.6.2. Küreselleşmeyi Yeniden Tanımlama Denemesi

Küreselleşmenin tanımları başlığı altında yukarıda verdiğimiz küreselleşme tanımları incelendiğinde Küreselleşme paradoksu olarak adlandırılan durumun ortaya çıktığı yani yeterince açık küreselleşme tanımının olmadığı hatta içinde zıtlıklar barındığı görülmektedir. Bu tanımların göz önünde bulundurulmasına ek olarak küreselleşmenin altyapısının oluşturulduğu 1945-1976 ile 1976-1991 dönemleri de dikkate alındığında küreselleşme süreci tanımlanabilir. Buna göre, GATT, IMF, DB gibi hükümetler üstü kuruluşların desteği, özellikle iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve finansal hareketlerin yaygınlığı sonucu ortaya çıkan küreselleşme, bir sürecin çıktısı olduğu görülecektir.

Küreselleşme, tanımı ve hipotezleri önceden belirlenmiş bir uluslararası teori değildir. Matematiksel bir fonksiyonla tarif edilecekse, $F(\text{küreselleşme})=Y(\text{ABD hegemonyası, demokrasi, teknoloji, uluslararası serbest finans, güvenlik (askeri + siber), küçültülmüş devlet, uluslararası örgütler})$ bileşkelerin toplamına eşittir. Dolayısıyla küreselleşme bu bileşkeleri tek başına etkilediği değil tam tersine bu bileşkelerin toplamından etkilenen bağımlı (dışsal) bir değişkendir. Dolayısıyla küreselleşme bu bileşkelerin dünyada meydana getirdiği değişimler sürecinin elastikiyetli yapının genel adıdır.

1.6.3. Küreselleşmenin Ana unsurları ve Hareketliliği

Dünyanın tüm ülkelerinde küreselleşmenin tam anlamıyla oturabilmesi için genelde merkez ülkelere çevre ülkelere bir takım hareketliliğin olması gerekmektedir. Her ne kadar çevreden de merkeze hareketlilik olsa da hareketlilik sınırlı sayıda kalmaktadır. Ulus devletin denetiminde mal, insan, hizmet, teknoloji, finans hareketliliği sınırlı ve zordur. Dolayısıyla ulus devletin aşındırılma düşüncesi buradan kaynaklanmaktadır.

1.6.4. Sınırlar Ötesi Ticari Gelişme Olarak; Uluslararası Ticaret Hareketliliği

1800 ve devamı yüzyıllarda sanayileşme, beklenmedik oranda artarak Avrupa ülkelerini ileri sanayi ülkeleri haline getirmiştir. İleri endüstriyel mallar imal eden bu ülkeler toplam talep fazlası ürünlerini ya üretimin hiç olmadığı ya da koloniler haline getirdiği ülkelere ihraç etmişlerdir. Bu ülkelere ise gıda, işlenmemiş ham madde, işlenmemiş maden gibi ekonomik ağırlığı olmayan ürünler ile ucuz işgücü transferini ithal ettikleri adaletsiz bir ticari düzen kurdular. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise ticaret sisteminin 19. Yüzyılın ticaret kalıbının dışına çıkarak, basit bir kurumsal regresyon modeliyle açıklanamayacak düzeyde karmaşık bir yapıya büründüğü görülecektir (Öncü, 2006: 29).

Uluslararası ticaret, ekonomik küreselleşmenin ana kaynaklarından bir tanesini oluşturmaktadır. Ekonomik küreselleşme hareketleri kapsamında sermaye çeşitleri; yabancı yatırımlar, altın, hisse senedi, mevduat, bono gibi finansal araçlar örnek olarak gösterilebilir. Uluslararası ticaretin küreselleşmeden önce 1980'li yıllardan itibaren

yaygın duruma gelmesi aynı zamanda ekonomik küreselleşmenin başlayacağını o yıllardaki işareti olarak görünmektedir (Günsoy, 2006: 81).

Bu yıllarda ticarete görülen yüksek miktardaki ticari hareket dolayısıyla uluslararası ticaret hızla büyürken yalnız değildi beraberinde bankacılık, nakliyat ve sigorta sektörlerine küresel ticaretin lokomotifi görevi de vermekteydi. Ticaret hareketliliği korumacı politikalarından dolayı yavaş seyir göstermekteydi. Ancak Dikkaya ve Deniz'in belirttikleri gibi ülkeye giren yabancı girişimcilerden alınan çeşitli ulusal vergiler ile gümrük tarifelerinin DTÖ'nün müdahaleleriyle yer yer azaltılıp yer yer ortadan kaldırılmasıyla uluslararası ticaretin gelişmesinin önündeki en büyük sorun giderilmiş oldu (Dikkaya ve Deniz,2006:170).

Küreselleşme domino etkisi meydana getirerek bir alandaki gelişmeyi diğer bir alanın gelişmesini sağlamaktaydı. Küreselleşme sürecinde Ticaret bağlantılarının gelişmesi ülkeler arası ticaret hacmini tetikleyip büyütüyordu. Artan ticaret hacmi de zorunlu olarak beraberinde işbirliği, bağımlılığı ve homojen ürün ilkesini getirmekteydi. Artan işbirliği ve bağımlılıkta uluslararası ilişkilerin ulus devletlere dayalı yapısını değiştirmekte ve ilişkileri geliştirmektedir. Ticaretin küreselleşmesi bir başka ifadeyle ticaretin uluslararası alanda yaygınlaşması kendiliğinden oluşmamaktaydı. Bir takım uluslararası kuruluşların etkisiyle olmaktadır. Küreselleşme süreci başlamadan önce de 1947 yılında temelleri atılan GATT bu konuda hatırı sayılır çalışmalar yapmaktaydı. Ancak küreselleşmeyle beraber GATT protokolleri yetersiz kalmıştır. GATT'ın, DTÖ'ye dönüşmesi ile ticaretin serbestçe küreselleşmesi için çalışmalar yapılmıştır. Kıvılcım'ında dediği gibi çalışmalar neticesinde, iletişim kanallarının çoğalması, ulaşımın gelişerek taşıma giderlerinin düşürmesi ile birleşince hem uluslararası ticaret gelişmiş hem de piyasalar rahat takip edilir duruma gelmiştir (Kıvılcım, 2017: 16).

Küresel serbest ticaretin, (daha çok serbest piyasa ekonomisi olarak bilinir) ülkelerin kendi iç hukuklarında herhangi bir engele takılmadan etkili olabilmesi için güçlü ülkelerin himayesinde olması gerekmektedir. Ancak ulusal bir devletin varlığı küreselleşmenin ruhuna aykırı olduğundan Uluslararası ticaretin gelişimini sağlayabilmek, uluslararası ticari uyuşmazlıklarının halledilmesi ve ticari engellerin

kaldırılması konularının çözüme kavuşturulması için DTÖ, IMF, DB gibi düzenleyici, denetleyici ve tamamlayıcı işlevlere sahip olan organizasyonlar bağımlı oldukları ülkeler lehine düzenlemeler yaptılar. Düzenlemelerin nihai sonucu olarak eklemelenen ülkeler arasında bağımlılık oranı artmıştır. Küreselleşmeyle birlikte görülen ülkelerin karşılıklı bağımlılıkları arasındaki pozitif korelasyonun varlığı başka bir önemli noktayı oluşturmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin sanayi toplumlarına olan bağımlılıkları küreselleşme ile zirveye çıkararak bu uluslararası kuruluşların tek yetkili mercii olmasında oldukça önemli bir etken oluşturmaktadır. Küreselleşme öncesi dönemde devletlerin gözetiminde siyasi ilişkiler ekseninde yapılabilen ticaret küreselleşmeyle birlikte uluslararası kuruluşların egemenliğine geçti. Bu egemenlikle beraber artık devlet değil uluslararası kuruluşlar kural koyucu olarak başat aktör haline gelmişlerdir. (Gürler, 2010: 18).

1.6.5. Devletsiz Bir Sermaye Hareketliliği

Küreselleşme sürecinin en belirgin özelliklerinden birisi, yabancı yatırımların, şirket birleşmeleri, evlilikleri, ortaklıkların birden çok ulusu kapsayacak şekilde gelişmesi ve serbestleşmesidir. 1980'lerden itibaren küreselleşme kavramının akademik çevrelerden sıradan halk yığınlarına kadar her kesimin gündemine girmesinin nedenlerinden bir tanesi de ülkeden ülkeye aktarılan sıcak paranın yüksek hacimli akışkan sermaye hareketlerinin var olmasından kaynaklanmaktadır (Gürler, 2010: 20). Sermaye hareketliliği nakdi ve çok istisna olarak makine teçhizat gibi üretim faktörlerin çok uluslu şirketlerin ana ülkesinden çevre ülkeye transferi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sermaye hareketliliğinden anlaşılması gereken ilk kavram yabancı yatırımlardır. Yabancı yatırımlar ise Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) ve Kısa Dönemli Sermaye (KDS) hareketleri olarak iki gruba ayrılır.

DYY, yerleşik bir işletmenin bir başka ülkenin ekonomisindeki yerleşik işletmelerinden gerek kamu gerekse özel sektör kuruluşlarından devamlı olan bir fayda elde etmesine bağlı olan ve bu faydayı ana ülkeye transfer edebilen yabancı yatırımlar olarak tanımlanmaktadır.

DYY'nin kendi ana ülkesi dışında gerçekleştireceği sınır ötesi yatırım, Boratav'ında belirttiği gibi iki şekilde gerçekleşir. Birincisi çevreden merkeze kaynak aktarımının en bilinen mekanizması olan, sermayenin kendisi ana ülkenin dışına çıkmaz, yatırım yaptığı az gelişmiş ülkenin düşük emek ücretinden, doğal kaynaklarından, ülkenin siyasi güçsüzlüğü ve teslimiyeti ile ekonomik zayıflıklarını kullanarak elde ettiği karı kendi ülkesine transfer eder. İkincisi ise istisnai bir durumda teşkil eden ana ülkede faaliyet dışı kalan sermayenin kendisinin çıkmasıdır. Makine ve teçhizatın sokulup veya satılıp, paraya çevrilip, ülke dışına çıkmasıdır (Boratav,1996:22).

Üzerinde durulması gereken bir başka önemli nokta ise ekonomisi yapısal açıdan güçlü olmayan, dalgalanmanın yüksek, üretimin zayıf olduğu az gelişmiş ülkelere karşı gelişmiş ülkelerin müdahale araçlarından olan KDS akışlarıdır. Ekonomik müdahale amacı dışında yatırımcıların spekülasyon kazanç elde etmek için yaptığı finansal hareketler bu türdeki dirençsiz ekonomiler için önemli bir risk unsuru barındırır (Öncü, 2006: 36).

1.6.6. Tek Yönlü Bir Hareket Olarak; Emek Hareketliliği

Küreselleşme sürecinde merkez ülkelerin çevre ülkeleriyle üretim alanında kurdukları temel ilişki, çevre ülkelerinden temin ettikleri ucuz emek faktörünün tedarik alanı sahasının genişletilmesidir. Merkez ülkelerin emek ihtiyacını karşılanabilmesi için tek taraflı bir hareketlilik devreye girmektedir. Emek arz edenlerin, merkez ülkelere transferi söz konusu olmamaktadır. Emek arzı için merkez ülkeler üretim yerlerini çevre ülkelere kaydırarak ucuz işgücü elde etmektedirler. Bu şekildeki bir üretim yerinin kaydırılması yatırım maliyetlerinin düşüklüğünü de beraberinde getirmektedir. Batılı ekonomilerde hayat standardının ve refahın yüksekliği, emeğin üretim maliyetini de yükseltmektedir. Bu durum emeğin, üretim maliyeti daha düşük yörelerden tedarikini zorunlu kılmaktadır. Bu üretim tekniğiyle merkez sermaye, emeğin üretim maliyetinin görece düşük olduğu bölgelere kaydırıp, emek arzının artmasını sağlayarak, ücretler üzerinde kendi ülkelerindeki ücretlere kıyasla çok büyük tasarruf oluşturmaktalar (Öncü, 2006: 38).

Merkez ülke ile çevre ülke arasında cereyan eden emek hareketliliğinde tek yönlü adaletsizliği belirtmiştik. Bilindiği gibi hareketlilik merkezden çevreye doğru tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Ne yazık ki adaletsizlik bununla da sınırlı kalmayıp çevre ülkelerindeki işgücü arasında da kendisini göstermektedir. Emeğe dayalı niteliksiz işgücünün hareketliliği merkez ülkelere kayışı ihmal edilebilecek bir orana sahip iken merkez ülkelerin üretimine artı değer katacak beyin göçü olarak bilinen yetişmiş nitelikli işgücünün hareketliliği serbestlik göstermektedir. Çevre ülkelerindeki emeğin ücret talebine bakıldığında ise yine ciddi farkların olduğu görülür. Vasıfsız işgücünün ücreti geniş bir uygulama alanı bulan asgari ücret ya da asgari ücretin biraz üzerinde bir talebe karşılık gelmektedir. Buna mukabil vasıflı emeğin ücret talebi yüksek olmasına karşın karşılık bulabiliyor. Yukarıda sayılan nedenlerle vasıflı işgücü merkez ülkelere giderken vasıfsız işgücü çevre ülkelerde istihdam edilmek zorunda kalıyor. Bu durumun doğal sonucu olarak çevre ülkenin üretim kapasitesi ve kalitesi düşerek küresel rekabete yenik düşüyor (mutlakbutlan, 2019).

Küresel sistemde emek hareketliliği gözlemlendiğinde işgücü hareketliliğinin iki şekilde gerçekleştiği görülmektedir. İşgücü arzında bulunanların coğrafi hareketlilik ve çalışma pozisyonları arası hareketliliğidir. Coğrafi hareketlilik, irade açısından zorunlu ve gönüllü hareketlilik, süreç açısından kısa ve uzun dönem hareketlilik olarak ayrılmaktadır. Çalışma pozisyonları arası hareketlilik ise, sosyo-ekonomik statüsü korunacak şekilde yatay ve terfi- tenzil şeklinde dikey yönde hareketlilik olarak görülmektedir. Herhangi bir ülkenin il, ilçe köy gibi yerleşim birimlerinde mukim iş arayan kişiler tarafından işgücü arzı, diğer bir ülkede (şehir, köy) yeni istihdam alanının yaratılması ile işgücü talebi oluşmakta, dolayısıyla işgücünde coğrafi hareketlilik ortaya çıkmaktadır (Arda, 2013: 223).

1.6.7. Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşmenin boyutları literatürde genelde finansal, siyasi ve kültürel boyut olmak üzere üç kategori altında incelenmektedir. Çok az kaynakta bu boyutlara ideoloji boyutu da katılmaktadır. Ancak küreselleşmenin bu boyutlarla ele alınması

küreselleşmenin anlaşılmasında bir eksiklik oluşturmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası dünyada ortaya çıkan güvenlik açığı küreselleşmenin boyutlarına, “Güvenlik boyutu”nu eklenmesini zorunlu kılmaktadır. Güvenlik boyutu diğer üç boyutun devamlılığını sağlamaktadır. Güvenlik olmadan küreselleşmenin gerçekleşebilmesinin imkânı bulunmamaktadır.

1.6.8. Küreselleşmenin Aslı Olarak: Finansal Boyut

Küreselleşmenin finansal boyutunun temellerini, küreselleşmenin başlangıç yıllarının çok gerisine götürmek mümkün olmaktadır. İlk olarak 1970’li yıllarda ABD, İngiltere ve Japonya’da finans piyasalarına sınırlandırma getiren hukuki düzenlemelerin kaldırılmasıyla bu ülkelerde ortaya çıktı (Gılpin, 2017: 435). Hukuki düzenlemeler, finansal hareketlerinin hacminde ve sayısında artış meydana getirmiştir. Sistemin başarısı üzerine gelişmiş finansal likidite kaynağı sahibi ülkelerin dışında da aynı sistem uygulanmak istenmiştir. Finans piyasaları zayıf olan dış sermayeye muhtaç Latin Amerika ülkeleriyle dünyanın diğer az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde uygulanan istikrar arttırıcı politikalar ile bu ülkelerin finans hareketlerine zorluk çıkarmayacak şekilde alt yapılarını düzenlemeyi amaçlayan yapısal uyum politikalarıyla küreselleşmenin ekonomik boyutu bu ülkeler başta olmak üzere dünya ölçeğinde genel kabul görmüştür (Gılpin, 2017: 440).

Küreselleşmenin finansal boyutu 1980-1990 yılları, ülkelerin finans piyasalarına, maliye ve para politikalarıyla müdahale edilerek piyasalar üzerindeki kontrol ve sınırlandırmanın ortadan kaldırarak finansal araçların rahatça giriş çıkış yapabildikleri yıllar olmuştur. Söz konusu yıllarda bireysel yatırımcıların yerine şirketler kurumsallaşmış yatırımcılar olarak görülmektedir. Finansal araçlarda çeşitlenerek finans ve kambiyo rejimi serbestleşmeye başlamıştır. Finans hareketliliğinin taşıyıcı motoru olan faiz oranları devletin müdahalesi olmadan arz ve talep esasına göre serbest piyasa koşullarına göre oluşmaktadır. Bütün bu etmenler şimdiye kadar uygulanan finans piyasalarının yapısını değiştirmiştir. Finans piyasalarındaki değişim, üretim süreçleri ile pazarlardaki bütünleşmenin de etkisiyle ekonomik yapılarına müdahale

edilen ülkelerin, müdahale kapasitesine sahip ülkelere olan siyasi bağımlılığını hiç olmadığı kadar da üst bir seviyeye taşımıştır. Yine 1980 ve 1990 yılları arasında az gelişmiş ülkeler; karşı koyamadıkları ekonomik küreselleşmenin önünü açmak için bir takım politikalar uygulamak zorunda kalmışlardır. Bu politikaların başlıcalarını, liberalleşme, dışa açılma, finans sektörü ile dış ticaretin serbestleştirilmesi ve devletlerin ekonomik olarak işlettiği kamu kesimi şirketlerinin özelleştirilmesi oluşturmaktadır (Timur, 2000: 382).

Dünya ülkelerinin küresel ekonomiye adapte olmak için uyguladıkları liberalleşme hareketleri, aynı zamanda bu ülkelerin kalkınmalarını, hızlı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin devamlılığını piyasa ekonomisinin uygulanmasıyla mümkün olacağı kanaati oluşturmuştur. Dünyanın ekonomik hayatında görülmeye başlanan ÇUŞ'lar ise kurulu buldukları ana ülkelerinin sınırlarının ötesine satış yapma, emek maliyetlerini düşürme ve yatırım yapacakları ülkelerde daha ucuza ham madde kaynağı temin etme gibi amaçlarla hareket etmekteydiler. Bu iki durum sermaye, teknolojinin ve emeğin, bir başka ifadeyle hizmet, sanayi ürünleri ve imalat araçlarının uluslararası sahada ülkeler arasında serbestçe dolaşmasını ve piyasa entegrasyonunu sağlamış böylece küresel ekonominin zeminini hazırlamıştır (Ecevit, 2008: 16).

Küreselleşmenin finansal boyutu ekonomik bütünleşme olgusundan ayrı düşünülmeyecek bir kavramdır. Küreselleşmenin finansal boyutu, ekonomik bütünleşmenin tamamlanmasıyla ancak ortaya çıkabilecek bir süreci barındırmaktadır. Sonuçta neo-liberal politikalar, dünya üzerinde ÇUŞ'ların ihtiyaç ve isteklerine uygun bir ekonomik model kurmayı hedefler. Bu istikamette küreselleşmenin finansal boyutuna bakıldığında, ekonomik bütünleşmedeki tüm piyasa aktörlerinin eşit şartlarda rekabet edebilecek şekilde finans ve ticaretin her alanda küreselleşmesi olarak ele almak doğru olmaktadır (Yalçınkaya ve dğr. 2012: 5).

Bütün bu gelişmelerden hareketle küreselleşmenin finansal boyutu, genel anlamıyla tekrar tanımlanırsa ülkelerin ekonomik entegrasyonu sonucu doğan serbest para hareketleri olarak ifade edilmektedir. Ekonomik entegrasyon ise, gelişmişlik ve siyasi rejim düzenlerine bakılmaksızın dünyanın tek bir pazar haline gelip bütünleşmesidir.

Bu bütünleşmenin sonucu olarak, ülkeler arasında her türlü ticari ürün, birikmiş sermaye ve özellikle nitelikli emeğin geçişkenliği artarak dünya çapında karşılıklı bir etkileşimle ticari ilişkilerin gelişip ve yaygınlaşması gibi küresel ekonominin temel varsayımlarını oluşturmaktadır (Kıvılcım, 2017: 42-43).

Küreselleşmenin finansal boyutuna hız kazandıran bir başka gelişme ise Kara'nın da belirttiği gibi ekonomik entegrasyonun farklı bir versiyonu olan ve yabancı yatırımcıları çekmek için özellikle gelişmekte olan ülkelerde kurulan serbest ticaret bölgeleri olmaktadır. Serbest ticaret bölgeleri ülkelerin siyasi sınırları içinde kalsa da mal ve hizmet takasının rahatlıkla gerçekleştirilebilmesi için farklı yasaların uygulandığı özel ekonomik bölgelerden oluşmaktadır. Bu bölgelerde başlayacak sermaye hareketi ile ülkelerin siyasi sınırları sembolik olarak yerinde dursa da dünyayı ekonomik bir bütünleşmeye doğru götürecektir ekonomik faaliyetler için sınır sorunu ortadan kaldırmaktadır (Kara, 2007: 14).

Küreselleşmenin finansal boyutu, üretimin ve ticaretin küreselleşmesi ile birlikte ilerleme sağlamaktadır. Finansın küreselleşmesi, her türlü Kısa ve uzun vadeli yabancı sermayenin yatırım ya da kar için gerçekleştirdiği hareketlerinin idari, hukuki ve ulusal herhangi bir yasal ya da sınırlandırma olmaksızın tüm dünya finans piyasalarının bütünleşmesidir. Piyasa bütünleşmesine en büyük katkıyı Teknolojik gelişmeler sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler paranın ve kambiyo kâğıtlarının fiziki olarak el değiştirmeden de işlem yapmaya imkân tanınması finansal sermaye miktarında artış meydana getirdi. Ayrıca uygulanan liberal politikalar etkisiyle finans piyasası dünya da tek bir piyasa şekline bürünmüştür (Topuz, 2016: 17).

Küresel finansın yüksek ivmede büyümesinin iki önemli destekçisi var; Teknolojik gelişmeler ve kurumsalmış serbestlik sağlamaktadır. Her iki faktörün beraber gelişmesi sayesinde finans piyasaların küreselleştiği söylenebilir. Gelişmiş ülkelerdeki finans kurumlarının ülke içinde doygunluğu erişmesi, yurt içi talebin düşüklüğü sebebiyle dış dünyaya açılması, yine bu ülkelerdeki spekülâtif yatırımcıların teknolojik imkanların rahatlığıyla gelişmekte olan ülke menkul kıymet borsalarına girebilme olanaklarının artması finansal küreselleşmeye büyük hız katmıştır. Dijital teknolojinin imkânlarıyla, yirmi dört saat işlem yapılabilen finans piyasalarının

birbirine eklemlenmesi, elektronik ortamda, kısa ve uzun vadeli sermayeyi, bir yerden bir yere anında ulaştırabilmektedir. Ekonomik küreselleşmeyi tanımlamaya yönelik yapılan tüm araştırmalarda teknoloji ve kurumsallaşmış serbest ticaret anlayışı, somut gösterge olarak vurgulanmaktadır (Şahin, 2009: 54).

1.6.9. Yeni Bir Düzen Kurucu Olarak: Siyasi Boyut

Küreselleşmenin getirdiği yeni ekonomik ve ticari anlayış ulus devletlerin dizaynını zorunlu hale getirmiştir. Önceden var olan BM, GATT, IMF ve ikiz kuruluşu DB gibi uluslararası kuruluşların alt yapısını hazırlamasıyla tüm dünya ülkelerinde etkinleşen ÇUŞ'ların uluslararası ve uluslar ötesi ilişkilerdeki egemenlikleri belirginlik kazanmaya başlamıştır. Uluslararası ilişkilerde ulus devletlerin yerini bu örgütlerin görünümü daha fazla olmaya başlamıştır. Ekonomik küreselleşmenin bir sonucu olarak doğan siyasi küreselleşmeyle ilişkilerde ulus devletin tek merkezli yönetim anlayışı ile devletlerin iç ve dış egemenliği nispeten korunsa da artık tek başlarına etki etmeyi başaramadıkları egemenlik ve gücün ulus devletlerle beraber uluslararası örgütlerin ortaklaşa kullandığı yeni bir siyasal sistem doğurmuştur (Ecevit, 2008: 9). Dolayısıyla Çetin'in de dediği gibi küreselleşmenin siyasi boyutu, 1648 yılında imzalanan Vestfalya Barış Anlaşması'yla hukuki olarak devletlerarası ilişkilerde, ticarete ana aktör haline gelen ulus devletlerin eski konumlarını işlevsizleştiren onlara yeni bir konum veren yeni bir sistem meydana getirmiştir. Küresel yeni sistemde savaş, güvenlik, ticaret, barış gibi uluslararası sorunlarda devletlere kısıtlama getirerek yetki devrini uluslararası kuruluşların daha çok söz sahibi olduğu görülmektedir (Çetin, 2008: 178).

Küreselleşmeyle kurulan yeni dünya düzeni, uluslararası sistemde ulus devleti dışlamakta sistemi devlet odaklı olmaktan çıkarıp ulus ötesi kurumlara önem kazandırmaktadır (Gerşil, 2004: 154). Uluslararası sistemdeki bu değişim, hemen hemen bütün dünya devletlerin yönetimleri üzerinde etkilerini göstererek ülkeler kurumsal değişiklikler yapmaya başlamışlardır. Siyasi küreselleşmenin, çok oyunculu çok değişkenli uluslararası ilişkiler sistemi, diplomatik örgütlenmenin tekeline yitirmesine sebep olmuş, bu durumun sonucu olarak devletlerarası diplomasi

etkisizleşmeye başladığı görülmüştür. Bundan dolayı artık ulus devletin egemenliği sorgulanır hale gelmiştir (Topuz, 2016: 16-18).

Küreselleşmenin siyasi boyutu, dünya üzerindeki devletlerin aynı rejimle idare edilmesinin yanı sıra devletlerarası ilişkilerin yoğunlaşmasını ve genişlemesini de ifade etmektedir. Ancak siyasi küreselleşme, ulus devletin egemenliği gibi tartışmalı siyasi sorunları beraberinde getirmektedir. Çözümüne kavuşturulmayı bekleyen sorunların başında özellikle devletin egemenliği ilkesi, üretimin vergilendirilmesi, devletlerarası kuruluşların artan etkisi, ulusal ve bölgesel yönetimin şekli gelmektedir. Bu sorunlar halen bile bir çözüme kavuşturulamamış olup güncelliğini korumaktadır. Siyasi düzenlemeler, anlayışın ulus devlet ötesine çevrilmesini bu doğrultuda yeni kavramsal alanların ortaya çıkmasına karşılık gelmektedir. Küreselleşmenin siyasi boyutunun ulus devletlerden gerçekleştirmesini dayattığı yapısal değişiklikler ise şunlardan oluşmaktadır. Ulus devletin eski yapı ve işleyişinin sorgulanarak yeni yapı ve işlevlerinde günümüz şartlarında meydana gelen değişim ve dönüşümler göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılması, gerek ulusal gerekte uluslararası sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine izin verilmesi ve desteklenmesi, vatandaşlık hakkının farklı kesimleri kapsayacak şekilde eşitlik ilkesinin benimseme temelinde yeniden yapılandırılması, yeni yönetim anlayışına uygun devlet örgütlerinin kurulması, katılımcı demokrasi anlayışını ile insan haklarının tatbik edilerek küresel bir boyut kazanmasına yardımcı olmak, yerelliğin önemsenmesi... gibi konularda dönüşümü adeta zorunlu hale getirmiştir (Yılmaz, 2011: 21).

Siyasi küreselleşme; demokratikleşme, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yönetimde saydamlık, yönetime katılım, esneklik, iş ve işlemlerde hesap verilebilirlik gibi güçlü söylemlerle ulus devletleri yoğun baskı altına alarak kurumsal olarak onları yeniden şekillendirerek devletin küçültülmesine zorlamaktadır. Devletlerin küçültülmesi ulus devletlerce de gönüllülük ya da zorlama olsa bile kabullenilmiş durumdadır. Bu çerçevede adımlar atılmıştır. Devletin küçülmesi bir başka ifadeyle devletin minimize edilmesi; siyasal reformlar, ekonomik dönüşüm stratejileri, Kamu çalışanlarının sayısının azaltılması, özelleştirme, sosyo-kültürel politikaların dönüşümü gibi stratejileri içermektedir. Bu ülkeler, sayılan stratejileri temel politikaları haline

getirmişlerdir. Siyasi küreselleşme özgürlük, demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması gibi fikri değerlerin evrensel boyutta kabul görmesini de sağlamıştır (Köse, 2003: 3).

Bu kapsamda devletin kendi toplumu ve vatandaşıyla kurduğu ilişki ve rollerin yeniden dağıtılması siyasi küreselleşmenin tamamlanması açısından gerekli olmaktadır. Ulus devletin dönüşümüne yardımcı olan uluslararası etkili kuruluşlar, demokrasiyi baz alarak sivil toplum anlayışının gelişmesi ve ulus devlet üzerinde baskı unsuru olarak geliştirilmesine yönelik çalışmalarda büyük artışı sağlamaktadır. Avrupa ülkelerinin uzlaşmaya dayalı federatif bir birleşik Avrupa Birliği kurma çabaları siyasi ve ekonomik bütünleşmenin çeşitli aşamalarını başarıyla tamamlaması başka bir konuyu gündeme getirerek dikkatleri o noktaya çekmektedir. Avrupa Birliği bölgesel bir ittifak olduğu halde ortak para birimi, entegrasyonu sağlamış ekonomi, ulusal kimliklerin nispeten geri planda kalması ve üye ülkelerin sınırlar arası geçişlerin serbest olmasıyla siyasi küreselleşmenin dünya ölçeğinde varmak istediği yere örneklik teşkil etmektedir (Yalçınkaya ve dğr, 2012: 5).

ÇUŞ'ların uluslararası faaliyetleri ve etkinlikleri iyice anlaşılmadan Küreselleşmenin siyasal boyutunu anlamak zorlaşabilmektedir. Küreselleşme her ne kadar ulus üstü bir oluşum kurup küresel pazarları oluşturmuşsa da sonuç itibariyle ÇUŞ'lar, uluslararası ekonomik ve ticari faaliyetlerini ulus devletin ülkesel bütünlük teşkil eden sınırlarında ülkenin siyasal ve hukuki düzenlemelerine tabi olarak sürdürmektedir. Küreselleşme öncesi dönemde ÇUŞ'lara yasalara uymadığı takdirde devletler uluslararası hukuktan kaynaklı haklarını kullanarak bu şirketlere faaliyet izni vermemek gibi hakları bulunmaktaydı (Kıvılcım, 2017: 39). Küreselleşme ekonomi temelli olarak gelişim göstermektedir. Ekonomik alandaki gelişmelere bakılarak diğer alanların düzenlenmesi yapılmaktadır. Siyasi boyutun şekillenmesinde de ekonomi aktörlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Bu kapsamda IMF ve DTÖ gibi etki gücü yüksek kuruluşların yönlendirmesiyle ülkelere ÇUŞ'lar lehine düzenlemeleri yapmayı zorunlu kılmaktadır.

1.6.10. Yok Edici Olarak: Kültürel Boyutu

Kültür bir milletin tarihi boyunca kendine has yaşam şekillerini meydana getiren inanç, gelenek, görenek, örf, adet tutum ve değerlerin birleşimi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Toplumlar arasında kültürel etkileşim karşılıklı olarak daima var olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte kaçınılmaz bir olgu olan kültürler arası etkileşimin yoğunlaştığı görülmektedir. Küreselleşmenin kültürel boyutunda, karşılıklı kültürel etkileşim yerini tek yönlü etkileşime bırakmaktadır. Küreselleşmiş bir dünyada ihtiyaç duyulan kültür türünün homojen kültür olması gerektiğini savunan radikal görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre kültürel farklılığın ortadan kalkması gerekmektedir. Küreselleşmenin kültürel boyutu da bu ekseninde şekillenmektedir. Günümüz kültür dünyasında yaşanan gelişmeler göstermiştir ki: Anglo Amerikan kültürünün, dünyanın her yerindeki kültürleri baskın kültür olarak tek yönlü bir akım olarak dönüşüme uğratmaktadır. Homojenleştirilen kültüre karşı ulusal kültürlerde direneme gücü az olmakla beraber ulusal kültürlerin geliştirilmesi ve korunması konularında çalışmalar bulunmaktadır. Bu eğilimler tek bir ulus devletinde ortaya çıkmamakta toplumlar arasındaki farklılığın korunması gerektiğini gündeme getiren yerelleşme dalgalarının eşanlı olarak birçok toplumda küreselleşmeye de bir karşı koyuş biçimi olarak çıkmaktadır. Bir yanda homojen kültürü savunan görüş bir yandan da ulusal kültürün korunması gerektiğini savunan iki görüş Küreselleşmenin aslında tabana yayılmakta yaşadığı zorluğu göstermesi açısından önem taşımaktadır (Şahin, 2009: 61). Bu tezat tartışmanın yaşanmasının sebebi kültürün bir toplumdaki rolüne verilen önem olmaktadır. Bilindiği üzere kültür, her çağdaki toplumlarda toplumsal bütünleştirici özelliğinin yanı sıra geçmişin birikimini ve kültürel zenginliğini yansıtmayı amaçlar, yerel kültürel zenginliklerin korunmasına dikkat eder ve bunların gelecek kuşaklara bir miras olarak bırakarak bir toplum meydana getirme çabalarının toplamı olarak değerlendirilmektedir (Kara, 2007: 17).

Kültürel küreselleşme, homojen kültür ile ulusal kültür arasındaki iki zıt kavramın çelişkili bir süreci olarak devam etmektedir. Homojen kültürün, küreselleşmenin tüm alanlarda kendisini kabul ettirdiği bir zamanda ulusal kültürün erozyona uğramaması en azından aşınmaya uğramaması zor olmaktadır. Buna karşın iki kültür arasındaki çatışma yeni bir kültür türünün oluşmasına da zemin hazırlayabilir. Ancak

küreselleşmenin getirdiği tüketim ve haz toplumunda ulusal kültürler, etkileşimi sağlayacak genç kuşakların ilgisinden yoksun bulunmaktadır (Yılmaz, 2011: 28-29).

İnsanlar, kültürel küreselleşme ile birlikte yaşamlarında geleneksel kültürlerinde pekte yeri olmayan batılı tarzda standartlaştırılmış bir yaşam, vatandaşlık hakları, etnik eşitlik, dini haklar, demokrasi, kadın-erkek eşitliği, ortak beklenti gibi yeni bir kültürel kompozisyon oluşturdular (Koçer, 2004: 109). Bu sayede, bireylere ve toplumlara farklı gelen alışık olmadıkları kimi zaman çatışma sebebi de olan kültürel farklılıklar ortadan kaldırılarak kültürsüzleşmiş ulus devletin toplumunda yaşam biçimlerinin sorgulanamazlığı ve saygı duyulması esas alınarak yeni bir kültür yerleşmeye başlamıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak toplumların etkileşimi ile tektipleşen bir kültür, gelenekselcilik açısından karşı konulmaz bir biçimde ortaya çıkmaya ve gelişimini sürdürmeye devam etmektedir (Topuz, 2016: 18).

1.6.11. Dijital Çağın Başlangıcı Olarak: Telekomünikasyon Boyutu

Ülkelerin değişen tehdit anlayışı teknolojik gelişmelere yansımaktadır. Her dönemin kendi has öne çıkan teknolojileri mevcuttur. Araba, tank, savaş uçakları, uzay araştırmaları kendi çağlarına damga vuran ileri teknolojik ürünleridir. Soğuk savaş boyunca diğer sanayi ürünlerine kıyasla savaş sanayisi daha ön plana çıkmıştır. SSCB'nin yıkılması yeni bir dünya savaşı ihtimalini zayıflatınca yeni teknolojik ürünlere ilaveten mevcut ürünlerin geliştirilmesinde normalin çok üstünde bir hız gözlenmektedir. Bu dönemde öne çıkıp yaygınlık kazanan başlıca ürünler, televizyon, sabit ve cep telefonları, bilgisayar, internet, ulaşım araçlarıdır.

Araştırmalarda her ne kadar göz ardı edilse de özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde dünyanın en ücra kırsallarına kadar giren televizyon küreselleşmenin bu ülkelere yaygınlık kazanmasının en önemli taşıyıcısıdır. Özellikle homojen kültürün oluşmasında televizyonun etkisi yadsınamaz.

Merkezden çevreye doğru akım halinde olan küreselleşmenin, dünyayı birbirine bağlayan teknoloji ürünü ise telekomünikasyon olmuştur. Kablolu telefonların yanında

bu dönemde yaygınlık kazanmamış olsa da cep telefonları ve görüşme tarifelerinin düşmesinin etkisiyle mekânı anlamsızlaştıran ürünlerdir. Ticarete uzun seyahatlerin yerine dünyanın bir ucunun diğer ucuyla iletişime geçmesini dakikalar içinde gerçekleştiren telefon görüşmeleri almıştır. Uluslararası ticaretin gelişmesinde iş takibinde muazzam bir kolaylık sağlamıştır. Bilgisayarların yaygınlaşması beraberinde internetin yaygınlaşmasını getirmiştir. Bilgisayar ve internetin birlikteliği mekanik çağa son verip dijital çağı başlatmıştır. Bilgisayar iş ve süreç yönetiminden askeri disiplinlere kadar her sektörün gelişmesine katkı sağlamıştır (Oran, 2009: 9).

Dünyanın bir ucundaki bir ülkenin dünyanın diğer ucundaki bir ülkeyle aynı değerlerde buluşması, halkların aynı elbiseleri giymeleri, aynı ürünleri tüketmeleri ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişim olmaksızın imkânsızdı. Son zamanlarda akıllı telefonların yaygınlık kazanması farklı devletlerin vatandaşlarının birbirleriyle doğrudan etkileşimde bulunma fırsatını verdi. Bu etkileşim, kültürel, siyasi, ekonomik ve ticari alanda kendisini gösterdi. İnternet üzerinde gerçekleştirilen e-satış işlemleri üreticinin bir başka ülkede ofis, mağaza, şube açma ya da personel istihdam etme gibi maliyetlere katlanmasını gerektirmeden dilediği ülkeye satış yapıp, ücretini tahsil edebilme imkânı sundu. Bu bağlamda bakıldığında ulaşım ve iletişim küreselleşmenin iki sacayağı olduğu görülmektedir. Aslında küreselleşme de bu iki sacayağının dünya çapında uygulanarak yaygınlaşmasından ibarettir. Özellikle küresel ekonomi olarak tanımlanan süreç, dijital bir ekonomiden başka bir şey değildir. Dijitalleştirme tekniği; bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve dijital kameralar yardımıyla her türlü, belge, müzik, görüntü, hareketli obje, ses, yazının kaydedilip internet kanalıyla dijital teknoloji yardımıyla başka bir yere göndermek ve kullanıcının sunumuna açmak anlamına gelmektedir (Kıvılcım, 2017: 42).

Merkez ülkeler, çevre ülkeleriyle kıyaslanamayacak kadar çok milli gelirlerini bilgi, yazılım vs. gibi alanların geliştirilmesi için Araştırma-Geliştirme (AR-GE) çalışmalarına ayırıyorlar. Doğal olarak AR-GE çalışmalarını hızlandırılması beraberinde yeni teknolojileri ortaya çıkaracaktır. Yeni teknolojiler uzaydan ekonomiye kadar her alanda etkili olması ile bu teknolojileri elinde bulunduran merkez ülkelerin dünya ekonomisi ve siyasetine daha fazla yön vermesinin yolunu açacaktır.

Bu nedenle merkez ülkeler için AR-GE çalışmaları bilgiye sahip olmak ve onu teknolojik olarak kullanmak için önemi büyüktür. Çevre ülkeler için ise gerek yetişmiş kalifiye insan azlığı gerekse de AR-GE çalışmalarına ayıracak yeterli sermaye kaynağı olmamasından teknolojik ilerleme, merkezden teknoloji satın almak, şeklinde ortaya çıkmaktadır (Kara, 2007: 18).

1.6.12. Yeni Bir Boyut: Güvenlik Boyutu

Küreselleşme öncesi güvenlik tehdidi anlayışı ulus devlete dışarıdan gelebilecek her türlü saldırı olarak görülmektedir. Ulus devletin içinde silahlı çatışmalar olsa bile ulusal güvenliği tehdit ederek devleti yıkacak faaliyetler kapsamına alınmazdı (Erdoğan, 2013:267). Soğuk savaş döneminde güvenlik anlayışı korkular üzerine kurulu yapay bir görünüm sergilemektedir. Batı merkezli ülkeler açısından tehdit algısı SSCB, Doğu Blokundaki ülkeler için ise emperyalizm oluşturmaktadır. Bu tehdit anlayışlarına göre ülkelerin topraklarının bir kısmının alınması, ülkenin bölünmesi veya ülkenin tamamen işgal edilmesi oluşturmaktadır (Karabulut, 2009: 2).

Ordu eksenindeki güvenlik anlayışı gereği ülkeler kitle imha sahibi olmayı bir gaye haline getirmişlerdir. Esasında bu silahlara sahip olmayı kendisine yönelebilecek bir tehdidin daha başlamadan tehdit sahibini caydıracağı ilkesi kabul görmekteydi. Silahlanma yarışı çoğalınca, silah üreticisi olmayan ülkelerin yeni silah satın almaları aynı zamanda güvenliğe yüksek bütçelerin ayrılmasını zorunlu kılmaktaydı (Tasam, 2006).

SSCB'nin yıkılmasında sonra her alanda olduğu gibi güvenlik ve güvenlik tehdidi anlayışı da değişmeye başlamıştır. Sırf sınır güvenliğine dayalı güvenlik asimetrik bir güvenlik anlayışına doğru kaymaya başlamıştır. Tek kutuplu dünya düzeninde ülkelerin haritalarında meydana gelebilecek bir tehdit ortada görülmemiştir. Silahlanmaya ayrılan bütçeler de özellikle teknolojik ürünlere ayrılarak ciddi ilerlemelerin sağlanmasında finansal destek sağlamıştır (İnsamer, 2016).

Dış tehdidin ihtimal dışı görülmesinden sonra ülkeler silahın dışındaki unsurlarında güvenliğe tehdit oluşturabileceğinin farkına varmışlardır. Sahip oldukları değerlerin korunması başlıca güvenlik konusu haline gelmiştir. Farklılıkların korunması, demokrasinin yaygınlaştırılması, şiddet ve işkencenin yasaklanması, kamu düzeni ve istikrarın sağlanması ile ekonomik düzenin rahat bir ortam bulabilmesi 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesine kadar ülkenin içe ve dışa yönelik tehdit algısını oluşturmaktadır (Erdoğan, 2013: 271)

Küreselleşmenin dünyada dorukları ulaştığı bir zamanda hiç beklenmeyen bir zamanda 11 Eylül saldırıları vuku buldu. 11 Eylül saldırıları küreselleşmeye ve dünyanın güvenlik anlayışına en kesin ve en keskin darbeyi vurmuştur. Kitle imha silahların, kıtadan kıtaya balistik füzelerin, seston hızlı uçakların sahibi olan ABD, birçok ülkede askeri üsleri bulunmasına ve iki okyanusla korunmasına rağmen kendi evinde saldırıya uğramıştır. (İnsamer, 2016). Saldırıların 19 kişi ve üç uçakla ABD hegemonyasının sembolü olan merkezleri vurması güvenliğin ve tehdit anlayışının yeniden tasarlanmasını zorunlu kılmıştır.

11 Eylül saldırılarından günümüze kadar güvenlik anlayışını ABD'nin terörizmle mücadele diye adlandırdığı politika belirlemektedir. Terörizmden kasıt ise dini devlet isteyen küçük silahlı grupların tasfiyesi oluşturmaktadır. Ayrıca uluslararası güvenlik, siber saldırı, ekonomi ve çevre güvenliği de küreselleşmenin günümüze kadar olan güvenlik boyutunu oluşturmaktadır. Siber saldırıların artması, din devleti isteyen grupların sayı ve gücünün artması, çevresel sorunların da çözülmediği göz önüne alındığında küreselleşmenin güvenlik boyutunun bu şekilde devam edeceği öngörülebilmektedir (Bilgesam, 2019).

1.7. Küreselleşme Daha Önce Var Olmayan Ne Var

Küreselleşme varlığını dünyaya duyurduğunda sanayi ülkeleri haricindeki diğer devletlerin siyasetçileri, akademisyenleri, gazetecileri ve halkları küreselleşme bir fırsat mı? Sorusuna cevap aramaktaydılar. Kendi ülkelerinin kalkınma ve ilerlemesine katkısı ile kazanımların maliyeti olarak kendilerinden neleri götüreceği belirsizliğinin

verdiği endişe altında küreselleşmeyi konumlandırmaya çalışmaktaydılar. Endişe haklı bir duyguydu zira küreselleşmenin kurallarını kendileri koymamaktaydılar.

Oran'a göre küreselleşme uluslararası emperyalizmdir ve yeni doğan güneşin altında yenilik adına hiçbir şey yoktur. Enerji ve iletişim alanındaki ÇUŞ'ların sayısı bile artmamıştır. Oran, coğrafi keşiflerle başlayan süreci birinci küreselleşme, sanayi devrimiyle başlayan süreci ikinci küreselleşme, SSCB'nin yıkılmasıyla başlayan süreci üçüncü küreselleşme olarak adlandırarak üçüncü küreselleşmeyi diğer küreselleşme süreçlerinden itici güç (rakip ideolojinin yokluğu), yöntem (kültürel etki), haklı gösteriş (en yüksek uygarlık düzeyi, Irak'a saldırarak demokrasi götürmek), sonuç (Küreselleşme) terimleriyle ayrıştığını belirtir (Oran, 2009: 7).

Üretimde küreselleşmeye bilişim teknolojilerinin zaman ve mekân sınırlamasını kaldırmasıyla finans ve ticareti de dahil eden Özkan'a göre; uluslararası iş bölümü önemli bir yeniliktir. Özkan'ın belirttiği gibi uluslararası iş bölümü ileri sanayi ürünleri üreten ülkelerin eskiyen ürünleri ve yönetim süreçlerini ihraç ederek dış ticaret hadlerinde önemli gelir elde ettiklerini bu ürün ve üretim süreçlerini ithal eden ülkelerin sanayi hamlelerini gerçekleştirebilir ancak teknolojik bağımlılık durumunun ortaya çıkmasını engellemek isteyen ülkelerin AR'GE çalışmalarını artırmaları gerektiğini belirtir (Özkan; 2004: 27). Belirtmek gerekir ki bugünkü teknoloji ihracatında, ihracatçı ülkenin siyasi ve askeri tehdidi söz konusu değilse ürün ve üretim sürecinin devri üretici ülkeyle eş zamanlı olmaktadır.

1.7.1. Küreselleşmenin Doğurduğu Fırsatlar

Küreselleşme sürecinde merkez ülkeleri için doğurduğu olumlu gelişmelerin çevre ülkeleri içinde aynı olumlu etkiyi meydana getirdiğini iddia etmek ispatı zor bir durum ortaya koymaktadır. Çevre ülkeleri için küreselleşmenin doğurduğu fırsatların doğru bir analizini gerçekleştirebilmek için küreselleşme öncesi dönemle kıyas etmek ve küreselleşme olmasaydı ne olurdu sorusuna cevap vermek gerekmektedir. Küreselleşmenin çevre ülkeleri için doğurduğu olumlu fırsatlar, sürecin doğru değerlendirilmesiyle kendi açılarından olumlu gelişmeler yakalayabilmeleri mümkün

olmaktadır. Her devlet, ekonomilerini güçlendirmek, halkın refah düzeyini yükseltmek, uluslararası sistemin güçlü bir aktörü olmayı daima arzulamaktadır. Bu doğrultuda küreselleşmenin başlıca fırsatları;

Sermaye, teknoloji akımı ve büyüme fırsatı: çevre ülkelerinin merkez ülkelerin gerisinde kalmasının nedenleri arasında sermaye yetersizliği, yetişmiş kalifiye personel eksikliği, teknoloji yetersizliği, kaynakların etkin kullanılamaması, tasarrufların yatırıma dönüşmemesi, kamu düzeni ve istikrarın sağlanamaması temel etkenler olarak öne çıkmaktadır. ÇUŞ'ların yapacağı DYY bu konulardaki eksikliği kapatmaya yardımcı olacaktır. Ancak DYY'lerde dikkat edilmesi gereken teknolojik yatırımlar yapılırken teknolojik bilginde ev sahibi ülkeyle paylaşılması gerekmektedir. Aksi durumda teknolojik bağımlılık giderek artacaktır. Sermaye hareketi, tasarrufları ve kaynakların etkin kullanımı için yeterli sermayeyi birikmesine olanak tanımaktadır (Acar, 2018: 171-172).

Bütünleşme fırsatı: Bütünleşme, siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere üç alt kategori altında incelenmektedir. Siyasi açıdan bütünleşme, komşu ülkeler ve uzak ülkeler ile savaşma ihtimalinin olmadığı siyasi ilişkilerin ticari ve kültürel alışverişlerin serbestçe yapılmasına olanak tanımaktadır. Bu bütünleşme gerçekleştiğinde izolasyon, dışlanma ve kapalı ülke konumu ortadan kalkacaktır. Özellikle siyasi bütünleşme küreselleşmenin istediği şekilde şeffaflık, hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hak ve özgürlükleri ile ulus devletin doğasından kaynaklı çeşitli sorunların giderilmesine de yardımcı olmaktadır. Ekonomik açıdan ise mal ve hizmetlerin gerek ülke içine girişi gerekse de ülke dışına çıkmasındaki engellerin kaldırılmasıyla ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirebilmesine olanak tanımaktadır. Kaynakları etkin kullanan ulusal ekonomi karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin ihracında kolaylıklar yakalamaktadır. Böylece ülkenin ihtiyacı olan sermayenin de biriktirilmesi gerçekleşmiş olacaktır. Kültürel açıdan bütünleşme ise ulusal kültürün dış dünyaya tanıtılmasına olanak tanımaktadır (Acar, 2018: 176).

Yetenekli kişilerin değerlendirilmesi fırsatı: küreselleşmeden önce ulus devletinin vatandaşı için iş ve kariyer fırsatı ya kendi ili ya da en geniş alan olarak ülke sınırlarıyla sınırlı olmaktadır. İmkânlar ise ancak ulus devletinin sahip olduğu kaynaklarla kurduğu

endüstriyel üretimin gelişmişlik düzeyiyle sınırlı kalmaktaydı. Söz konusu ileri teknoloji ürünleri üretmiyorsa nitelikli bireyin kendini geliştirebilme ve tatmin olacağı bir ücret alması söz konusu olmamaktadır. Küreselleşmenin emeğin mekâna sıkışmasını ortadan kaldırmasıyla yabancı dil bilen ve uzmanlık alanında niteliği fark edilen bireyin ülke ve şirket farkı olmaksızın iş bulabilme ve işinde yükselebilmeye imkânı bulunmaktadır (Acar, 2018: 185). Küreselleşmenin doğurduğu başka fırsatlar ise, ulusal eğitimin gelişmiş ülkelerin müfredatını örnek alarak ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynaklarını yetiştirebilme, bireyin sayılı dünya okullarında eğitim alma, gelişmiş ülkelerle eş zamanlı olarak yeni teknolojik ürünleri kullanma, ülkeler arası nispeten daha rahat seyahat imkânı gibi fırsatlar da sunmaktadır.

1.8. 11 Eylül Saldırılarından 2016 ABD Seçimlerine Kadar Küreselleşme

ABD'nin tek kutuplu dünyada kurduğu hegemonik gücün sürüklediği küreselleşme, farklı dozlarda tepkilerle karşılaşmaktaydı. Tepkilerin odağını genelde ulus devletin yok olacağı, ulusal kültürlerin erozyona uğrayacağı ve gelir adaletsizliği oluşturmaktaydı. Tepkiler ülkeden ülkeye farklılık gösterse de ortak noktaları şiddetten, askeri müdahalelerden uzak düşünsel boyutta olmasıydı. 11 Eylül'de uçaklarla hem ABD'nin hem de küreselleşmenin sembolü niteliğindeki kuruluşlara saldırı yapılması aynı zamanda küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarına karşı çıkışın "küreselleşmeyi istemiyoruz" deyişin şiddetle ifadesi anlamını taşımaktadır. Saldırı sonrası ABD'nin hegemonyasının yıkılabileceği, küreselleşmenin durdurulabileceği veya en azından olumsuz yanlarının düzeltilebileceği yaygın kanaat haline gelmiştir. ABD'nin saldırılara cevaben Afganistan ve Irak'ı işgali küreselleşmenin yeni bir anlam değişmesine uğradığını göstermektedir. Küreselleşmenin yüksek hızlı ilerleyişi bu dönemde düşüş göstermiş özellikle ekonomik alanda krizlerle uğraşmak zorunda kalmıştır (Acar, 2018: 155).

11 Eylül saldırıları dünyanın gündemine terörizmi koymuştur. Küreselleşmenin teknolojik gelişmelerin yardımıyla ortadan kaldırdığı sınır ve mekân sıkışıklığı güvenlik tehdidi dolayısıyla geri dönmüş görünmektedir. Entegrasyonlarla insanlığın bir bütün olarak ayırım yapılmadan tek bir ortak paydada buluşma tezi ABD

Başkanının saldırıları yapanlarla sınırlı bırakmayıp “ya bizdensiniz ya onlardan” çıkışı ile net bir ayırım ifade ediyordu (Barber, 2018: 328). Savaş hegemon bir güç ile devlet bile olmayan bir örgütün savaşı olmaktan çok uzaktı. Kaldı ki güçler arasındaki devasa fark kıyas dahi kabul etmeyecek noktadadır. Aslında savaş emperyal güdüleri depresen ABD’nin silahsız insanlarla savaşma arzusundan başka bir anlam taşımamaktadır.

ABD, Afganistan ve Irak işgaline destek bulmak amacıyla Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ve uluslararası koalisyonlarla aradığı desteği bulmakta zorlanmamıştır. Savaşa ABD dışında ülkelerinde dahil olmasıyla katılım açısından yeni bir dünya savaşı görünümünü kazanmıştır. Dünya uzun bir aradan sonra yeniden savaş ve kaos ortamına doğru gitmeye başlamıştır. Küreselleşmenin tezleri bu dönemde savaş rüzgârının tozları arasında görünemez olmuştur (Pınar ve Dağtaş, 2019: 105).

Küreselleşmenin ekonomik boyutunda güvensizliğin verdiği etkiyle gerek yatırımlar gerekse de finansal hareketlerde düşüşler meydana gelmiştir. Emek hareketliliğinde ise özellikle Ortadoğu olarak adlandırılan bölge ülkelerinde gelen insanların terör şüphesiyle merkez ülkelerince kabul edilmemesi küreselleşmenin bu boyutunun da güç kaybetmesine neden olmaktadır. ABD’de ise var olan göçmen karşıtlığı daha da şiddetlenerek Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Bütünleşmiş dünyadan ayrılmış dünyaya doğru giden düzende küreselleşme neredeyse unutulmaya yüz tutmuştur (Acar, 2018: 183).

11 Eylül, siyasi ve kültürel ayrışma meydana getirmekle beraber ABD’yi güvenlik politikalarına geri döndürerek teknolojik yenilikler dolayısıyla ABD’nin kazandığı ciddi gelirden O’nu yoksun bırakmıştır. Kazgan’ın çevrenin merkeze karşı gelişi olarak nitelendirdiği bu dönemde dünya küresel ekonomik kriz yaşamıştır. 2001 ve 2008 yıllarındaki ekonomik krizler tüm dünyada hissedilmiş 1929 büyük ekonomik buhrandan bu yana görülen en büyük finansal kriz olma özelliklerini taşımaktalar. Ekonomik krizler dolayısıyla ülkelerin milli gelirinde düşüşler, yoksulluğun artması yatırımların durması, faizlerin yükselmesi gibi makroekonomik dengelerin alt üst edecek duruma gelmiştir (Kazgan, 2015: 150-153).

Küreselleşmenin oldukça etkisiz kaldığı bu dönem 2011 yılında ABD Başkanı Obama'nın El Kaide liderinin bir operasyon sonucu etkisizleştirildiği açıklamasının ardından (Radikal, 2011) Siyasi ve kültürel anlamda yeniden canlılık bulmaya başlamıştır. Ekonomik krizlerin atlatılmasıyla da ekonomik boyutunda da gelişmeler eskiden olduğu gibi normale dönmüştür. ABD Başkanlığına Donald Trump'ın seçilmesiyle küreselleşmenin yeni bir versiyonu ortaya çıkmıştır.

1.9. 2016 ABD Başkanlık Seçiminden Günümüze Küreselleşme ve Yarını

ABD Başkanlığına seçilen Trump'ın dünyanın sayılı ÇUŞ'ların başında yer alması ABD tarihi için bir ilk olma özelliğini taşımaktadır (BBC, 2019). Trump'ın, ekonomide korumacılık, üretim yerinin ABD'ye kaydırılması, gümrük vergilerin arttırılması, İran ile yapılan nükleer anlaşmanın iptali, İran'a yeniden ambargo uygulama, katı göçmen karşıtlığı gibi küreselleşmenin aşına olmadığı seçim vaatlerinin ABD halkının nezdinde kabul görmesi küreselleşmenin bir kez daha duraklatacak söylemler içermektedir. Trump'ın bu vaatleri aynı zamanda merkantilizmin geri dönüşü olarak da görülmektedir (DW, 2019).

2008 finansal krizlerin oluşmasında küreselleşme politikalarının etkili oldu düşüncesi yaygın olarak kabul edilmektedir. Küresel ekonomik entegrasyonlarla birbirlerine bağlanan ekonomilerde ortaya çıkan bir kriz tüm ulusal ekonomileri eş zamanlı olarak etkilemektedir. Ülkeler çözüm olarak neo merkantilist politikaları uygulamaya başlamıştır. Dış ticarete vergi ve kotalarla yerli üretim korunmaya ve krizlerden etkilenilmemeye çalışılmıştır (Özkaya ve Dğr. 2019: 420).

Trump'ın başkanlığa seçilmesiyle küreselleşmenin kendileri aleyhine olduğu gerekçesiyle ABD politikalarıyla ters düşecek liberal, serbest dış ticaret ilkesinden korumacılığa dönüş başlamıştır. ABD, DTÖ gibi küreselleşmenin taşıyıcı örgütlerine sırtını dönerek bölgesel ticari anlaşmaların yeniden müzakere edilmesi sürecini de başlatmıştır. Trump'ın bazı ithal mallarından alınan vergilerin oranını yükseltmesi

buna mukabil diğerk ülkelerin misilleme yapmasıyla küreselleşmenin engelsiz, sınırsız dış ticaret tezi korumacılık ilkesiyle yer değıştirmiş oldu (Kuneralp, 2019).

ABD, rekabet gücünü yitirdiğine inandığı imalat, dayanaklı tüketim, demir- çelik endüstrisi gibi sektörlerde iç üretimin arttırılmasına yardımcı olması için klasik iktisat ekolundan bu yana savunulan ve küreselleşmenin en ileri tezi olan serbest dış ticareten “bebek sanayi” tezine bütün gelişmişliğine rağmen dönüş yapmıştır (Özkaya, dğr, 2019: 422). Ayrıca ABD, serbest dış ticaret sonucu bağımlı hale geldiği Çin’le ticaret savaşını başlattı. Çin’e ait teknolojik ürün olan akıllı telefon firmasına ABD menşeli yazılım firmalarının desteğini çekmesiyle küreselleşmenin teknolojik transfer tezi de inandırıcılığı yitirmeye başlamıştır (Ateş ve dğr, 2018: 10-11). Küreselleşmenin gözden düşmeye başladığı bu dönemde etkilerini tamamen yitirdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Ancak tezleri doğrultusunda özellikle de ekonomi alanında dünyaya yeni bir anlayış getirmesi de zor görünmektedir. Küreselleşmenin yarına bırakacağı mirasa bakıldığında ekonomi, ticaret ve emeğin yer değıştirmesinde öngördüğü serbestliği sağlayamayacağı söylenebilmektedir.

Dörtlü Hegemonik Güç Paylaşımı: küreselleşme hareketlerinin, en büyük destekçisi olan ABD’yi kaybetmesiyle yayılmasında hız kaybedeceği görölmektedir. Uluslararası kuruluşların küreselleşmenin yol açtığı olumsuzlukları toparlayamaması özellikle IMF’nin Doha turunun başarısızlığı ulusal hükümetleri yol arayışına itmektedir (Ateş ve dğr, 2018:11). Aslında bu durum küreselleşmeyle birlikte ABD’nin hegemonyasında da güç kaybını ortaya çıkarmaktadır. Rusya’nın askeri sınır ötesi operasyonlar yapması ve ülkeleri uluslararası hukuka aykırı şekilde ilhak etmesi askeri güç bakımından söz sahibi olduğunu göstermiştir. Çin’in sosyalizmden piyasa ekonomisine geçip taklit ürünlerle başlattığı ticari gelişmesinin ABD’yi geçecek kadar ilerletmesi; Suudi Arabistan’ın petrol şirketini borsaya açması, dış yatırımlar ve finans piyasasına ağırlığını hissettirmesiyle ülkenin uluslararası ilişkilerde görünümü daha çok belirginleşmiştir. Buradan hareketle siyasi yönünü ABD’nin; Askeri yönünü Rusya’nın; Ticari yönünü Çin’in ve Finansal yönünü Suudi Arabistan’ın kontrol ettiği yeni bir küreselleşme olgusunun ortaya çıkmaya başlayacağı öngörülebilir.

Hegemonik gücün eşit paylaşımı

İKİNCİ BÖLÜM

ULUS DEVLETİN TANIMI, GELİŞİMİ VE UNSURLARI

2.1. Ulus Devlet, Kısa Bir Değerlendirme

Modern tarih anlayışına göre İnsanların mensubu oldukları küçük aile gruplarıyla doğa şartlarında yaşadığı dönemlerde grubu sevk ve idare etmeye muktedir aile reisi ya da şef unvanına sahip birisinin liderliğine ihtiyaç duymaktaydılar. Böyle bir aile tipi aslında en ilkel mikro devlet tipinin örneğini oluşturmaktadır. Devlet, yönetenler, yönetilenler, kurallar ve toprak birimlerinden müteşekkil olarak ele alındığında yöneten aile reisi, yönetilenler aile bireyleri, kurallar reisin sözleri, toprak ise üzerinde yaşadıkları zemin ya da sığındıkları mağara olabilir ki bunlar bir devletin ana unsurlarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla adına devlet denilirse bile devlet benzeri mekanizmalar insanla beraber var olmuştur. Tarih birçok farklı devletin varlığına şahitlik etmiştir. Ancak devletlerin örgütlenme şekilleri ve yönetim anlayışları çeşitli şekillerde tezahür edebilmektedir. Ulus devlet döneminin hikâyesi başlayana kadar oldukça farklı siyasal rejimler hüküm sürmüşlerdir. Şehir devletleri, dini devletler, imparatorluklar,... Listeyi uzatmak mümkündür. Bu tür devletleri ulus devletlerinden ayıran en belirgin farkları, yendikleri ülkelerin topraklarını kendi topraklarına katmaları, halkların aidiyet duygusunun olmayışı, devletin yasa olarak vergi ve ağır cezalarla müdahale dışında insanların hayatlarına kanun koymayı, eğitimin devlet tekelinde olmayışı ve vatandaşlık bağının olmayışıdır. Vestfalya Antlaşmasıyla başlayan Ulus devletinin kuruluş dönemi ulusçuluk hareketleriyle imparatorlukların küçük devletlere ayrışmasını hızlandırmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Wilson ilkeleriyle ırkın nüfus çokluğuna dayalı yeni devletler kuruldu. Hatta ağır şekilde mağlup olan ülkeler bile kahramanlık destanlarıyla bağımsızlıklarını ilan ettiler ve savaşın kazananları da bu ülkelerin bağımsızlıklarını tanıdılar. Bu noktada kendiliğinden bir soru ortaya çıkıyor: Devlet nedir ve Bağımsız Devlet kimdir? Soruyu haklı kılacak en iyi somutlaşmış örnek ABD'nin Afganistan ve Irak işgalidir. Bu iki ülke işgal altındayken yani ABD fiilen o ülkelerdeyken dahi işgal öncesi olduğu gibi devlet birimleri faaliyette, bayrakları

gönderde, başkentleri yerinde durup seçimler yapıp meclisleri yasa çıkartıyor ve orduları varlığını sürdürmekteydi. Bu sorunun ışığında “Devlet” kavramı ve küreselleşmenin devlete olan etkisi değerlendirilmelidir.

Deneysel bilimlerin aksine sosyal bilimlerin kavramları görecelik barındırdığından tartışmalı olmaktadır. Devlet kavramı sosyal bilimcilerin ortak tanımında birleşemedikleri kavramlardandır. Devletin örgüt yapısı, örgütlenme sebebi, kozmopolitik yapısı, meşruiyet kaynağı, kendi organları ve halkıyla girdiği ilişkinin karmaşıklığı tanım yapılmasını zorlayan etmenlerin başında gelmektedir. Ancak bu durum devletin fonksiyonunu ve işlevini hiçbir şekilde etkilememektedir.

2.2. Ulus Devletin Tanımı,

Yücel ve Pustu’ya göre, Ulus devlet, meşru şiddet tekeli kullanma hakkını sınırları belirlenmiş bir toprak üzerinde kullanan, kendisine vatandaşlık bağıyla bağlı olan vatandaşlarını köken birliği temelinde örgütleyerek standartlaştırılmış ortak dille zorunlu eğitim veren bu sayede kültür, dil, gelenek üzerinde vatandaşlarını üst kimlikle birleştiren siyasi ve ekonomik ilerlemeyi kurumları üzerinde daimî olarak gerçekleştirmek arzusunda olan sistemler bütünüdür (Yücel ve Pustu, 2004:124).

Kapani, Ulus devleti, iktidar, vatandaş ve hukuk arasındaki bağı dikkate alarak tanımlar. Ulus Devlet’in iktidar, vatandaş ve dış devletlerle oran münasebetlerin modern hukuk sistemi tarafından yasalarla düzenlendiği ve bu devleti şekillendiren esas temelin egemenlik olduğu egemenliğin kaynağının da hukuktan aldığı devlet şeklidir (Kapani, 2015: 56).

Şahin’e göre siyasal egemenliğini ulustan alan ülkesel (teritoryal), siyasal ve idari bütünlüğe olan ve bu bütünlüklerin parçalanamadığı, bir başkasına devredilemediği devlete yönetiminde yetkileri halk adına yetkilendirilmiş kurum ve ya kişilerin kullandığı milliyetçilik ideolojisine sahip devlet sistemidir (Şahin, 2009: 137).

Coşkun'a göre ulus devlet, Fransız devrimiyle birlikte krallık döneminde bile güçlü bir merkezi yönetim kuran ulusal bilincin ayrı ayrı kavramlar olan ulus ve devletin zaman içinde kaynaşarak devletin fonksiyonel olarak yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayrılığı prensibine dayalı merkezi hükümet tarafından yönetilen yetişkinlerin siyasal katılıma olanak tanıyan siyasal rejim türüdür (Coşkun, 2009: 173).

O halde ulus devlet tabiiyetine doğuştan ya da sonradan modern hukuk yasalarının öngördüğü şekilde girilen, dış meşruiyetin kaynağı uluslararası hukuk, iç meşruiyetin kaynağı ulus olan, iç düzeni devletin gücüyle desteklenmiş beşeri hukuk kurallarıyla sağlanan, tebaasını adını aldığı ulusun üst kimliğinin niteliklerine büründüren seçilmiş hükümet marifetiyle idare edilen siyasi bağımsızlık, askeri güvenlik ve ekonomik ilerlemeyi esas gaye kabul eden laiklik temelinde örgütlü karmaşık sistem topluluğudur.

2.3. Ulus Devletin Kökeni ve Yeniden Şekillenmesi

Ulus devlet ve modern devlet ayrımı yaparak ulus devletin ilk çıkışını eski çağlara götüren kaynaklar bulunmaktadır. Bu konuda Habermas, Avrupa kıtasındaki ülkelerin, devlet örgütlenme şeklinin modern bir yönetim gösterdiğini belirterek tarihin sayfalarında modern devletlerin ulus devletin ilk örneklerinin sergilendiği öncü model olarak yer aldığını belirtmiştir (Habermas,2018:27). Ancak Habermas'ın belirttiğinin aksine Avrupa Kıtasında aralıksız 30 yıl süren iç savaştan bitip düşen ülkelerin aralarındaki sorunu diplomatik yollarla çözmeye karar verdikleri 1648 yılında imzalanan Vestfalya antlaşmasını milat almak tarihi gerçekliğe daha çok uygun düşmektedir. Nitekim Vestfalya antlaşması ülkelerin dış egemenliği ilkesinin çerçevesi içinde devletin kendi sınırları içindeki nüfuzu ve hukuki dayanağı diğer ülkelerin tanımına mecbur bırakmıştır. Bu ilke eşit egemenlik ilkesi olarak uluslararası hukuktaki tartışmasız yerini almıştır (Kıvılcım, 2017: 87).

Vestfalya antlaşması sorunların çözümünde diploması ve uluslararası hukuku göstermişse de günümüz ulus devletin mantığına aykırı olarak devletin vatandaşına bu hak verilmemiş kendi ülkesinin kuralları temyiz edilemez nitelikte bırakmıştır. Ulus

devletin vatandaşına uluslararası düzeyde hak arama serbestiyeti daha sonra verilecektir. Devletin tüzel kişilik kazandığı bu anlaşma, uluslararası hukukun vazgeçilemez ilkesi olan bir başka devletin içişlerine karışmama, bağımsız ve tanınan devlete giden yolun ilk taşı olmuştur (Kçkyałçın, 2006: 3).

Ulus devletin ilk örgütlü yapısını kurduğu yere bakıldığında ise bu ülkenin Fransa olduğu tartışma konusu edilmeyecek kadar açık olduğu görülmektedir. Fransa’da Rönesans ve Reform hareketlerinin düşünsel alandan sosyo-kültürel alana kadar yeniden şekillendiği dönemde devlet yapısı da modern yönetim anlayışla yeniden kurgulanmaya başlanmıştır. Laiklik temelinde şekillenen ve özellikle Montesquie’nun ne sürdüğü erkler (kuvvetler) ayrılığı ilkesi günümüz ulus devletler aıısından vazgeçilmez nitelik taşımaktadır. Fransa’dan dünyaya yayılan ulusçuluk fikriyatı imparatorlukların birinci dünya savaşında zlmesinde silahtan önce gelmektedir. Küreselleşmenin başlama zamanına kadar da ulusçuluk, ulus devletin tartışmasız fikri ideolojisi konumunu korumuştur (Eryılmaz, 2004: 76; Akça, 2005: 1-2).

Vestfalya antlaşmasıyla tüzel kişilik kazanan ulus devlet, Fransız devrimiyle meşruiyetinin kaynağına ulusu alarak gerek Hıristiyanlık gerekse de İslam’ı devlet yapılanmasının dışına iterek bu iki alanda günümüzdeki görünümüne yakın bir görünüm yakalamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki meşruiyetin kaynağına ulus ile birlikte “uluslararası hukuk” birinci dünya savaşından sonra eklenecektir. Artık ulus devletin hüküm süreceği alanın belirlenmesi gerekiyordu. Egemenlik alanları olarak belirlenen bu hüküm bölgeleri sınırları mutlak şekilde çizilmiş bir kara parçası, hava sahası ve eğer varsa kıyı sahasıdır. Söz konusu hüküm bölgeleri üzerinde siyasi ve idari tekeli tek başına ulus devlet devredilemez şekilde elinde bulundurmaktadır. Ancak egemenlik kurduğu hüküm bölgelerinde yetkilerini kullanırken çeşitli hem uluslararası hukuk hem de ulusal hukuk tarafından yapılan düzenlemelerle sınırlandırılmıştır (Giddens, 2008: 165). Egemenliğin doğal bir gereği olarak ulus devlet merkezietçi bir yönetim arz etmektedir. Egemenlik merkezietilikle birleşince kendi sınırları içindeki farklı etnisite, grup, topluluk, dini yapılardan merkezce kendisine n koşulsuz teslimiyet beklenmektedir. Merkezietilik, ulus devleti diğer yönetim biçimleriyle örgütlenmiş devletlerden bariz şekilde ayıran

farktır. Küreselleşmenin ulus devletle olan hesaplaşmasında en çok tartışma konusu edilen kavramda merkezîyetçilik olmuştur (Ahundzade, 2008: 80).

Fırat'ın da belirttiği gibi ulus devletin hüküm sürdüğü sınırları belirlenmiş kara parçası üzerinde yaşayan insanların oluşturdukları siyasal ve kültürel kimlik zaman içinde evrimini tamamlayarak kalıplaşan bir formata doğru yol almıştır. Kalıplaşmış kimlik ulusun tarifi niteliğinde ayırt edici karakter vasfını kazanmıştır. Ulus ve kimlik birbirlerini karşılıklı olarak besleyip devleti kendi renklerine boyadıklarında ulus devletin kimliği ortaya çıkmıştır. Ulus devletin bünyesinde farklı alt kimlikler bulunursa alt ve üst kimlik sahiplerinin çatışması beklenir bir durum olur. Bu çatışmada ulus devlet, kendi üst kimliğini alt kimliğe karşı korumak için çatışma alanına dahil olmak zorunda hisseder. Ulus devletin en büyük handikabı olan kimlik çatışması halen çözülemeyen bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Ancak ulus devletin, krallık, monarşi, oligarşi, imparatorluk gibi devletlerden farklılaştığı vatandaşların siyasi yönetime ve devletin diğer kademelerine kabul edilmede alt ve üst kimlik ayrımı göze batacak boyutta olmamaktadır. Temelde eleştirilen nokta alt kimliğin asimile edilerek yok edilmesidir (Fırat, 2014: 14).

Ulus devlet, son şeklini almaya doğru ilerlerken kurumsal görünümünde eksik olan parçaların tabloda yerlerine konulmasıyla modern dünyanın yeni devlet modelinin yeniden yapılandırılma sürecinde ve tarihin şekillenmesinde en önemli etki bırakan kurumlardan bir tanesi olacaktır. Söz konusu eksik parçalar devlete dış tehditlerden koruyacak askeri düzen ile iç sorunlarda müdahale edebilecek emniyet sistemi yani meşru şiddet araçlarından oluşmaktadır. Ulus devlet, meşru şiddet araçlarını eski devlet sistemlerinden farklı olarak devletin tüzel kişiliğinin tekeline bırakarak bu tekelliğini seçilmiş hükümetin eliyle kullanmaktadır (Yüksek, 2001: 56).

1648 yılında imzalanan Vestfalya antlaşmasıyla tarihi başlayan ulus devlet Fransa'da ete kemiğe bürünmüştür. Fransa'dan dünyaya ulus devletin kalıbının yanında uluslaşma düşüncesi de yayılmıştır. Uluslaşma düşüncesinin devletleşme sürecini tamamlaması devlet ve bireyin karmaşık ilişkisini Avrupa kıtasında kurulan devletlerden tamamen farklı bir formata sokmuştur. Söz konusu format bireyi tebaa

olmaktan çıkarıp vatandaşlık bağıyla devletle ilişkisini düzenleyen yeni bir toplumsal süreci başlatmaktadır (Sağ ve Aslan 2001: 173).

Ulus devletin sürekli gelişmesi ve çok güçlü imparatorlukları yıkarak kendi devlet modelini ikame etmesini form ve içeriğin güçlü olmasına bağlamak eksik kalacaktır. Bunun arkasında yatan güçlü faktörleri dönemin Avrupa'sında meydana gelen gelişmelerde aramak gerekmektedir. Henüz güçlü bir ordunun dahil olmadığı Avrupa'daki yayılmasını ulusçuluk, laiklik gibi düşünsel faktörler ile sanayi ürünleri üreten bir ekonominin ortaya çıkmasına borçludur. Avrupa kıtası dışındaki ülkelere yayılmasını sayılan faktörlere ek olarak ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra güçlü ordunun desteğiyle gerçekleştirmiştir. Özellikle pazar ekonomisi ile ulus devletin paralel gelişimi arasındaki korelasyonun yüksekliği ulus devletin adeta bu ekonomi modelinin tamamlayıcı ikizi olduğunu göstermektedir. Saylan'ın da belirttiği gibi Pazar ekonomisinin devamlılığı ulus devletin birtakım görevler üstlenmesini zorunlu kılmıştır. Pazar ekonomisinin gelişmesi için, halkın güvenliğinin sağlanması, refah ve ekonomik gelir düzeyinin artırılması, sürecin geliştirilmesinde kararlılık ile karmaşanın yerine istikrarın topluma hâkim olmasında kural ve kanunların çıkartılması. Saylan'a göre bunları gerçekleştirmek için ulus devletin üç işleve sahip olması gerekmektedir. Birinci işlev cebri müeyyide gücünü kullanarak yasa çıkartarak düzeni koruma, ikinci işlev, gerekli finansmanı sağlayarak ordu ve yargı hizmetlerini ücretsiz sunmak, üçüncü işlevi ise Liberalizmin ekonomi politikası olarak uygulanmasıdır (Saylan, 2003: 39-40).

Ulus devletin istisna birkaç ülke hariç dünyanın tamamında hâkim örgütlenmiş devlet modeli olmasında ve uluslararası ilişkilerin küreselleşmenin başlangıcına kadar olan zaman diliminde yegâne aktör olmasında bir tanesi yakın zaman diliminde olmak üzere üç ulus devlet dalgası etkili olmuştur. İlk dalga Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda olmuştur. Ulus fikrinin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen imparatorluk bünyesindeki halk arasında meşruluk kazanması ulus devlet taleplerini çoğaltmıştır. ABD Başkanı Wilson'ın yayınladığı ilkeler bağımsızlık arayışındaki ulusçuluk hareketlerinin aradığı siyasi desteği sağlamıştır. ABD etkisindeki Milletler Cemiyeti (MC)'nin girişimleri ise bağımsızlığın uluslararası boyutunu çözüme kavuşturmuştur.

İkinci ulus devlet dalgası, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda görülmüştür. ABD uluslararası sistemde hegemonik güç olma arzusuyla rekabet halinde oldukları İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerine üstünlük kurmak için “self determinasyon” (ulusun kendi kaderini tayin etmesi) ilkesini öne sürmüştür. Avrupa'yı dünyanın yönetimindeki söz hakkını geriletken bu ilkeye göre sömürge ülkelerine bağımsızlık verilecek ve bu ülkeler kendilerini yöneteceklerdir. MC'nin daha güçlü hali olan BM'nin sömürge ülkelerinin bağımsızlıklarını tanıyarak kuruluşa üye kabul etmesiyle SSCB bünyesindeki ülkeler hariç zaman ulus devlet zamanı olmuştur (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 74).

Burada dikkat çekecek bir nokta var, İngiltere önderliğindeki uluslararası sisteme göre sömürge vasfını taşıyan ülkeler ABD önderliğindeki uluslararası sistemde gurur kırmayacak daha yumuşak ifadelerle “az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler” olarak vasıflandırılıyorlardı. Üçüncü ulus devlet dalgası ise tek kutuplu dünya düzeninde 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasının hemen ardından gerçekleşti. Sosyalist iktidar bünyesindeki tüm uluslar bağımsızlıklarını ilan ettiler. Üçüncü ulus devlet dalgası aynı zamanda küreselleşmenin başlangıcını da oluşturmaktadır. Küreselleşmenin ulus devletin üzerindeki olumsuz etkileri düşünüldüğünde sebep sonuç ilişkisinin trajikomik yönü dikkat çekmektedir.

2.4. Ulus Devletin Esas Unsurları ve Bugünü

Tabiatında soyutluk bulunan devletin düşünsel dünyadan gerçek dünyaya izdüşümü ancak bir takım unsurların hayat bulmasıyla mümkün olmaktadır. Beden ve ruh birlikteliğinin aynısı devlet ve yukarıda değindiğimiz devletin tüzel kişiliğine hayat veren esas unsurlardır. Bu esas unsurlar, ulus ve ulusun oluşturduğu ulusal kimlik, egemenlik, ismi vatan olan toprak, dil ve ekonomisi. Esas unsurlardan birisinin yok olması ya da zayıflaması ulus devletin varlığını tartışmalı hale getirir. Fakat aksine bu esas unsurlar yerli yerindeyse uluslararası ilişkide sorun teşkil edecekse de ulus devletin varlığı tartışmasız olmaktadır. İşte bu yüzden bir ulus devletin alameti farikası sayılan, bayrağın rengi ve şekli, özgün dil, ülke ismi, milli marşı, kültürü ve ulusuyla bir başka ülkeyle benzeşmez. Bunlar aynı zamanda ulus devletin şekilsel bağımsızlık sembolüdürler.

2.4.1. Birlik ya da Çatışma: Ulus ve ulusal kimlik

Türk Dil Kurumu (TDK), “ulus” sözcüğünü Arapça “Millet” sözcüğünün eş anlamlısı olarak kullanmaktadır. TDK, ulusun farklı toplumlarda da bulunabileceğine dikkat çekerek genelde aynı topraklar üzerindeki duygu, hedef, ortak geçmiş, kadim gelenek birliği bulunan insan topluluğu olduğunu belirtir (TDK, 2019). Erdal’da millet sözcüğünü ulus sözcüğü yerine kullanarak çok yönlü olduğunu dikkat çekerek hukuki açıdan bir ülkeye vatandaşlık bağı olan aynı etnik kökenden gelen aralarında ortak çıkar, örf, gelenek, aynı idealler bulunan insan topluluğu olduğunu belirtir. Ancak Erdal, bir ülkede farklı etnik kökenlerin de bir ulus teşkil edebileceğini dolayısıyla ulus tanımının net ifadelerle vermenin zor olduğunu belirtir (Erdal, 2012. 349).

Şahin ise ulusu homojen kültürlü toplumsal yapının bireyi, ulus devlette egemenliğin kaynağı ve sahibi olan bireyler topluluğu olarak görür. Şahin’e göre ulusun oluşumu ve tanımı genel literatürde olduğu gibi, ortak köken, aynı kültür, aynı düşmana sahip ve genel literatürden farklı olarak aynı dine inanan insanlar topluluğu olarak tanımlar. Şahin, dinin uluslaşma sürecindeki payına dipnot düşerek, modern çağda dinin ulus kavramıyla bağdaşmasının mümkün olmadığını ancak Slav halkların ve Türklerin uluslaşma sürecinde dinin etkili olduğunu göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtir (Şahin, 2009: 146). Aslında modern ulus oluşturma çabaları dini içermemektedir. Aksine dini geri plana iterek farklı dinlere mensup insanların ortak paydada buluşturarak yeni bir kimlikle ulusu meydana getirme çabaları taşımaktadır. Dolayısıyla din kurumunun en seçkin ürünü olan millet kavramını modern ulus devletlerin esas temeli olan ulusun yerine kullanmak kavramın içeriğini tam olarak yansıtmayacağı için doğru olmayacaktır. Bununla mütevellit millet aynı dine inanan farklı etnik ve kültürlerin din ortak paydasında bir olması; ulus ise farklı dine inansalar dahi aynı etnik kökenlerin, aynı kültürle hukuki olarak bağlanma ortak paydasıdır.

Coşkun’un ulus tanımlaması göre ulusun doğallığı kavramsal çerçevesinde, Renan, Webar, Deutsch, Anderson, Gellner, Hobsbawm gibi düşünürlerin görüşleri özetledikten sonra Fransız, Alman uluslaşma sürecine dikkat çekerek, ulusun köken ve kültürü ne olursa olsun kaçınılmaz olarak ulus devletin yeniden meydana getirme çabalarına maruz kalacağını belirtir (Coşkun, 2009: 180-225).

Ulusun etnik kökenle ilgili tanımlamalar içermesi araştırmacıları bir anlamda antropolojinin çalışma alanlarına yönlendirmektedir. Nihayetinde ulusun yapılacak tüm tanımlamalarında insan faktörünün esas belirleyici olduğu görülmektedir. İnsan üst familyasında ayrılarak kendi adlarını alarak oluşturan nispeten küçük toplulukların üzerine inşa edildiği ulus devletin anlaşılmasında da önem taşımaktadır. Ancak Kara'nın da belirttiği gibi, devletleşen topluluklarda soy birliği ve bu soya atıf yapılarak oluşturulmak istenen toplumsal bütünlük kurumsallaştığında yerini yasalarla tanımlanan vatandaşlık bağına bırakır. Henüz devletleşmemiş topluluklarda veya devletleştiği halde toplumsal bütünlüğünü gerçekleştirememiş devletlerde soy birliği, soyla övünme en çok vurgu alan konuların başında gelmektedir (Kara, 2007: 26).

Yine de bu durum ulus devletteki kurucu esas unsur olan ulusun ırk tanımına duyduğu ihtiyacı ortadan kaldırmaz nitekim ulus deyince birçok kişinin aklına ırk gelmektedir. Irk ve ulus devlete ilişkini inceleyen Eriksen, ulus devlet denilince insanın ilk aklına ırk kelimesinin gelmesi gerektiğini belirtir. Eriksen'a göre ırkın oluşumu yüzyıllarca kendi tarihi mecrasında müdahale olmaksızın kendiliğinden gelişir. Aynı soy ve aynı dilin şekillenmesinde başlıca rol aldığı ırk, coğrafi koşulların belirleyiciliği altında, aynı hayat şartlarında, aynı inanış ve kültürle yaşamının pratiğinde dil ve ırk birliği sonucu ortaya çıkar. Eriksen, kültürel bir birim olarak daime var olacağını söylediği ırkın aynı zamanda biyolojik bir gerçeklik olduğunu belirterek ulus devletin içindeki toplulukların insan davranışlarının ve kültürlerinin oluşmasında ve yorumlanmasında önemli olduğu kanaatinde (Eriksen, 2004: 16). Irkın biyolojik tarafının bulunması uluslaşma düşüncesinin kutsandığı dönemler de ari ırkın genetik bir üstünlük taşıdığı inancı ulus devletin politikalarına yansımıştır. Bu doğrultuda ırklarının bilimsel tipini belirlemek adına mezarlardan kafatası ölçümü yapan kötü bir üne sahip akademik çalışmalar olmuştur. Hatta bu kafatası ölçümü diğer ulus devletlerde de görülmüş diğer ırkların yok edilmesi gerektiği ve çatışma zemini bulduğu bazı ulus devletlerde görülmüştür (Özhan, 2016: 6). Ulus devletin kendi halkından bir ulus kurma sürecinde ırk temelli ayrışmaların haricinde farklı çatışma noktaları mevcuttur. Çatışma farklı etnik grup arasında olabileceği gibi aynı ırkın uluslaşma sürecine karşı çıkmasıyla da vuku bulabilir. Ulus devlet için bir tehlike olarak görülen ayrışma noktalarının tek bir

ulus üst kimliğinde birleştirmek adına bazı olumsuz adımlar atılmıştır. Kademeli bir müdahale yöntemiyle devlet eliyle ya temelli olarak ya da pasifize edilerek ulus devletin temelleri sağlamlaştırılmaya çalışılmaktadır. Esas olarak müdahale edilen noktalar Habermas'ın belirttiği gibi, vatandaşlık bağıyla bağlı olsa dahi alt kimliklerin dilleri, kültürel birikimleri ülke birliği ve bütünlüğü sağlamak için en çok baskı yapılan unsurlardır (Habermas, 2018: 38).

Bugünün ulus devletleri ırk temelli ulus tanımından uzak durmaya çalışmaktalar. Ulusu tanımlama biçimlerine bakıldığında ortak soy ile ortak resmi dil yine belirleyici olmakla beraber vatandaşlık ve yasalara bağlılıkta ulus tanımında önemlilik kazandığı görülmektedir. Şen'inde belirttiği gibi ulus kavramı Batı kaynaklıdır. Dolayısıyla Batı sosyo-kültüründe modern ulus devletin örgütlenmesi, yasaları ve kurumlarıyla doğrudan doğruya ilintilidir. Buradan hareketle gerek tarihin kayıt altına aldığı gerekse de kayıt altına almadığı dönemlerde insan topluluklarının siyasal örgütlenmesi sonucu devletleşme sürecini başlattıkları bilinmektedir. Kurulan devletlerin ulus devlet formatına dönmeleriyle birlikte ulus ve devlet biçimlendirmesi tersi yöne doğru olmaktadır. Artık ulus devlet kendi ulusunu kendi toprak parçasında ortak bir yönetimle uluslaştırmaya başlar (Şen, 2004: 112).

Ulus devletin kendini oluşturan ulusun rengine bürünmeyip ulusu kendi rengine büründürme işlevi ulus fikrinin yaygınlık kazandığı modern ulus devletin bir ürünüdür. Ulus devletin meşruiyetin kaynağı bakımından ayrıştığı eski devlet biçimlerinden ulus ve ulusun kimliği kavramlarından da ayrı düşmektedir. Tebaa olarak nitelenen bir devletin siyasi bayrağı altında yaşayanların ortak bir dil kullanma, kendisini ifade şekli, aidiyet hissi ve ortak kimlik zorunlulukları bulunmamaktadır. Bu kavramlar tamamıyla ulus devletin kavramsal sorunlarıdır ve bu sorunların çözülmesi ulus devletin farklı etnik kimlik, kültürlerle bütünleşmesi ile siyasi varlığını sürdürmenin temel noktasını oluşturmaktadır (Yıldız, 2007: 12). Sorunların çözümüne yönelik Bayhan, farklı etnik köken, farklı dil ve farklı kültürlerin ortak bir ulus ismi etrafında birleşebilmesini Renan'ın ulusçuluğunda görmektedir. Çünkü Renan ulusçuluğu, uluslaşmada ırkı saymamakla birlikte esas belirleyici olarak ırkı görmezden gelmekte ve Bayhan'ın belirttiği gibi, korkular, zorunluluklar, çaresizlikler, umutlar, çıkar gibi

duyguların yönlendirmesiyle etnik kökeni ayrı olsa da ulus birliği, dil, din birliğiyle ile coğrafya ulusu meydana getirmek için yeterli olduğunu belirtmektedir (Bayhan, 2006: 4-5).

Ulus ortak köken bağlamında tanımlamak sorunlu bir tanımlama içermektedir. Bir ulus devletin içinde pekâlâ farklı etnik köken bulanabilmektedir. Bu durumda ulus devletin içindeki farklı etnik kökendeki insan toplulukları azınlık durumuna düşecektir. Çünkü köken ortak paydasında buluşmanın imkânı kalmamaktadır. Ulus devletin resmi politikalarında azınlık hukuku uygulamaması bile uluslaşmayı gerçekleştirmesine engel teşkil edecektir. Böylesi bir durumda vatandaşlık bağının doğurduğu hukuksal haklar işlevini yitirecektir. Ulus ortak köken temelinde görmenin doğuracağı bir başka sorun ise ulus devleti bir kabile devleti görünümüne sokmasıdır. Yukarıda anlatıldığı gibi ulusu özet olarak tarih boyunca aynı insan topluluğunun ortak dil ve kültürle kaynaşması sonucu ortaya çıktığı genel olarak literatüre hâkim durumdadır. Bir insanın neslinin tarihin uzun ve bilinmez dünyasında çoğalarak siyasal bir örgütlenme biçimi olan devleti oluşturması bir başka kavmin, bu kavmin diline ve kültürüne etkisinin olmadığını söylemek hiçbir şekilde gerçekle bağdaşmamaktadır. Soyu, dili ve kültürüyle izole olmuş bir topluluğun meydana getireceği devlet, modern hukuk, liberal politikalar ve vatandaşlık bağı olsa bile kabile devleti olmaktan öteye geçemeyecektir. Bu gerçekliğin yol göstermesiyle Renan, kuramında ırka yer vermez. Çin, Mısır, Pers ve Büyük İskender'in hakimiyet kurdukları alanda ulusun oluşmadığını belirterek, dil, din, ortak çıkar ile coğrafyanın ulusu oluşturmada yetersiz kaldığını örneklerle açıklamaktadır. Renan'a göre ulus aynı hissiyatın doğurduğu ruh, ulustur (Renan, 2016: 33-52).

2.4.2. Devlet Budur: Egemenlik

Erdal'a göre iç egemenlik ve dış egemenlik olmak üzere ikiye ayrılan egemenlik, bir devletin sahip olduğu devletin içindeki kurumlar ile insanların sevk ve idare edildiği en üst karar alma ve uygulama yetenek ve kapasitedir. Egemenlik kavramını Beriş'in de belirttiği gibi literatüre ilk kez Fransız asıllı Hukukçu Jean Bodin tarafından kazandırılmıştır. Beriş, bu kavramın Bodin'in Latince'deki "Superanus" sözcüğünde

türeterek dünyaya yayıldığını ve kelimenin en üst, doruk gibi anlamlara geldiğini belirtmiştir (Beriş, 2008: 58). Ancak Türkçe sözlük ve literatür taramalarında telaffuz olarak “superanus” sözcüğü kullanılmamaktadır. İçerdiği mana olarak sembolize ettiği siyasal yönetim gücü olarak egemenlik sözcüğü Türkçe’de kullanılmaktadır. Egemenlik kelimesinin kökenine bakıldığında ise Gramsci’nin kavramsallaştırdığı “hegemonya” sözcüğünün Türkçe telaffuz esasına göre ortaya çıktığı görülmektedir.

Sönmezoğlu’nun belirttiği gibi egemenliğin yapılabilecek en kısa ve net tanımı kendi ulusal topraklarında ortaksız her türlü yönetme hak ve yetkisidir. Egemenlik siyasi anlamının dışında gerek ulusal iç ilişkilerde gerekse de uluslararası dış ilişkilerin yürütülmesinde birbirinden ayrıştırılamayacak bütünleşmiş hukuki meşruiyet kaynağı bulunmaktadır (Sönmezoğlu, 2017: 128).

Devletin iç ve dışa karşı bağımsızlığının kaynağı egemenliktir. Egemenlik ise kendisini kabul ettirebildiği meşruiyet kaynaklarına dayanmaktadır. Bir bakıma meşruiyet kaynakları egemenliğin hukuken var olabilme zeminini oluşturmaktadır. Eski devletlerin meşruiyet kaynakları farklılık gösterebilmektedir. Ancak küreselleşme sürecine kadar ulus devletlerde egemenliğin meşruiyet kaynağı sadece ulus teşkil etmektedir. Ulus devlet öncesi devlet biçimlerine bakıldığında Timur Devletinde asil soya olan akrabalık, Osmanlı Devletinde hanedan ve din, Yunanlılarda aristokrasi, Mısır Firavunluğunda Tanrı-Hükümdar gibi çeşitli meşruiyet kaynakları görülmektedir. Ulus devlette ise egemenlik ile özellikle demokrasinin vazgeçilmez söylemi olan ulus(al) egemenliği birbirinin özdeşi olmaktadır. Meşruiyet kaynağına oturan egemenlik ilkesi gereği devlete yüklenen yetkileri kara sınırında, kendisine ait hava sahasında ve varsa kıyılar üzerinde mutlak ve tek güç olarak kullanmaktadır. Söz konusu bu alanların korunmasında gerektiğinde meşru savunma araçlarını kullanarak bir ihlalin ve ya bir saldırının meydana gelmesine engel olmaktadır. Devlet egemenlik ilkesini dış devletlere karşı kullanırsa savaş veya barış ilanı, uluslararası ticaret, anlaşmalar, gümrük tarifeleri olarak tezahür etmektedir. İç egemenlik yetkisini kullandığında ise kamu iç düzenini sağlayacak hukuki düzenlemeler yapma ve ortaya çıkan düzen bozucu filleri belirlenmiş kıstaslar çerçevesinde cezalandırma, ekonomik ve sosyal politikalar geliştirme, vergi koyma gibi şekillerde görülmektedir. Dolayısıyla

egemenlik ilkesinin yokluğu devletin yokluğuyla aynı anlamı taşımaktadır (Yücel, 2013: 45).

Devlet, egemenlik ve meşruiyet kavramlarının birbirleriyle olan hayati bağlarının önemine binaen tekraren vurgularsak egemenliğin temeli meşruiyete dayanmaktadır. Ulus devletin meşruiyet kaynağı bakımından diğer devletlerden ayrıldığını yukarıda yazmıştık. Ulus devletin vatandaşları, devletin kendileri üzerindeki egemenlikten kaynaklanan mutlak hâkimiyetini meşruiyete teslim olarak kabul etmekte. Meşruiyet kaynağı kabul edilse de Dursun'un belirttiği gibi ulus devlet egemenlik sembollerinin daima diri tutmaya çalışmaktadır. Bu minvalde ülke bayrağı, para, özel günlerdeki törenlerle vatandaşlarının egemenlik ilkesine olan duygusal bağlılığını güçlendirmek istemektedir (Dursun, 2014: 102).

Kapani'nin de belirttiği gibi egemenliğin, dış ve iç egemenlik olarak ikiye ayrılıp incelenmesi hem egemenlik ilkesinin detaylıca tarifinde kolaylık sağlamak hem de iki farklı fonksiyonunun işlevini göstermektedir. Kapani'nin dış egemenliği, bir devletin bağımsızlığı anlamında kullanıp siyasi, ekonomik ve başka alanlarda hiçbir devletin himayesi ve koruması altında bulunmaması olarak tarif etmesi oldukça yerinde bir tanım olmuştur. Aynı zamanda bu tanımlama dayanak noktasını uluslararası hukuktaki devletlerin egemen eşitliği ilkesinde almaktadır. Kapani, iç egemenliği ise devletin bölünmez bütünlüğü olarak almaktadır. Kapani'nin belirttiği gibi iç egemenlik devletin iktidarı anlamını taşımaktadır. Bu iktidar ise egemenlikle kast edilen sınırsız ve mutlak gücün kendisidir. Dolayısıyla da iktidar bölünemeyeceği gibi ister gerçek kişi olsun isterse de tüzel kişi olsun devredilemez niteliktedir (Kapani, 2015: 58). Buradan hareketle Habermas'ın dış egemenliği siyasal iktidar, iç egemenliği halkın egemenliği olarak almasının doğruluğu ortaya çıkmaktadır (Habermas, 2002: 25).

2.4.3. Ulus Toprağı ya da Vatan

Bir ulus devleti meydana getiren, meşruiyet, egemenlik, dil, kültür, hukuk ve hatta devletin kendisi soyut varlıklardır. Var olduklarını ancak insan eylemlerinin onlara

hayat vermesiyle gösterebilmektedir. Ulus gibi vatan kavramı da ulus devletin görünen ve en çok vurgu yapılan iki esas tarafından birini oluşturmaktadır. Bu yönüyle tarihi insanlık tarihiyle eşdeğerdir. Büyük imparatorluklar, şehir devletleri, eski küçük cumhuriyet devletleri toprak için çok acımasız savaşlar vermiştir. Dünya devlet sisteminde ulus devletlerin kurulması toprak için açıktan yapılan savaşları bitirmişse de ulus devletin vatana verdiği kutsallığı hiçbir devlet bu kutsallığı vatan olarak gördüğü toprağa vermemiştir. Kutluca'nın dediği gibi vatan ile onun sahibi olan insanlar arasında çok güçlü bir fedailik bağı bulunmaktadır. Bugüne kadar kurulan tüm devletlerde toprağın dolayısıyla vatanın savunulması en üstün ülkelerin başında gelmekte ve bu konuda istisna bulunmamaktadır. Ulusçuluk fikriyatının belkemiğini oluşturduğu ulus devlet vatan konusunda diğer devlet modelleriyle ortak bir paydada buluşmaktadır (Kutluca, 2018: 28).

Bir ulus devletin kurucu esas unsuru olarak kabul edilen vatanın, sınırları çizilmiş bir toprak parçasından oluştuğu üzerine ittifak edilen kavramların başında gelmektedir. Bu toprağın birbirinden ayrı adalardan oluşması, ölçümsel olarak büyük ya da küçük olması, verimli ya da verimsiz olması hiçbir şekilde esas unsur olmasını etkilememektedir (Etgü, 2015:181). Ulus devletin sınırları sadece toprak parçasından oluşmamaktadır. Havacılık sektörünün gelişmesiyle hava araçlarının varlığı ülkeye hava sahası adı verilen yeni bir vatan oluşturmuştur. Özellikle havacılıkla ilgili ölçüm araçlarının gelişmesi hava sahasının sınırlarını kara sınırlarının kesinliği gibi sınırlandırmıştır. Devletin söz konusu hava sahasında hâkimiyeti kara sınırında olduğu gibi egemenlik ilkesinin sonucu olarak mutlaktır. Kara sınırları toprağa ilaveten doğal yollarla oluşmuşsa adalar, akarsular, göl ve boş alanlardan oluşmaktadır. Kıyı sınırı ise denizlerdeki ulus devletin egemenliğin hüküm alanlarını oluşturmaktadır. Uluslararası hukukun belirlediği çerçevede olmak kaydıyla körfez, liman, bitişik bölge, münhasıran kıta sahanlığı ile iç sulardan oluşmaktadır (Özerçen, 2017: 34-35).

Vatan, bir devletin egemenliğinin en açık göstergesinin dışı vurumudur. Doğan'ın da dediği gibi kara sınırı, hava sahası ve denizleri üzerindeki tartışmasız egemenliği ulus devletin vatanını oluşturmaktadır. Bu egemenlik sınırlarının dışı bir başka devletin egemenlik alanını oluşturmaktadır. Sınırlar devletleri birbirinden ayırdığı gibi ulus

devletin vatandaşı olmayan insanları da birbirinden ayırmaktadır (Doğan, 2010: 13-16). Vatan, üzerinde mukim vatandaşlarıyla yabancı uyruklu insanlar arasında geçişlerin çok zor olduğu kesin sınırlar ortaya koymaktadır. Bundan dolayı vatan, siyasal ve hukuksal açıdan taşıdığı sonuç doğurucu anlamlarına rağmen ulus devletin vatandaşlarının kalbindeki ve aklındaki yeri bu anlamları geride bırakmaktadır. Vatan uluslar için siyaset üstü, hiçbir ekonomik çıkarı tercih edilemeyecek, uğruna her türlü fedakârlık yapılacak olan en kutsal değerdir.

2.4.4. Ayırt Edici Esas Unsur: Dil

İnsanlar doğdukları an bilinçli bir farkındalıkla olmasa da ilk duyduğu ses ailesinin konuştuğu dile ait ses dizimi olmaktadır. Aile ve ırk gibi “dil” de insanların doğarken tercih hakkı olmayan aidiyet unsurlarındandır. Dil ilk başta insanlar arasındaki iletişim aracı olmasından dolayı önem arz etmektedir. Dil ve iletişim arasındaki bağ aslında bireyin topluluklarla, imgelerle, doğayla hatta kendisiyle kurduğu etkileşimi de göstermektedir. Etkileşim ve iletişimin nasıllığı dil kavramının tanımında yer almaktadır. Buna göre dil, oluşumu binlerce yıllık zamana yayılan, bir toplumda duygu, düşünce, istek ve korkuların bir topluluğa has olarak oluşturulan dil organıyla vasıtasıyla kaynağa iletilen ortak seslerin belli kurallarla dizilimidir (Çoban, 2005; 20). Dilin gelişiminin sınırsız olması, dün ve bugün arasındaki zaman farkında bile yeni kelimeler üretebilen yapısı, diğer dillerden etkilenmesi, yeni nesnelere, yeni kavramlara yeni isimler bulması, ona nefes alıp veren bir varlık gibi canlı bir özellik vermektedir. Dil sayesinde oluşturulan, edebiyat, kültür, müzik, sanat eserleri tüm insanların ortak mirası olarak yine dil vasıtasıyla gelecek kuşaklara daha da geliştirilmek üzere aktarılmaktadır. Bundan dolayı dil, bir ulusun karakteristik yapısını oluşturan en temel birimdir. Bu özelliğinden dolayı ulus devletler, ulusal kimliklerini korumak adına diğer dillerin tasfiyesi yolunu denemişlerdir. Ulus devlet öncesi dönemlerde farklı diller ulusal güvenliğin sağlanmasında bir tehdit olarak görülmemiştir.

Ulus devletler için dilin yeri ayrı bir öneme sahiptir. Bu önemin bir göstergesi olarak ulus devletler dilde ulusal birliği gerçekleştirmek için yoğun çaba göstermişlerdir. Ancak iyi niyetle de olsa bu çabanın çoğu zaman olumlu karşılanacak tarafı ne yazık

ki bulunmamaktadır. Resmi dil olarak kabul ettiği bir dilin, farklı ağız ve şivelerini dahi korumasız bırakarak zamanla yok olmasına göz yummaktadır. Farklı bir dilin ulus devletin içinde barınıp gelişmesinin imkânı bulunmamaktadır. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde birden çok resmi dilin kullanılması bu önermeyi boşa çıkartmayacaktır zira o ülkelerde tarihsel geçmişin verdiği zorunlulukla o dilleri kabul etmişlerdir. Yeni bir resmi dili kabul etmeyecekleri muhakkaktır.

Kara'nın da belirttiği gibi ulus devletler resmi ulusal dillerini kurarken eski devletlerde veya devletleşmemiş insan topluluklarında önemsiz ve serbest durumda olan dil, zora dayalı bir yöntemle kabul edilen şive üzerinden diğer dil ve dil grupları kültürel ve bölgesel faktörleriyle baskılanarak resmi dilin kullanılması zorunlu hale getirilmektedir (Kara, 2007: 25). Düşünce ve bilimin gelişmesinin dildeki gelişim, zenginlik ve kelime sayısı ile doğru orantılı olduğu gerçeği düşünüldüğünde ulus devletin farklı diller üzerindeki baskılayıcı politikası aslında kendisine vurduğu bir pranganın da politikasıdır.

Ulus devletin diğer dillere yönelik bu politikaların temelinde ulusal bütünlüğü sağlamak için ulusal dilin varlığının zorunlu görülmesi yatmaktadır. Buna göre ulus devlet, ulusal dilin oluşmasında bir takım yararlar görmektedir. Ülke yönetiminde, bürokratik iş ve işlemlerde, yazışmalarda standartlaştırılmış dilin karışıklık ve karmaşaya engel olacağı belirtilmektedir. Ortak dille eğitimin zorunlu tutulması bilimsel gelişmelere ve ulusal kimliğin bir bütünlük göstermesine katkı sunacağı gibi ulus devletin diğer vatandaşları arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasını da sağlayacaktır (Coşkun, 2007: 218-219). Asıl önemli olan nokta ise dilin farklı etnik grupların ulusçuluk düşüncesini arttıracığında duyulan endişedir. Dil bu yönüyle gerçekten ulus devletleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdidin getirdiği açmaz ise ulus devletin kendisiyle beraber var ettiği yaşamsal bir sorun olmasıdır. Dolayısıyla toplumsal hayattan itilen, gündelik konuşmalarda kendisine yer bulamayan dil, ulusal dilin yayılmasının önündeki engeli ortadan kaldırarak dil birliği yani ulusal birlik sağlanacaktır.

2.4.5. Ulus Devletin Üniter Yapısı

Ulus devlette üniter yapı vatandaşların ile kurumlarının farklı yer ve zamanlarda verebilecekleri ayrı ya da yanlış kararların bünyede yapacağı bölünmeye karşı merkezin elini güçlendiren yapıdır. Ulus devlettin yönetim kolaylığı sağlaması açısından fonksiyonel küçük birimler ile yerel yönetimler hiyerarşik bir bağla merkeze bağlı olmaktadır. Devletin tekliği ve bölünmezliği ilkesinin gereği olarak kararlar merkezce verilmektedir. Bu kararlar yerel yönetimler ve diğer kuruluşlarca icra edilmektedir (Özerçen, 2017: 40). Kozanoğlu'nun da söylediği gibi ulus devletlerin üniter yapısında esas belirleyici kıstas, merkezîyetçi anlayışın kuvvet bulması ve bu doğrultuda otoritenin tek ve yetkili kılınmasıdır. İdari birimler üzerindeki merkezîyetçi otorite tekliği ilkesi, genel anlamda idari birimler ile yerel yönetimlerin kendilerine yetki verilen kıstasları hariç olmak üzere hiçbir siyasi, yasal ya da ekonomik faaliyetler kapsamında bir işe girişmemesi anlaşılmaktadır (Kozanoğlu.2012:6).

Devletin erklerin ayrılmasında ve işlevlerini yerine getirmesinde de merkezîyetçilik yani merkezi otoritenin tekliği ilkesi işlemektedir. İdari ve mahalli yönetimlerde hiyerarşik bir bağla emir şeklinde çalışan bu ilke, devletin erklerinin işlevinde erkler ayrılığı şeklinde kendini göstermektedir. Devletin yasama, yürütme ve yargı erkleri devletin bütünlüğünü sağlamak koşuluyla kendi işlevlerini yerine getirirken birbirlerinden bağımsız hareket ettikleri var sayılmaktadır (Erdoğan, 2018: 16-17).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN ULUS DEVLETLERE, ULUSAL EKONOMİLERE ETKİLERİ VE EKONOMİYE MÜDAHALE ARAÇLARI

3.1. Küreselleşmenin Üniter Devlet Yapısına Etkileri

Küreselleşmenin ekonomi ağırlıklı ilerlemesi ulus devletlerin geleneksel yapısının merkeziyetçi anlayışı karşısında istediği akıcılığı bulamamaktadır. Küreselleşme ile ulus devletin mücadelesinin ilk basamağını da bu yüzden ulus devletin üniter yapılarında görülmektedir. Merkezi üniter yapı koordineli olduğu alt birimleri ve yerel yönetimleri üzerindeki mutlak hâkimiyeti yani otoritenin tek ilkesi küreselleşmenin baskılarıyla karşılaşmaktadır. Ulus devlet, küreselleşme karşısında bu ilkeyi ulusal birlik, siyasi ve idari bütünsellik çerçevesinde korumaya çalışırken argümanlarının zayıfladığı göze çarpmaktadır. Oysa küreselleşme uluslararası örgütlerin desteğiyle özellikle yerel yönetimlerle merkezi otorite olmadan doğrudan doğruya ticari ve finansal işlemleri gerçekleştirmek istemektedir. Kıvılcım'ında belirttiği gibi küreselleşme ulus devletleri bir takım düzenlemeler yapmaya zorlamaktadır. Söz konusu düzenlemeler ulus devletin üniter yapılarında bariz yumuşamaların görülmesine yol açmaktadır. Küreselleşmenin istediği gibi zayıf merkezi yönetim ile ekonomiden tamamıyla el çektirilmiş ulus devlet, yetki ve sorumluluklarını ulus altı ya da ulus üstü örgütlere bırakmak zorunda kalmaktadır (Kıvılcım, 2017: 94-96).

Uluslararası örgütlerin gerek kendisine üye olan gerekse de üye olmayan ulus devletler üzerindeki hâkimiyeti ulus devletin içinde, ulus altı örgütler olarak nitelenen sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimlerin merkez üzerinde etkili olabilmesine imkân tanımaktadır. Buna ilaveten değişen üretim anlayışının üst yapıyı şekillendirici yapısı ve üretimin arz tarafını oluşturan ekonomik aktörlerin ulus devletin her seviyesindeki birimini üretim sürecine dâhil etmek istemeleri merkezi üniter yapısını zayıflatırken bilhassa yerel yönetimleri güçlendirmektedir (Oran, 2009; 50-51).

Ulus devletin katı merkezîyetçi yapısının aksine sermayenin akışkan özellikte olması, tabiiyetinin olmaması saniyeler içerisinde daha çok kar yapacağı ülkeye kayması ulus devletin bu hızın gerisinde kalmasına neden olmaktadır (Özkan, 2004;36). Ses ve görüntünün bile saniyeler içerisinde dünyanın bir ucundan diğer ucuna aktarıldığı bir teknolojik çağda finansal ya da ticari bir hareketin gerçekleştirilmesi için ağır bürokratik işlemler ile kırtasiyecilik küreselleşmenin ruhuna aykırı bir durum oluşturmaktadır. Hakikaten de ulus devletin üniter yapısı bu konuda oldukça hantal kalmaktadır. Ulus devlet dışardan gelen değişimden kendi üniter yapısında bürokratik yumuşama ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi bir takım düzenlemeler yaparak merkezi otoritesini korumak istemiştir. Ancak küreselleşmenin istediği bütünüyle gevşetilmiş bürokratik işlemler ile merkezi otoritenin tekliği ilkesinin tasfiyesidir. Bu doğrultuda ortaya atılan devletin küçültülmesi ilkesi ortaya atılmıştır. Bu ilke küresel ekonominin tarihi dayanağını aldığı klasik iktisatçıların, denk ve kısıtlı devlet bütçesiyle devletin, güvenlik, sağlık, koruma ve kollama gibi özel sektörün karlı bulmadığı alanlarda bulunmasına ek olarak yetki ve sorumlulukların uluslararası kuruluşlar, ÇUŞ'lar ve yerel yönetimlerle paylaşılmasını esas almaktadır.

Ulus devletin merkezîyetçi yapısı ile ekonomideki varlığı küresel ekonomi açısından yayılmanın önünü tıkayıcı bir nitelik taşımaktadır. Küresel ekonomi ile ulus devletin çatışmasını önleyebilmek iki yolla mümkün olabilmektedir. Birincisi küreselleşmenin önünde engel olan merkezîyetçi yapının zayıflatılarak uluslararası örgütler ile yerel yönetimlere yetki devrinin gerçekleştirilmesiyle merkezîyetçiliğin zayıflatılması oluşturmaktadır. İkincisini ise ekonomiden çekilerek piyasanın belirleyiciliğini yerelde işletmelere uluslararası alanda ÇUŞ'lara bırakarak devletin müdahalesi olmadan piyasanın kendiliğinden bir denge kuracağını savunan neo liberal küresel ekonominin önünü açmak oluşturmaktadır (Ekiz, 2010: 175).

3.2. Küreselleşmenin Ulus Devletin Egemenliğine Etkisi

Küreselleşmenin dünyaya hâkim olmasıyla birlikte ulus devletlerin bağımsızlık anlamına gelen Vestfalyan egemenlik ilkesinde eski anlayışın neredeyse yok olduğu görülmektedir. Özellikle ulus devletlerin iç egemenlik ilkesi doğrultusunda kanun koyucu rolü, uluslararası anlaşmalar, uluslararası hukuk, sınır tanımayan ÇUŞ'lar,

küresel ekonomi ve ekonomik sıkıntıların etkisiyle küreselleşmenin başat aktörleri olan sanayi ülkeleri dâhil olmak üzere bu konudaki belirleyiciliğini yitirmiştir. Bu doğrultuda klasik egemenlik anlayışı yerini “kayıtlı egemenlik” ilkesine yavaş yavaş bırakmaktadır. Kayıtlı egemenlik anlayışına göre ulus devletin kendi vatandaşları üzerinde kurduğu hâkimiyet mutlak olarak kabul edilmemektedir. Devletin en üstün ve son merci olduğu düşüncesi de reddedilmektedir. Sivil toplum kuruluşları, cemiyetler ve bireyler devletle değişik formatlarda ilişki kurabilmektedir. Bu ilişkinin yönünü uluslararası hukuk, dışı açılan ulus devletin egemenlik alanları ve rolünü yeniden dizayn ederek belirlemektedir (Özkan, 2004; 34).

Vestfalyan egemenlik anlayışında ulusal sınırlar içerisinde serbest seçimlerle seçilen hükümet, devletin egemenlik ilkesinin gereği olarak, hiçbir dış baskıya maruz kalmadan günün gerekliliklerine göre yasa çıkartma ve uygulama hakkına sahip olmaktaydı. Ayrıca kamu otoritesini egemenlik alanlarında tek ve etkin güç olarak kullanmaktaydı. Öte yandan uluslararası antlaşmaların ulus devletlerinin yasalarına olan üstünlüğü bilinmektedir. Ancak küreselleşmeyle birlikte uluslararası örgütlerin ulus devletlerin egemenliklerinde daraltma meydana getirdiği ve bu örgütlerin talepleri, ulus devletin gerçekleştirmek zorunda oldukları uluslararası antlaşmaların maddeleri gibi bir nitelik kazanmıştır. Söz konusu egemenlikte daralma daha doğru bir ifadeyle devlet dışı aktörlerin devlete ve uluslararası ilişkilere hâkimiyeti merkez ülkeleri açısındaki sonuç da çevre ülkelerinin durumuyla aynı olmaktadır. Daralmanın bir başka sebebi ise hemen her alanda entegre olmuş dünyada küreselleşmenin uyguladığı ekonomi politikalarından kaynaklanmaktadır. Küresel ekonomi politikaları uygulandığında devlet kendiliğinden bir ekonomik aktör olmaktan çıkmaktadır. Devlet sadece düzenleyici ve gözetleyici konumunda kalmaktadır (Şahin, 2009: 183-184). Bütün bu olumsuzluklara rağmen Akkaya'nın da dediği gibi küreselleşme ulus devletin yeterliliğini, hareket kabiliyetini ve özerklik temellerini aşındırır da uluslararası ilişkilerin halen aktif aktörlerindedir (Akkaya, 2004; 113).

Öte yandan Bülbül, ulus devletlerin klasik egemenlik otoritesinin aşındığını kabul ederken egemenliği aşınan ülkelerin sadece gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler olduğu tezini ileri sürmektedir. Bülbül'e göre, ulusal sınırlar ile uluslararası sahadaki birçok

işlem adı geçen ülkelerin ulus devletlerinin dahli olmadan gerçekleşmektedir. Dünya ülkeleri hiç olmadığı kadar ABD hegemonyasının zorlaması altında kalmaktalar. Merkez ülkeler olarak öne çıkan ülkelere bakıldığında durumun tam tersi olduğu görülmektedir. Özellikle ABD, Almanya ve Japonya önceki dönemlere göre daha çok egemenlikten kaynaklı otorite kazandığını belirtmektedir (Bülbül, 2018; 17).

3.2.1. Küreselleşmenin Yeni Egemenlik Anlayışı; Egemenlikte Değişen Ne?

Küreselleşmenin elindeki muazzam güç ve argümanlar ulus devlete yönelik tüm tezlerin gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Artık küreselleşme sürecinin geriye döndürülmesinin imkânsız olduğu görüşünden yola çıkılarak ulus devlet modelinin zamanını doldurup tarihe karıştığı gibi radikal tezlerle birlikte, ulusal kimlik ve esas unsurlarının aşınıp işlevsizleştiği yeniden tanımlama gereği duyduğu tezlerde oldukça taraftar bulabilmiştir. Elbette bu tezlerin taraftar bulmasında daha önce tartışılması dahi yapılamayan egemenlik ilkesinin sorgulanır hale gelmesi ve pratikte değişimlerin ölçülebilir oranda sahada görülmesidir. ÇUŞ'ların aktif olarak ekonomiye hâkim olması devletin ekonomik alandaki egemenliğini bitirme noktasına getirmiştir. Ancak şurası belirtilmelidir ki devletlerin sınırları üzerindeki egemenlik diğer egemenlik alanlarına nispeten halen korunaklı konumunu korumaktadır. Ulus devletin vatandaşı olmayan insanların ulus devletin sınırlarına girmesi bir takım yasal düzenlemelerin öngördüğü şekilde gerçekleşirken finansal giriş ve çıkışların gelişen bilişim teknolojileri ile çeşitlenen finansal araçların sayesinde kontrolü imkânsız kılmaktadır (Demirel, 2012: 57-58).

Küreselleşme, ulus devletlerin dünyada kurulu devlet biçimleri arasındaki üstün konumunu geriletmeyi başarmıştır. Ulus devletin, devletlerin uzun tarihi boyunca kurulan tüm devletlerden kendisini eşsiz hissettiği egemenliğe yeni ortaklar kabul etmek zorunda bırakmıştır. Egemenliğin kaynağı olan meşruiyet tam tersi şekilde cereyan ederek egemenliği bizzat sorgulayarak ulus devleti meşruiyet krizine sokmuştur (Alpaslan, 2008: 81). Ulus devletin, ikinci bölümde açıklandığı gibi devlet, egemenlik ve meşruiyet ilişkisi tekrar düşünüldüğünde meşruluk tartışması aslında devletin varlığının gerekli olup olmadığının tartışmasıdır. Konunun hayati öneme

sahip olmasından dolayı küreselleşme sürecinin başlangıcından günümüze kadar tartışmanın esas odağını egemenlik konusu oluşturmaktadır. Egemenliği tartışma konusu haline getiren küresel gelişme ise ulus devletin bizzat sahibi olduğu ekonomik kaynakların, bir ülkeden diğerine çok büyük oranda gerçekleşen sermaye hareketleri karşısında zayıflamasıdır. Ayrıca değişen üretim anlayışı ile iş gücü dolaşımı ulusal sınırların dışına çıkması buna karşın ulus devletin sınırlandırıcı gücünün zayıf kalması bu tartışmaların esas kaidelerini oluşturmaktadır (Yıldız, 2005: 38).

Küreselleşmenin ulus devlete getirdiği yeni bakış açısına göre ulus devlet, zaman ve mekân sınırlamasını ortadan kaldıran bilişim teknolojilerinin getirdiği yeniliklere ayak uyduramayan, gelişimlerin önünü tıkayan, entegre edilmiş küresel düzenin hızını düşüren dar bir oluşumdur. Bu anlayışın sonucu olarak geleneksel devletlerin işlevlerinde de görülen, adaleti sağlama, ülke savunması gibi işlevlerdeki egemenlik kaybı siyasal, kültürel ve ekonomik alanda da görülmektedir (Ahundzade, 2008: 82). Bilindiği üzere ulus devletlerin egemenlik ilkesi iç ve dış egemenlik olmak üzere iki kategoriye ayırarak incelemek genel kabul görmüş bir görüştür. Gerek dış egemenlik gerekse de iç egemenlik ulus devlet açısından üzerinde hiçbir sınırlayıcı güç bulunmayan bölünemez ve devredilmez nitelikteki mutlak güçtür. Ancak Orallı'nın da belirttiği gibi uluslararası ilişkilerde güç dengesinin ulus devletlerinden uluslararası örgütlere kayması her iki egemenlik türünün de sınırlarının yeniden çizilmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Ulus devletin dış egemenlik ilkesi, bağımsızlık ile uluslararası hukukun sarsılmaz ilkesi olan “devletlerin egemenlik eşitliği” ilkesinin verdiği yetkilerin kullanılmasında tek otorite olmaktan çıkıp, kural ve esaslarını hegemon gücün idaresindeki uluslararası örgütlerin koyduğu dış egemenlik ilkesinin paylaşıldığı bir ortaklığın güçsüz paydaşı durumuna getirmiştir. İç egemenlik ilkesinin dönüşümü ise iç hukukta kendisini göstermektedir. Ulus devletin kanun yapma inisiyatifi, küreselleşmenin ekonomi, kültür, siyasal politikaları doğrultusunda olduğu müddetçe kabul görmektedir. Bu durum hukukun normlar hiyerarşisi ilkesinin aksi bir durum ortaya çıkarmaktadır (Orallı, 2011: 120-121).

3.4. Ulus ve Kültür Unsurlarına Etkisi

Ulus devlet, kendine özgü, diğer ulus devletlerden ayırt edici seçkin bir insan topluluğuna sahip olmayı arzulamaktadır. Bu doğrultuda temennide de kalmamış bizzat ulus inşa etme sürecine girişmiştir. İstisna kabilinden bazı ulus devletler ulus inşa etme sürecinde kendilerine kalan muazzam mirası reddetmişlerdir. Ancak ulus devletlerin ekseriyeti ulusu geçmişin kültürü üzerinden ağdaş kavramlarla yeniden meydana getirmişlerdir. İster geçmişin mirası üzerinde isterse de ulus devletin kuruluşundan itibaren inşa edilen ulus, küreselleşmeye kadar kendine özgü bir kültür meydana getirebilmiştir. Yine de bu kültürün mozaiğini batının ağdaş motifleri oluşturmaktadır.

Kültürler arası etkileşim, yeni bir kültürün doğmasına veya var olun kültürün gelişmesine de olanak tanımaktadır. Buradaki yeter şart ise etkileyen kültürle etkilenen kültürün arasında galip-mağlup ilişkisinin olmamasıdır. Fazlalıkların atılıp eksiklerin alındığı bu tipteki bir kültürler arası alışveriş ulusu yepyeni dinamiklerle donatacaktır. Fırat'ın da belirttiği gibi, ulusu, benzerlerinden ayıran set duvarı kültürdür. Kültürün meyveleri olan, giyim kuşam, örf, gelenek, yaşayış şekli, sanat eserleri, ulusun i dünyasının dış dünyayla cömertçe paylaşılmasıdır (Fırat, 2014: 20). Ulus devletin farklı etnisite ile cemiyetleri ve bunlara ait kültürel birikimleri ulusal kimlik potasında eritebilmek için güçlü bir kültüre ihtiyaç duymaktadır. Fakat yine de güçlü bir kültür her zaman sorunun çözümü için yeterli olmayabilir. Söz gelimi bu potada erimek istemeyen etnisite, kültürel ve etnik çatışma içerisine girebilmektedir. Aslında küreselleşmenin tek yönlü kültürel yayılmacılığına karşı doğan tepki küreselleşme olmadığı zamanlarda da mevcuttu. Kültürel atışma sanayi ülkelerinde göçmen karşıtlığı şeklinde ortaya çıkarken diğer ülke gruplarında batı karşıtlığı şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Yılmaz ve Akbulut, 2016: 77).

Küreselleşme süreci yayılmaya başladığında en katı küreselleşme karşıtları bile insanlar arasındaki iletişimin insanların yer dahi değiştirmesine gerek kalmadan sağlanabileceğine bu iletişim sonucunda da kültürel birikimlerin artıp dil ve ulusa katkı sağlayacağına dair umut taşıtmaktaydılar. Gerçekten de iletişim ve bilişim

sektöründeki gelişmeler insanlar ve kültürler arası etkileşimi başlatmıştı. Ancak bu etkileşim beklenildiği gibi karşılıklı olmaktan çok uzaktı. Küreselleşme, ulusları ve dilleri bir bakıma kültürel birikimleri homojenlik adı altında tek tipleştiriyordu. İletişim ve bilişimin ortadan kaldırdığı engellerden ÇUŞ'lar ve ÇUŞ'ların küresel basın-yayın kuruluşları girmekteydi. Elbette yerel kültürlerin böylesine bir güce karşı duracak potansiyeli yoktu. Dolayısıyla ulusun değişmesi kültürün erozyon süreci başlamaktaydı (Alağaç, 2018: 40).

Özdemir'inde belirttiği gibi bir ulusal kimlik, vatan, ortak hafıza, ulusal kültür üzerine inşa edilir. Bu kimlikle yasal hak ve ödevler, ulus devletinin vatandaşlarının serbestçe faaliyette bulabildiği bir ekonomi meydana çıkar. Küreselleşmenin homojenleştirdiği bir kültür, içinde yabancı kelimelerin yerli kelimelerden çok olduğu bir dil ve ulusal ekonomisini ÇUŞ'ların şekillendirdiği bir ülkede ulusun varlığından, bu ulusun ulusal kimliğinden ve kültüründen bahsetmek çok zor olacaktır (Özdemir, 2013: 33). Buraya kadar olan kısımdan hareketle küreselleşmenin ulusa, kültüre ve dile olumsuz etkilerinden en çok gelişmekte olan ülkelerle birlikte az gelişmiş ülkelerin etkilendiği tezi doğrulanacaktır. Dışa açılmamış içine dönük yapıdaki bu ülkelerin ulusları, dilleri ve kültürleri küreselleşmenin homojenleştirme politikasına maruz kaldığında egemen konumundaki küresel değerlere zorlama olmasa dahi benzemeye çalışmaktadır (Ahundzade, 2008: 45).

Küreselleşmenin merkez ülkelerden çevre ülkelere doğru akışkanlık göstermesi çevre ülkelerin ulusları ile kültürlerinde hayranlık duygusu uyandırmaktadır. Küreselleşmenin bu boyutunda beklenen kültürlerin birbirine benzemesi iken özellikle ABD kültürü tüm kültürleri etkisi altına almıştır. Ulus ve ulusal kimlik kültürün değişmesiyle paralel olarak ABD'nin etkisinde kalmıştır. Dünyada Batı ülkeleri siyasi, politik, ekonomik ve kültürel olarak üstün görüldükleri için zaten eğitim ve kültür batı kaynaklı olarak tasarlanmıştır. Ancak küreselleşme bu batı hayranlığı üzerine kurulu kültürü bile yıkmakta başarılı olmuş sadece tüketen ve haz peşinde koşan bir toplum; tükettiği miktarla kendini tamamladığına inanan bireyler bırakmıştır (Yücel, 2013: 28). Alpaslan'a göre, küreselleşme, etnik grupların iletişimdeki gelişmelerden yararlanarak, kendi kültürlerinin görünür kılınmasını sağlayarak çok kültürlülük üst

kimliğinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ancak yine Alpaslan'ın belirttiği gibi, kendi ulus devletlerinde eski kültürün ve ulusal kimliğin fanatik bağluları tüketim toplumuna karşı özgün yapılarını korumaya çalışmaları çok kültürlülüğe katkı sağlayacaktır. Çevre ülkelerden merkez ülkelere yapılan küresel göçlerde, aynı ulus devletin ulusları, ulusal kimliklerini muhafazasına yönelik bir kenetlenmeyi yok olmamak için mecburi olarak göstereceklerdir. Merkez ülkelerin içindeki bu mikro ulus, kültürüyle çok kültürlülüğe katkı sağlayabilecektir. Küreselleşmeyle birlikte devletin her yönüyle aşınan egemenliği, yeni bir ulusal kimlik oluşturma, kültür ve dil konusundaki belirleyiciliğinde ve korumasında da görülmektedir. Bu alanlardaki güç kayması koruma ve geliştirme anlamında devletten ulusun bizatihi kendisine geçmiştir (Alpaslan, 2008: 70).

Küreselleşmenin düzleştirici yayılmasından dolayı dünyanın en ücra noktasına kadar izole edilmiş bir yer kaldığını tasavvur etmek imkânsız görünmektedir. Yerel kültürlerin niteliklerini kaybedip homojenleşmesi ulus devletlerin, ulus olma bilincini yok etmektedir. Küreselleşmenin bu can alıcı olumsuzluğuna çözüm olarak Yılmaz, melez kültürlerin korunması tezini öne sürmektedir. Yılmaz'ında belirttiği gibi yerel kültürlerin kendini anlatabilmesi, varlığını devam ettirebilmesi, ulusun ve dilin korunmasında küresel mekanizmaların kurulması gerekmektedir. Batı tarzı tüketim, popüler kültürün alternatifi olarak, etnik farklar, dini semboller, diasporalar ve göçmen toplulukları küresel ağın etkin unsurları yapılması gerekmektedir (Yılmaz, 2011: 29-32).

Küreselleşmenin en büyük avantajlarından bir tanesi teknolojik ürünlerin, bilim ve enformasyonun dünyanın bir ucundan diğer ucuna aktarılmasındaki mesafe kısalığını gerçekleştirmesidir. Bu aktarma standartlaştırılmış iş bölümü ve yönetimiyle aktarıldığı için ulusların elindeki “biz” kavramının mana ve muhteviyatını üstten değişime uğratmaktadır. Ulus devletlerin “biz” ile oluşturduğu kimlik, film, reklam, müzik gibi aslında batının kültürünü de yansıtmayan tüketim odaklı içi boş, kültür demenin zor olduğu bir akımın pençesine düşmektedir. Evrensel daha çok kullanılan tabiriyle küresel kültür, ABD'nin siyasi, ekonomik üstünlüğüyle düşmanlarının bile

kabul etmek zorunda kaldığı bir akım olmasaydı gelecek nesillerin öz kimliğini bulmasına çok katkı sağlayacaktı (Şahin, 2006: 152-154).

3.5. Ulus Devletlerin Ekonomilerinin Küresel Etki Öncesi Durumu

Ulus devletlerin ekonomi yapıları, ulusçu duyguların öne çıktığı diğer kurumları gibi dışa kapalı bir görünüm sergilemektedir. Ulus devletin, kendi vatandaşlarının ihtiyaçlarını giderecek ürünlerin üretilmesi, halkın refah düzeyinin artırılması, gelir bölüşümünün adil olması, ihracatın azaltılıp ithalatın artırılması ile kalkınmacı sanayi hamleleri ulusal ekonomi politikasının başlıca hedeflerini teşkil etmektedir. Ulusal kaynaklarla imal edilen yerli üretim, bir üründen daha çok ulus devletin teknolojik üstünlüğe sahip ülkelere karşı bir gurur kaynağı olmaktaydı. Ürünün yüzde yüz ulusal kaynaklarla üretilmesi söz konusu olmasa bile ulusal duyguların depresmesini engelleyemezdi. Ekonomide ulus devlet, merkezci sosyalist ekonominin benzeri bir anlayışla özel sektörle birlikte pazarda yer almış siyasi nüfuzunun verdiği güçle pazarın en etkili aktörü konumuna gelmiştir. Özel sektörün sermaye ve pazarlama yetersizliğinden giremediği ekonomik alanlara devlet bizatihi kendisi girmektedir. Bu doğrultuda kurulan Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), istihdam, transfer harcamalarının finansmanı ve özel sektörün yetersizliğini gidermekte oldukça başarılı olmuştur. DYY oldukça sınırlı olduğu ulusal ekonomilerde döviz kaynaklı finansal krizlerin görülmesi ihtimali çok düşük seviyelerde ancak görülebilmekteydi. Ekonominin tarım sektöründen sanayi sektörüne geçmesi için bilim kurullarıyla teknolojik açığın kapatılmasına uğraş verilmiştir. Dış ticarete ithalat hadlerini artırmak için David Ricardo'nun "karşılaştırmalı üstünlük teorisi"ni baz alarak maliyeti en düşük üretebileceği ürünü ihraç malı olması için kaynak aktarmaktaydı (Özgür ve Zambak, 2019: 1414).

Genel ekonomi politikasına ise Erdal'ın da dediği Keynes'in ekonomiye devlet müdahalesini savunan görüşü hâkim olmuştur. Bilindiği üzere 1929 yılındaki büyük ekonomik buhranı, ekonominin hem talep hem arz yönünü etkileyerek daralmalar meydana getirmiştir. Küresel ölçeğe dönüşen ekonomik kriz Keynes'in ekonomi politikaları sonucu normale dönmeye başlamıştır. Tezin başarısının görülmesi üzerine

ulus devletler Keynesçi politikalar izlemeye başlamışlardır. Ancak özel sektörün kamu kesimi karşısında rekabet gücünü düşürücü özelliği bulunmaktadır. Belli bir zaman sonra Keynesçi politikaların büyüme oranlarını yükseltemediği gibi işsizlik oranlarının artmasına da engel olamadığı dolayısıyla ekonomide tam istihdam hedefinin Keynesçi politikalarla gerçekleştirilmesinin zor olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca sürekli olarak maliye ve bütçelerle gerçekleşen devlet müdahaleleri olumsuz sonuçlar ortaya çıkartan başka sorun odağı olmaktadır. Bu başarısızlar, Keynesçi politikalarla beraber devletin ekonomiye müdahalesi ve müdahale araçlarının doğruluğunu tartışmaya açmıştır. Devasa boyutlardaki bütçe açıkları, dış borç, ağır vergi yükü, yüksek enflasyon giderek büyümekte hem ulus devletleri hem de ekonomideki diğer paydaşları bir arayış içine sokmuştur. Bu arayış içinde devletin ekonomideki ağırlığını bitirecek, özel sektörün ekonomiye hâkim olmasını sağlayacak ticaretin ve ekonominin canlanmasını sağlayacak neo-liberal politika esası üzerine kurulu küresel ekonomi, özellikle entegre edilmiş serbest ekonomik düzen ilkesiyle kabul görmüştür (Erdal, 2012: 140).

3.6. Ulusal Ekonomiye Küresel Etki

Ulus devletin, ekonomide oyun dışına atılarak kurulacak uluslararası piyasaların entegrasyonu İslamoğlu'nun da belirttiği gibi tasarımını ve tatbikini emperyal görünümlü ÇUŞ'ların küresel sermayesi yapmaktadır. Arkasında ÇUŞ'ların olduğu küresel ekonomi, piyasaların kamu kesimi hariç diğer kesimleri için bir sorun teşkil etmiyorsa da ulus devlet için, para rejimlerini, kambiyo piyasasını dahi kontrol edemez duruma getirmiştir. Kaldı ki finansal araçların çeşit ve türevlerinin finans ve bilişim sektörünün işbirliğiyle uyruk, ülke fark etmeksizin sanayiler içinde el değiştire bildiği bir ekonomik sistemde ulus devletin para ve maliye politikalarla etkili olabilmesi veya yeni politikalar geliştirebilmesi söz konusu dahi olmamaktadır (İslamoğlu, 2006: 33).

İlk başlarda küreselleşmeye dahil olan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde enformasyon ve DYY'lerin etkisiyle bilim ve teknolojide gelişmeler kaydettiler. Ancak eski teknolojinin satın alınmak suretiyle yenilenmesi teknoloji açığını kapatmaya yardımcı olmamaktadır. DYY'lerin montaj üretim tarzıyla teknik personelini getirmesi açığın kapatılmamasında etkili olmuştur. Bu dezavantajına

rağmen, işgücü verimliliğinin artması, sıcak paranın ülkeye girmesi, istihdamın artması, ürünlerin maliyetinin de azalması satın alma gücünü artırmıştır. İktisadi kural gereği talebin artması arzı da artırmıştır. Bu etkenlerle beraber ulus devlet küresel etki öncesi döneme göre ekonomik bütün göstergelerde büyük artışlar kaydetmiştir (Biçen, 2017: 106-107).

Ekonomilerin iç içe geçtiği entegre küresel ekonomide ürünlerin ithalat ve ihracatında kolaylıklar sağlanması ulusal ekonomiye döviz girdisi olarak dış ödemeler dengesindeki açıkların kapatılmasına yardımcı olmaktadır. İşgücünün hareketliliği yetmiş teknik personel sıkıntısı yaşayan ülkelerin bu eksiklerinin tamamlanmasına imkân sağlamaktaydı. Küreselleşme olgusunun taşıyıcı kolonu konumundaki ÇUŞ'lar, küreselleşme sınırları ortadan kaldırır tezini ispatlarcasına ulusal sınırların ötesine gerçekleştirdikleri yatırım operasyonlarıyla küresel ölçekte istihdamı arttırdılar. ÇUŞ'lar, finans piyasalarının hiç alışık olmadığı hacimde sermaye hareketini kaldırebilmeleri için elektronik küresel finans sistemini de geliştirdiler (Özdemir, 2013: 79).

Finansal küreselleşme, 1980'li yıllarda küreselleşmeye miras kalan bir piyasadır. Sağladığı avantajlarla birlikte tıpkı o yıllarda olduğu gibi spekülâtif para hareketleri ve uluslararası küresel finans krizleriyle günümüze kadarda bu konularda istikrarı gerçekleştiremeyen bir miras olarak varlığını devam ettirmektedir. Küreselleşmenin, finans piyasasına getirdiği yenilik ise yüksek kâr, düşük risk ilkesiyle hiçbir ülkenin sınırına veya yasal kısıtlamalarına takılmadan elektronik olarak gerçekleştirebilmesine olanak tanınmasıdır. Henüz 1980'li yıllarda bile deregülasyon denilen devletin bazı alanlarda yetkilerin kısıtlanması politikası, sıcak para talebini karşılamak üzere ulus devletlerce uygulamaya konulmaya başlanılmıştır. Deregülasyon politikası sonrası yedi gün yirmi dört saat çalışma esasına dayanan küresel finans piyasası, New York, Hong Kong, Tokyo gibi merkezlerin Londra'nın finansın başkentliğine ortak olmasını sağlamıştır (Ecevit, 2008: 17).

Küreselleşmenin, ulus devletlerinin ekonomileri üzerindeki olumlu katkıları, ulusal ekonominin çevre ülkelerinin ekonomileri ve teknolojik boyutlarıyla rekabet edecek

düzeve bir türlü gelememesi, küreselleşmenin büyüsunü bozmaya başlamıştır. Küresel ekonomi Yılmaz'ın da belirttiği gibi, sanayi ülkeleri açısından oldukça verimli sonuçlar doğurmuştur. Ekonomi alandaki artılarına, kültürel ve politik üst kazanımları da eklemiştirlerdir. Üretim yerlerini işgücünün ucuz, ham maddelerin bol olduğu ülkelere kaydırarak ürünün ithalatında katlanmak zorunda oldukları taşıma maliyetinden de kara geçmiştirlerdir. Ayrıca ekonomik entegrasyonun üretim imkânlarının maliyetlerini aşağı çekmesi de bir maliyet düşürücü faktör olarak hanelerine yazılmıştır (Yılmaz, 2004: 126). Öte yandan ulus devletler açısından olaya bakıldığında ciddi bir eleştirinin yükseldiği gözükmektedir. Soyak'ın diliyle bu eleştiri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalizmin, küreselleşme adı altında siyasi, kültürel ve toplumsal alanları içine alacak şekilde genişlemesidir (Soyak, 2002: 14). Adda'ya göre de küreselleşme, bütün albenisine ve yaldızlı sözlerine rağmen dünyaya yayılan kapitalizmin ekonomik bir göstergesinden ibarettir (Adda, 2017: 12). Eleştirinin doğruluğuna kanıt olarak ileri sürülebilecek en ideal görüş ise, neo liberal politikaların küresel ekonomiyi oluşturmasıdır. Neo liberal politikalar kâr etmekten başka bir güdüsü olmayan ÇUŞ'ların sayısını ve nüfuzu artırarak ulus devleti her yönden sarmalamasına olanak tanımaktadır (Yalçınkaya ve dğr, 2012: 5).

Şimşek'in belirttiği gibi küresel ekonomi, gelir adaletsizliğine yol açmıştır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında sürekli artan oranda uçurumlar meydana getirecek düzensiz ve dengesiz bir yapının mimari olmuştur. Teknolojik üstünlük, sermaye birikimi ve siyasi nüfuz sahibi gelişmiş ülkeler aslında daha küreselleşmenin başlama aşamasında söz konusu ülkelerin hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Nihayetinde sanayi ürünleri üretemeyen ya da ürettikleri ürünleri ileri teknoloji ürünü olmayan bu ülkelerin tarıma dayalı ekonomisi sermaye karşısında durması düşünölemeyeceği gibi emeğin sermaye karşısında durabilmesi de aynı şekilde düşünölemez (Şimşek, 2011: 37).

Ulus devletin küreselleşmeye karşı savunmasız kalmasının başlıca sebeplerini dışa açılım, deregölasyon ve özelleştirmeler oluşturmaktadır. Küresel bir dünyada ulus devletin bu alanlarda el çekmemesi durumunda kapalı bir ekonomi ve kapalı bir toplum oluşturacaktı. Aslında ulus devletin elinde alternatifler veya en azından küresel

paradigmaya karşı geliştireceği yeni bir paradigma bulunmamaktaydı. Çeçen’inde dediği gibi küreselleşme ulus devletin bağımlılığını ve kendine yeterlilik kapasitesini sınırlandırmıştır (Çeçen, 2016: 103). Ulus devletin yabancı sermayenin çıkışını engellemek ve DYY’lerin artışı sağlamak için uyguladığı her yöntem savunma mekanizmasında aşınma meydana getirmektedir. Ulus devletin ulusal ekonomisinde küreselleşme adeta iskelet sistemi görevi görür hale gelmiştir. Küreselleşmeyi ulusal ekonominin dışına attığında iskelet sistemini kaybeden bir vücut gibi ayakta durmasının imkânı kalmamıştır. Ancak şurası da belirtilmelidir ki ulusal ekonomi olmadan da küreselleşmenin vücut bulacağı bir yer bulması mümkün olamamaktadır. Sorun karşılıklı bağımlıktan ziyade muhtaç tarafın ve etkilenen tarafın ulus devlet olduğunun bariz şekilde görülmesidir.

Ulus devletin ekonomik olarak bağımlı hale gelmesinin bir başka nedeni ise bazı ekonomik birimlerin küreselleşmeye adapte olmada zorlanmasıdır. Ulus devlet bir yandan küresel rekabete karşı direnmeye çalışırken bir yandan da birimlerini sürece dahil olacak yenilikleri yapmaya çalışmaktadır. DYY’lerin karlı bulunduğu alanlara yatırım yapması, ulusal ekonomilerin tercih edeceği istihdamı artıracak alanlar olmamaktadır. DYY, yatırım maliyetinin geri dönüşü kısa, riski az alanlara giriyordu. Çoğu zamanda finans piyasasına yatırım yapmaktaydılar. Bunlara IMF, DTÖ ve BM gibi aktörlerin ulus devleti ekonomik özerkliğini sınırlandırıcı düzenlemeleri de eklenince, yerel üretimin düşmesi kaçınılmaz oldu. Çarpan etkisiyle de emek arzı genişlemiştir (Kıvılcım, 2017: 120-121).

Ulus devletin denetimi tamamen kaybettiği ekonomik alan ise kuşkusuz finansal piyasalaradır. Finans sektörü sadece ulus devlete karşı değil sanayi sektörüne karşı da hatırı sayılır bir zafer kazanmıştır. Sanayi sektöründe olduğu, uzun yıllara varan yatırım maliyetleri, istihdam, yer seçimi vs. gibi hiçbir maliyete katlanmaksızın kısa sürelerde çok yüksek hacimlerde kar elde etmeye olanak tanımaktadır. Durum böyle olunca yatırımcıların finans sektörüne kayması olağan kabul edilmektedir (Özyakışır, 2007: 27-28)

3.7. Küreselleşmenin Ulusal Ekonomiye Müdahale Araçları

Siyasetiyle, ekonomisiyle, kültürüyle ve toplumsal yaşantısıyla tek tip bir dünyanın oluşturulabilmesi için küreselleşme ulus devletleri en büyük engel olarak görmektedir. Küreselleşmenin öne sürdüğü tezler, ulus devletin örgütlenme modelinin antitezi durumundadır. Sınırsız ekonomi tezi, ithalat kısıtlaması, gümrük vergileriyle; homojen kültür, mistik kültür korumacılığıyla; küresel vatandaşlık, ulusal vatandaşlık, uluslararası hukuk, iç hukuk, serbest piyasa, devlet müdahalesi ile karşıt ve çatışmalı bir durum oluşturmaktadır. Bu durumda küreselleşme savaş seçeneği olmadan tezlerini pratiğe geçirmek için bir takım araçlar kullanmaktadır. Genel anlamda bu araçlar, GATT, IMF, BM, DB, DTÖ ve MAİ oluşturmaktadır.

3.7.1. Küreselleşmenin Hazırlayıcısı: GATT

GATT, küresel ticaretin ulusal sınırlara takılmadan gerçekleştirebilmesinin ilk adımını oluşturduğu için önem taşımaktadır. Antlaşmayı önemli kılan bir diğer neden gümrük ve tarife kısıtlamalarının yol açtığı ticaret hacim düşüklüğünü çözümünü öngören düzenlemeler içermesidir. Ayrıca bu anlaşma uluslararası ticaretin bir sistematığe bağlandığı ilk anlaşma maddelerini kapsamadadır (Demirel, 2012: 71). Özellikle antlaşmanın metni günümüz serbest ticaretin birikimli bir artışla küreselleştiğini göstermektedir. GATT, 1947-1948 yıllarında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi amacıyla elli kadar ülkenin taraf olmasıyla Küba'nın Havana kentinde imza altına alınmıştır (AB, 2019). Serbest ve şeffaf dışa açık bir ticaretin geliştirmesini amaçlayan bu örgütün üye sayısının düşük olmasının iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi ABD ile ideolojik çatışma halinde olan SSCB'nin tavrı ve Sovyet blokundaki ülkelerin SSCB'ye destek amacıyla antlaşmaya taraf olmamaları. İkincisi ise eski sömürge devletlerinin henüz tam olarak bağımsızlıklarını elde edememeleri. Bu ülkeler daha sonra art arda kuruluşa üyelik başvuruları yaptılar. Sovyet etkisinin kırılması için üyelikleri zorluk çıkarılmadan kabul edildi (Kuneralp, 2018).

Hukuksal boyutuyla uluslararası antlaşma hüviyetinde olan GATT antlaşması, antlaşmaya taraf devletlerden her bir üyenin antlaşmanın kendi ülkesi için yürürlüğe

girdiği tarihe kadar GATT'nin etkinleştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasını istemektedir. Ticari işlemlerde uyuşmazlıkların çözümü için anlaşmanın 19. Madde ile 20. Maddesine atıf yapılmaktadır. Buna göre, anlaşmanın çözümünde istişare kurulu anlaşmazlık konusu görüşülüp değerlendirilir. İstişare kurulunda bir makul bir karar çıkmazsa teknik kurulun incelenmesine gönderilir. Tarafların üzerinde anlaşabileceği bir çözümün bulunmasına çalışılmaktadır. GATT üyelere herhangi bir yaptırım öngörmemektedir (Yılmaz, 2018, 19).

Üye ülkeler arasında müzakere usulüne dayanan GATT'ın amaçlarını dört temel ilkeye indirmek mümkün olmaktadır. En çok kayrılan ülke, Şeffaflık, gümrük vergisi indirimi ile ulusal ayrımcılığın kaldırılması ilkesi (AB, 2019). En çok kayrılın ülke ilkesi ikili antlaşmalarda taraflardan birisine tanınan imtiyaz antlaşmanın tarafları olan diğer ülkelere de tanınmasını zorunlu kıldığında ihracatın artmasını kısıtlayıcı bir niteliğe bürünmüştür. Aslında GATT ile merkez ülkelerin çevre ülkelerinin el değmemiş piyasalarına girmesine büyük olanak tanımıştır (Kuneralp, 2018).

Sanayi ülkeleri sınai ürünler ihraç ederken, gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler daha çok ham madde ve gıda ürünleri ihraç etmekteydiler. Dolayısıyla tarife bir kısıntı kadar gelir getirmekteydi. Telif, patent, buluş ve yeni buluşların ekonomik hakların kimde olduğu, ne zamana kadar tekelinde bulundurulacağı konuların düzenlenmemiş olması GATT'ın eksiklikleri olarak görülmeye başlandı. GATT için yeni bir çerçeve oluşturmak için ABD'nin önderliğinde Uruguay Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferanstaki kararlar aynı zamanda küreselleşmenin yaygınlaşmasında en etkili uluslararası kuruluş olan DTÖ'nün kurulmasının ilk kilometre taşı olacaktır. Konferansın öne çıkan tarifeleri, tarım ürünleri için gümrük vergileri, 1995 yılına kadar %24 oranında indirilecek sonraki yıllarda yükseltilemeyecektir. Giyim sektöründe 1995-2005 yılına kadar kotalar kaldırılacak gümrük vergileri azaltacaktır. Sınai mallarda çevre ülkeleri için bir düzenleme yok ancak merkezin kendi aralarındaki ticarete elektronik ürünler dahil %50 ile %100 arasında gümrük vergisi düşürülecekti. Bilimsel buluşlar ile entelektüel haklarda çevre ülkeleri en büyük zararı görmüşlerdir. Patent ve telif hakları 10 ile 30 yıl arasında, bilgisayar programları ise 50 yıl koruma altına alınacaktı (Kazgan, 2015: 124-127). Bu maddeler teknolojik üstünlükleri elinde

bulunduran ülkelerin üstünlüklerini korumak için diğer ülkelerin bağımlıklarının devamı için düzenlendiği söylemek için yeterli kanıt oluşturmaktadır.

3.7.2. Küresel Dış Ticaretin Lokomotifi: DTÖ

DTÖ, küreselleşme sürecine giren bir dünyanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere GATT'ın dönüşüme sonucu 1995 yılında doğmuştur. DTÖ de tıpkı IMF ve DB gibi Bretton Woods Konferanslarının bir sonucu olarak doğmuştur. ABD'nin endüstriyel hegemonyasını dikkate alınarak uluslararası ticari sistemin yapılandırılması esas alınmıştır. Çevre ülkeleri için kabulden başka seçenek yok iken İngiltere, AB ülkeleri ile Japonya dolarda görülen devalüasyonların üretimi düşüreceği için itirazlarda bulunmuşlardır (Gilpin, 2017: 217-219).

Dış ticaretin ulusal ekonomilerin büyümesi için elzem konuların başında gelmektedir. Dış ticaret ile zenginlik ve refah ilişkisi merkantilist düşünceden bu yana güncelliğini korumaktadır (Köse ve Gültekin, 2019: 141). Bu bakımdan İhraca dayalı büyüme modelinin ulusal ekonomilerde uygulanabilmesi için ihraç ürününün karşılaştırılmalı maliyeti düşük, teknolojik değerinin yüksek olması gerekmektedir. Aksi durumda dış ticaret hadlerinin düşüp ekonomik büyümenin gerçekleştiği “Yoksullaştırıcı büyüme kavramı” ortaya çıkar (Konak, 2019: 35). DTÖ söz konusu ülkelerin sınai ürünlerinin gerek üretim sürecinde kalite ve yeterlilik gerekse de düşük gümrük vergileri, adil ve şeffaf bir süreç sonunda serbestçe ihraç etmesine olanak tanıma iddiasıyla öne çıkmaktadır.

DTÖ, üye ülkelerin kendi arasında güvenilir rekabet ortamının bulabileceği uluslararası bir düzen kurmayı kuruluş amacı olarak açıklamaktadır. Ayrıca tam istihdam, sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmet ticaretini geliştirme, ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi ile farklı düzeydeki ekonomilerin ihtiyacı karşılamayı da amaçları arasında saymaktadır (MAİB, 2018). İşlevsel yönünü ise birkaç madde de özetlemek mümkün; anlaşmanın uygulama ve denetimini sağlamak, ticari müzakereleri yürütmek, uyuşmazlıkları hukuksal zeminde çözmek, ulusal ekonomi

politikaları takip etme, küresel ekonominin gerektiği şekilde uluslararası örgütlerle işbirliği sağlamak (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

DTÖ, yukarıda sayılan sonuç odaklı işlevsel görünümüyle tüm ulusal ekonomilerin güvenini kazanmıştır. Güven ve ilkelerin sağlamlığı DTÖ'yü küreselleşmenin lokomotifini konumuna yükseltmiştir. İhracat artışları, işgücü hareketliliği, yüksek hacimli sermaye akışı ve teknoloji alımı beklenildiği üzere hedefleri yakalamışlardır (Dikkaya ve Deniz, 2006: 169). Fakat yine de ulusal ekonomi politikalarını ÇUŞ'lar lehine denetleneceğinin DTÖ'nün tüzüğünde yer almasına ilaveten mevzuatı geliştirme ve gözden geçirme toplantılarına büyük sermaye sahibi ülkeler iki yılda, gelişmekte olan ülkeler dört yılda, az gelişmiş ülkelerin ise altı yılda bir katılım gösterecek olması ilerde DTÖ'ye duyulan güvenin sarsılacağına işaret etmekteydi(MAİB, 2019). Ancak ulusal ekonomiler, paranın sıcaklığıyla, küreselleşmenin zemherisini hissedememekteydiler.

DTÖ, küresel bir ticaret ağı kurduğu halde, yükselmeye başlayan hizmet sektörü, bankacılık, aracılık hizmetleri gibi alanlar için düzenlenme yapılmamıştır. Bu alanlar daha sonra DTÖ bünyesinde Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) ile çözüme kavuşturuldu. Söz konusu alanlarda sanayi ülkelerinin daha avantajlı olduğunu belirtmek faydalı olacaktır (Bahçekapılı, 2009; 45)

3.7.3. Fon Kaynağı: DB

DB, Bretton Woods konferanslarında alınan kararlar doğrultusunda IMF ile birlikte kurulan uluslararası bir örgüttür. İkiz kuruluş olarak anıldığı IMF ile sadece gelişmiş sermayenin ürünü olmakla değil aynı zamanda teşkilat ve idare şekliyle de ikiz olmaktadır (Bilgesem, 2019). DB beş ayrı kurumdan müteşekkil bulunmaktadır. Bu kurumların başında DB bulunurken diğer kurumlar, özel sektöre fon sağlayan Uluslararası Finans Kurumu (IFC); anlaşmazlıkları tahkim yoluyla Çözen Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID); ticari riskin dışındaki riskler için sermayeye güvence veren Uluslararası Yatırımları Garanti Kurumu (MIGA); kalkınma için kredi sağlayan Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) bunların bütünleşmesinden oluşmaktadır (Bilgesam, 2019).

Küreselleşmeyle birlikte gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebilmeleri için fon sağlama misyonu üstlenen DB üç gelir kaynağına sahiptir. Birincisini, kuruluşa üyelerin ödediği sermaye paylarıyla oluşan sermaye oluşturmaktadır. Sermaye payı üye ülkenin oy gücünü belirlemede kullanırken ülkenin alacağı kredi oranını etkilemektedir. İkincisini, finans ve kambiyo piyasasında türev araçları olarak fon ihtiyacını sağladığı alınan ödünçler kalemi oluşturmaktadır. Üçüncüsünü ise, kredi kullanan ülkelere sermaye tahsisi sonucu kazandığı faiz, komisyon gibi gelir kalemlerinden oluşan geri ödemeler kazancı oluşturmaktadır. DB'nin kullandığı kredilerin vadesi yirmi yıl; geri ödeme vadesi ise yedi yıllık periyotlardan oluşmaktadır (Güzel, 2008: 46).

Aslında DB'nin kuruluş amacını ikinci dünya savaşında kelimenin tam anlamıyla enkaza dönüşen Avrupa ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını sağlamasına yardımcı olması fikri oluşturmaktadır. Bu kapsamda Bretton Woods sisteminin dolara endeksli uluslararası finans piyasasının dengesini bozmayacak, kambiyo ve döviz kurlarını enflasyonu tetiklemeyecek şekilde Avrupa ülkelerine kısa süreli fon sağlamaya başlamıştır (Serindağ, 2012: 48). Avrupa ülkelerinin yeteri sermaye birikimini yakalamaması, ekonomik alt yapısını yeniden oluşturması üzerine DB, gelişmekte olan ülkelere yine aynı amaçla kalkınmalarını gerçekleştirebilmesi için kredi açmaya başlamıştır (Hoştut, 2013: 30).

DB, küreselleşmeyle birlikte küresel ekonomiye uygun neo liberal düzeni yerleştirmek için çalışmaktadır. Ulus devletlerin tabi olmak zorunda oldukları DB'nin düzenlemeleri ÇUŞ'ların elini güçlendirmektedir. Böylece ÇUŞ'ların küresel bir egemenliğine kapı açtığı gibi, küresel ekonominin yatırım yaptığı ülkede korunmasını garanti kapsamına almaktadır (Dede, 2019: 29). Boratav'a göre yatırıma dönüşmeyen finansal kredilerin ani giriş ve çıkışı sonucu dışsal şok oluşarak ülkelerin ciddi ekonomik krizlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Ülke kriz halindeyken kredi sağlayıcıların bir zararı olmamaktadır (Boratav, 2019: 313).

DB'nin amaçlarını şu şekilde belirtmektedir. Yatırımların optimum düzeyde gerçekleştirmek, kalkınma ve yenilenmeye destek sağlamak, ödemeler dengesinde istikrarı yakalamak, küresel düzeyde ticareti geliştirmek, kredilerin sağlanıp güvence altına almak. Ancak bu amaçlarını üye çevre ülkeleri lehine kullanmak istediğinde onlardan bir takım düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. İthalatın serbestleştirilmesi, KİT'lerin ekonomiden çekilmesi, kamu harcamalarının azaltılması ile vergi yasalarının yeniden düzenlenmesi konularından oluşmaktadır. Yapılmasını istediği bir başka düzenleme ise tarım sektörüne sağlanan devlet desteğinin kaldırılması. Tarım ürünlerinin ihraç kalemleri arasında ilk sırada yer aldığı çevre ülkelerin, DB'nin düzenlemeleri veya entegrasyon adına sübvansiyonları çekmesi hem döviz girdisi kaybı hem de işsizlik oranlarını arttırıcı sebep olmaktadır. Buna karşılık alınacak kredilerin, danışmanlık hizmetlerin yatırma dönüşme süresi uzun olacağından ulusal ekonomileri bir girdabın içine girmektedir (Yılmaz, 2011: 219).

DB'nin karar alma yapısı onun sanayi ülkelerin lehine özellikle de ABD'nin hegemonyası altında kaldığı eleştirilerini haklı çıkartmaktadır. Çoğulcu, katılımcı bir yönetim usulünden oldukça uzak durmaktadır. Çevre ülkelerin, kredi almaları, ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmek için kurulan DB'nin Karar alma mekanizması, çevre ülkelerini kendilerini etkileyecek hiçbir politikada söz hakkı tanımayacak şekilde dizayn edilmiştir. Karar alma mekanizmasında etkili olabilmek için sermaye kotasına göre oy hakkı tanınmaktadır. Bu durumda ABD tek başına %17 oy hakkına sahip, %45 oy hakkına ise G-7 olarak anılan dünyanın en gelişmiş ekonomilerine sahip merkez ülkeleri sahip olmaktadır. Oy çokluğuna dayanan bu sistemde bu oranlar karar almada yeterli olmaktadır (Yılmaz, 2011: 71).

3.7.4. Uluslararası Baskı Kuruluşu: IMF

IMF, Küresel ekonominin ulusal devletlerin ekonomilerine müdahale araçlarının en etkili konumundadır. Sermaye akışının sınırları aşarak ülkeleri finansal olarak karşılıklı birbirine bağladığı küreselleşme sürecinde IMF, 1947 yılındaki kuruluş çerçevesini güncelleyerek küreselleşmenin yayılmasında önemli görevler üstlendi (IMF, 2019). IMF, üye ülkelerin sürdürülebilir ekonomik kalkınma, makul enflasyon

oranı ile istihdamın arttırılmasını işlevleri arasında saymaktadır. Aynı zamanda birçok uluslararası kuruluşlarla resmi veya gayri resmi ortaklık ve işbirliği bulunmaktadır. DB'ye üye olmak isteyen ülkenin IMF'ye katılması zorunluluk taşımaktadır. Ayrıca IMF Uluslararası kuruluşların en tarafsız olarak nitelenen DTÖ'de gözetmen konumundadır (IMF, 2019).

IMF'nin finansman kaynağını üyeliğe kabul edilen ülkelerden alına kota ve kota artırımlarından oluşmaktadır. Faiz gelirleri ise idari harcamalar ve faiz giderlerinin fonlanmasında kullanılmaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2019). IMF'den kredi almak isteyen ülkelere "özel çekme hakları" adı verilen kota nispetinde kredi çekebilmektedir. Kredilerin ikinci taksitini almak için ülkenin IMF'nin bütçe daraltma, develüasyon, yapısal reform gibi taleplerini yerine getirmek zorundadır (Bilgesem, 2019). IMF, kendi kaynaklarıyla gerekli likidite kaynağını sağlayamayan ülkelere ön şartlı kredi sunması zaten çökmekte olan ekonomilerine çözüm bulamayan ulusal ekonomilerin dış müdahaleye uygun duruma getirmektedir (Stiglitz, 2018: 44).

IMF, geniş taban bulabilmek amacıyla üyelik koşullarını ve üyeliğe kabul oldukça kolaylaştırmıştır. Üye olmak isteyen ülke, ana sözleşmesini yasama onayından geçirmek şartıyla ülke kotasını ödeyerek IMF'ye kabul edilir. Ana sözleşmenin yasama organınca onanması IMF protokollerine uluslararası anlaşma niteliği kazandırmaktadır. Üye ülke IMF'nin çözüm önerilerini, talep ve şartlarını uluslararası anlaşma maddelerinin ulusal yasalara üstünlüğü ilkesi gereği itiraz etme hakkını kaybetmektedir (Serindağ,2012: 24).

3.7.5. Uluslararası Sistemin Sahipleri: ÇUŞ

ÇUŞ'ların ekonomideki ağırlıkları küreselleşmeyle birlikte farklı bir boyuta ulaşmıştır. Ekonomik faaliyetlerin çok ötesine geçerek devletler üzerinde siyasi etkinlik kurabildikleri gibi toplum üzerinde de dönüştürücü güçleri bulunmaktadır. ÇUŞ'lar, tek amacı daha fazla kar elde etmek olan hüviyetsiz şirketler topluluklarından oluşmaktadır. Bir işletmenin ÇUŞ, sayılabilmesi için birkaç kritere sahip olması gerekmektedir. Kâr, üretim ve istihdam sayısı bir işletmenin ÇUŞ olup olmadığını

belirlemektedir. Buna göre, üretimin %25'inden fazlası yabancı bir ülkede üretiliyorsa, yabancı ülkede elde edilen kar, toplam karın büyük çoğunluğunu oluşturuyorsa ve yabancı ülkede istihdam edilenlerin sayısı toplam personel sayı içinde büyük oranda ise bu İşletme ÇUŞ olarak kabul edilmektedir (Acar, 2019: 28)

ÇUŞ'lar büyüklükleri ve yabancı ülke sayısına göre kategorize edilmektedir.

Uluslararası şirket: Yerleşik olduğu ülkenin dışında en az bir ülkede üretim yapan ÇUŞ çeşididir.

Uluslararası şirket: Uluslararası anlaşmalar sonucu kurulan hiçbir ülkeye bağlı olmayan, faaliyetlerden doğan vergilerini tescilli yapan uluslararası kuruluşa ödeyen şirket çeşididir.

Ulaslarötesi şirket: Yönetimi farklı uyruklardan müteşekkil bulunan kuruluştur.

Çok Uluslu Şirket: Yatırım yaptığı ülkede yerleştiği bulunduğu ülkedeki gibi hareket edebilen şirkettir. Bu kabiliyetini kendisine bağlı olan, şubeler, yavru şirketler sayesinde kazanmaktadır (Çeçen, 2016: 79).

ÇUŞ'ların, ulusal ekonomilerdeki işletmelerden teşkilat, piyasa hâkimiyeti, dağıtım, pazarlama, ham madde temini, vergi indirimleri, hükümet teşvikleri, teknoloji, piyasa kontrolü konularından üstünlüğü bulunmaktadır. ÇUŞ'ların sahip oldukları bu avantajlara karşı ulusal işletmelerin rekabet gücü azalmaktadır. Ancak ÇUŞ'ların, ulusal bir ekonomiye, teknoloji, sermaye ve bilgi ile gelmesi milli geliri yükseltirken, ÇUŞ'lara tedarik sağlayan ulusal işletmelerin, küresel ekonomiye açılma fırsatı da doğmaktadır (Masun, 2019: 249).

ÇUŞ'lar tamamen merkez ülkelerin sermayesiyle kurulmuşlardır. ABD, Avrupa ile Japonya en büyük ÇUŞ'ların çıktığı ülkeler durumundalar. Çevre ülkelerin hiç birinin bu tür bir işletmesi bulunmamaktadır. ÇUŞ'ların ülkeden çıkması halinde ekonomik dengeleri alt üst edecek gücünün olması çevre ülkeler açısından büyük bir tehlike barındırmaktadır (Acar, 2019: 29).

SONUÇ

Küreselleşme, devletten bireye; uluslararası ilişkilerden ekonomiye kadar her alanda etkisini inkâr edilemeyecek kadar belirgin olarak göstermiş bir kavramdır. Küreselleşme bütünüyle reddedilemeyeceği gibi bütünüyle de kabul edilemez unsurlar barındırmaktadır. Yine aynı şekilde küreselleşme ulus devletler açısından bütünüyle kayıp olmadığı gibi bütünüyle kazanç olarak da öne çıkmamaktadır. Çoğu literatürde belirtildiği gibi küreselleşme sıfır toplamlı bir oyun değildir. Ancak küreselleşme merkez ülkelerin daha çok karlı çıktığı çevre ülkelerin ise merkeze oranla daha az kazançlı çıktığı bir sistemi oluşturmuştur.

Küreselleşmeyle ilgili daha net bir sonuç elde edebilmek için küreselleşme tezlerinin günümüze kadar gerçekleşip gerçekleşmediğinin veya ne ölçüde karşılık bulduğunun incelenmesi gerekmektedir. Bunların incelenmesi sonucu elde edilecek bulgular daha rasyonel kararların alınmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca küreselleşmenin toplu bir değerlendirilmesinin doğurabileceği yanlış sonuçlar da bu sayede minimuma inmiş olacaktır.

Serbest sermaye hareketleri tezi, küreselleşmenin sınırlara ve ulusal yasalara takılmadan sermayenin yüksek hacimde gerçekleşeceği tezi tüm dünyada uygulanabilmiştir. Özellikle bankacılık, borsa ve finans piyasaların akıllı telefonlarla entegrasyonu ülke fark etmeksizin saniyeler içinde devasa hacimlerle gerçekleştirilebiliyor. Küçük veya büyük sermaye limitleri işlem yapılmasına engel teşkil etmemektedir. Ancak sermaye hareketlerin ekonomik kırılganlık yaşayan ülkelerde olumsuz etkileri olabilmektedir.

Emeğin tüm dünyada hareketliliği tezi, küreselleşmenin daha çok tek yönlü olarak gerçekleşen tezidir. Emeğin hareketi eskiden olduğu gibi ulus devletin içinde serbest durumdadır. Ancak ülke sınırların dışına çıkıldığında ülke farkı oluşmaktadır. Merkez ülkelerin emek arzı, küresel ölçekte seyir halindeyken çevre ülkelerin ancak nitelikli elemanları emek arzlarını merkez ülkelere yapabilmektedir. Çevre ülkeleri açısından ciddi bir insan kaynağı kaybını oluşturmaktadır.

Serbest dış ticaret tezi, mal ve hizmetlerin gerek ihracında gerekse de ithalatında karşılaşılan zorlukların karşılıklı olarak ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar bilindiği üzere GATT protokollerinden bu yana sürmektedir. DTÖ'nün küreselleşmeyle birlikte bu alanda yaptığı düzenlemeler dış ticaretin serbestleşmesini sağlamıştır. Çevre ülkeler açısından bir takım eleştiri konusu olabilecek eleştirilerine rağmen küreselleşmenin en büyük avantajlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Ancak ABD Başkanı Trump'ın politikalarıyla dış ticarete serbestlik yerine korumacılık geri gelmiştir. Dış ticarete korumacılığın gerek merkez gerekse de çevre ülkelerin aleyhine bir durum ortaya koymaktadır. Serbest dış ticaret ilkesinin pürüzlerinin giderilecek yeniden işleme alınması ekonomi için hayati önem taşımaktadır.

Küreselleşmenin hak ve özgürlükleri güçlendireceği tezi, küreselleşme öncesi özellikle çevre ülkelerin ulusları, en tabii hakları olan ifade özgürlüğü, düşünce ve düşünceyi yayma özgürlükleri açısından bile kendi devletleriyle çatışma halindeydiler. Küreselleşmeyle birlikte etkileşime girilen diğer topluluklardan etkilenilerek ve uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşların çabalarıyla halk ve devlet daha barışık bir konuma gelmişlerdir. Küreselleşmenin bu olumlu etkisiyle birlikte şiddete başvurulmadan dile getirilen tüm hak ve taleplerin müeyyidesi ortadan kalkarak istikrar sağlanmaktadır.

Küreselleşmenin ulus devletleri ortadan kaldıracağı tezi, küreselleşmenin en çok korkulan yönünü gösteren bu söylem bugüne kadar hiç gerçekleşmemiştir. Ulus devlet egemenlik paylaşımı, özelleştirme, sivil toplumun güçlendirilmesi ile yerel yönetimlere yetki devriyle merkeziyetçi yapısından uzak düşmüştür. Ayrıca uluslararası örgütler ve ÇUŞ'ların etkisiyle uluslararası ilişkilerde, etkin gücünde aşınmanın meydana gelmesine rağmen devlet olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak alışılmış ulus devletin üniter yapısından egemenliğin ortak paylaşılması, yasaların belirlenmesinde uluslararası örgütlerin yönlendirmesi olduğundan ulus devletin yapısal dönüşüme uğradığı ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmenin ekonomik refah getireceği tezi, küreselleşme ekonomiye getirdiği canlılık çevre ülkelerde yatırıma dönüşmemektedir. Finans sektöründeki sıcak para girdi-çıktısı, tasarruf önleyici olma niteliğindedir. Küreselleşme boyunca istihdam arttırıcı üretim yatırımlarının, finans hareketlerine oranla yok denilecek kadar az olmuştur. Dolayısıyla ekonomideki göstergeler, gerçekte istihdam ve gelir arttırıcı yönüyle değil para piyasalarındaki artıştan dolayı olumlu olarak yansımıştır.

Ulus devletinin üniter yapısı ve merkezi otoritenin tekliği, küreselleşmenin getirdiği siyasal yapıyla örtüşmemektedir. Bireyin devlete karşı güçlenmesi devletin de bireyin haklarını gözetici bir kuruma dönüşmesi küreselleşmenin olumlu etkileri arasında sayılmaktadır. Birey ve vatandaşlık ilişkisinin zorlamaya değil rızaya dayanması ulus devletinin istikrar sağlama açısından da önem taşımaktadır.

Ulus devletlerinde ekonomi ise devletin egemenliğinden çıkmış durumdadır. Devlet ekonomide düzenlemeleri yapan ve onların uygulanmasını sağlayan bir rol üstlenmiştir. Ulusal ekonomilerde sermayenin gelişi için çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda ulus devlet dışa bağımlı kalmıştır. Yapılan yatırımların montaj üretim olması teknolojinin kullanılıp yeni üretim süreçlerini gerçekleştirmeye engel olmaktadır. Yerli üretimin uluslararası rekabette kırılan gücü ulusal ekonomilerin başa çıkması gereken bir sorun oluşturmaktadır. Dış ticarete serbestlik, iç üretimin devlet ve özel sektör işbirliğiyle desteklenmesi gerekmektedir.

Ulus devletinin geleceğine bakıldığında ise, küreselleşmenin ulus devletlerin sonunu getiremeyeceği neredeyse kesinlik kazanmıştır. Bugünün uluslararası dengelerinde ulus devletinin dış kaynaklı bir tehditle yok olması da oldukça zayıf bir ihtimal taşımaktadır. Ulus devlet küreselleşmeyle ortaya çıkan siyasal dönüşümün tehlikesini atlatmayı başarabilmiştir. Ulus devletinin varlığına duyulan ihtiyaç bugün klasik bir devletten beklenenden çok daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Ulus devlet öncelikle bir düzen kurucu olarak yerine ikamesi zor olan bir kuruluştur. Aslında devletlerin temel ihtiyacı da bu oluşturmaktadır. Ancak ulus devlet klasik devlet tiplerine göre kendi dönüşümünü yıkılmadan gerçekleştirebilme yeteneğini göstermiştir.

Ulus devlette küreselleşmenin en olumsuz yönü ulus ve ulusal kimlik üzerinde ortaya çıkmıştır. Ulus devletin sembollerinin yerinde kalmasına rağmen temel ayırıcı faktörü olan ulus, benzerlerinden ayırt edilemez bir hal almıştır. Kültürel erozyon olarak nitelenebilecek bu durum ABD'nin tüketim toplumunun tüm özelliklerini ulus devletin bünyesine girmesini yol açmıştır. Ulusun kendi kültürel değerlerine olan uzaklığın vardığı nokta kendi kültürlerinin “yerel kültür” olarak adlandırılmasına kadar varmıştır. Aynı şekilde dilde küreselleşmeden olumsuz etkilenmektedir.

Ulus devletin, ana unsuru olan “ulus”, küreselleşmeyle ciddi şekilde dönüşüme uğramışsa da ulusa söylemsel bağlılık kozmopolitik ulus devletlerde çatışma unsuru olabilmektedir. Her ne kadar Renan'ın ulus kuramı ulus devletin uluslaşma kavramını şekillendiriyorsa da kendisini ulusa ait hissetmeme ya da tabiiyeti ulusça kabul edilmemesi sorun teşkil etmektedir. Bu konudaki çalışmaların artırılması gerekmektedir.

Küreselleşmenin günümüz görünümü itibariyle geleceğe yönelik söyleyecekleri eskiye nazaran oldukça zayıflamıştır. ABD'nin hegemonyasında görülen zayıflık ile bizzat küreselleşme tezlerinin aleyhtarı politikalar izlemesi dünyayı yeni bir dönüşümün beklediğini göstermektedir. Hem küreselleşme de hem de ABD hegemonyasında güç gerilemesinin olması, ulus devletler, örgütler ve hatta yeni oluşumlar için büyük fırsatlar doğuracaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, M. (2018) Düzleştirici ve Özgürleştirici Bir Süreç Küreselleşme. İstanbul: Literatürk Acedemia.
- Adadağ, Ö.(Drl), ve Yıldızcan, C.(Drl). (2015) Küreselleşme ve Demokrasi. İstanbul: Dipnot yay.
- Adda, J. (2017) Ekonominin Küreselleşmesi. S. İnceci(Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akkaya, R. (2004) Küreselleşme Olgusu Karşısında Ulus Sorunu. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Arda, E. (2003) Sosyal Bilimler El Sözlüğü. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aytekin, Y. (2004) İkinci Küreselleşme Dalgası. Ankara: Vadi Yayınları.
- Barber, B. R. (2018) “Cihad Mcdünyaya Karşı: Küreselcilik ve Kabilecilik Dünyayı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?”. (Çev. Haluk Özdemir). Ed. Kudret Bülbül. İstanbul: Orion Kitabevi.
- Bahçekapılı, C. (2009) Küreselleşme Sürecinde Güçsüzleşen Ulus-Devlet: Türkiye'nin Küresel Politik İktisadı. İstanbul: Derin Yayınları.
- Boratav, K. (1996) Ekonomi ve Küreselleşme: Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme. Kansu, I.(Drl.). 2. Baskı. Ankara: Kıgem.
- Bülbül, K. (2018) “Küreselleşme Temel Metinler”, *Küreselleşme ve Sonrası: Bir Dikotomiler Dizgesi*. Ed.: Kudret Bülbül. İstanbul: Orion Kitabevi.
- Coşkun, V. (2007) Ulus-Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu İstanbul: Liberte Yayınları.
- Çakır, Meder H. & Ükütaş, Ö. (2007) Küreselleşme ve Ulus Devlet. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Çeçen, B. (2016) Ulus Devletin Geleceği. İstanbul: İleri Yayınları.
- Çetin, H. (2003) Modernleşme ve Türkiye'de Modernleştirme Krizleri Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çoban, S. (2005) Küreselleşme, Ulus-Devlet; Azınlıklar ve Dil İstanbul: Su Yayınevi.

- Durgun, Ş. (2005) Modernleşme Demokrasi İslam. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Dursun, D. (2014) Siyaset Bilimi, İstanbul: Beta Yayınları.
- Erdal, H. (2012) Uluslararası ilişkiler Kavram ve Olaylar Sözlüğü İstanbul: Barış Kitabevi.
- Eriksen, T. H. (2004) Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış. (Çev. Erkin Uşaklı), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2004) Bürokrasi ve Siyaset, İstanbul. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
- Gılpın, R. (2017) Uluslararası ilişkilerin Ekonomi Politikası. M. Duran(Çev.), 5.baskı. İstanbul: Kripto Basım.
- Giddens, A. (2008) Ulus-Devlet Ve Şiddet. C, Atay(Çev.), İstanbul: Devrin Yayıncılık.
- Günsoy, B. (2006) Küreselleşme Bir Varoluş Çözümlemesi. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Güzelcik, E. (1999) Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Habermas, J. (2018) Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti. (Çev. Medeni Beyaztaş), İstanbul; Yarın Yayınları.
- Kapani, M. (2015) Politika Bilimine Giriş. 36. Baskı, Ankara: Bb101 Yayınları.
- Kaymakçı, O.(ed.) (2007) Küreselleşme ve Ulus Devlet. İstanbul: Ekin Yay.
- Kazgan, G. (2015) Küreselleşme ve Ulus Devlet Yeni Ekonomik Düzen. 6.Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.
- Kıvılcım, F. (2017) 1980'den Günümüze Küreselleşmenin Demokrasi ve Ulus Devlet Kavramlarına Etkisi. İstanbul: Gece Kitaplığı.
- Koçak, M. (2006) Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi, Devlet Ve Egemenlik. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Köksal, Ş. (2009) Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Renan, R. (2016) Ulus Nedir?. (Çev. Gökçe Yavaş) 2. Baskı İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Saylan, G. (2003) Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Steger, M. (2013) Küreselleşme. (Çev. Abdullah Ersoy) İstanbul: Dost Kitabevi Yayınları.

- Stiglitz, J. E. (2018) Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı. (Çev. Arzu Taşçıoğlu, ve Deniz vural), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Soyak, A. (2002) Küreselleşme, İktisadi Yönelimler Ve Sosyopolitik Karşıtlıklar. İstanbul: Om Yayınevi.
- Sönmezoğlu, F. (2017) Uluslararası İlişkiler Sözlüğü. İzmir: Cem Yayınevi.
- Şahin, K. (2009) Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Şen Y. F. (2004) Globalleşme, Milliyetçilik Ve Ulus Devlet. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Torun, Y. (2011) Siyaset Felsefesinde Devlet. Ankara: Orion Yayınları.
- Oran, B. (2009) Küreselleşme ve Azınlıklar. 5. Baskı. İstanbul: İmaj yayınevi.
- Yıldızcan, C. (2015) Küreselleşme ve Demokrasi. Adadağ, Ö. Drl. İstanbul: Dipnot Yay.
- Özkan, A. (2004) Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye İstanbul: Tasam Yayınları.
- Timur, T. (2008) Küreselleşme ve Demokrasi Krizi. Ankara: İmge Kitabevi.
- Yıldız, H. (2005) Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri Ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2004) İkinci Küreselleşme Dalgası Kavram, Süreç ve Sorunlar. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Yüksel, M. (2001) Küreselleşme, Ulusal Hukuk Ve Türkiye. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Went, R. (2001) Neoliberal İddialar Radikal Yanıtlar. E. Dinç(Çev). İstanbul: Yazın Yayıncılık.

Sürelî Yayınlar

- Acar, Ü. (2019) Küresel Güç Mücadelesi Ve Ulus-Devletin Geleceği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi*. 11-(27) s. 22-34.
- Beriş, H. E. (2008) Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 63-(1), s. 56-77.
- Çetiner, M ve Sever, E. (2019) Dünya Ekonomisi Ve Türkiye'nin Yeri: Tarihsel Süreç, Ekonomik Göstergeler Ve Geleceğe Yönelik Tahminler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF dergisi*. 22-(1), s.1-16.

- Dede, A. (2019) Küresel Toplumsal Hareketlerin Başka Dünya Talebi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3-(14), s. 21-39.
- Boratav, K. (2019) Sermaye Hareketleri ve Türkiye'nin Beş Krizi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 1-(60), s. 311-324.
- Dikkaya M. ve Deniz, F. (2006) Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 2-(3), s. 163-181.
- Doğan, K. C. ve Yılmaz, N. (2013) Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Düzendeki Ulus-Devlet'in Egemenlik Krizi. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. 2-(3) s. 12-19.
- Erdoğan, İ. (2013) Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Akademik Bakış*. 6-(12), s. 265-292.
- Gerşil, S.G. (2004) Küreselleşme ve Çok Ulus İşletmelerin Çalışma İlişkilerine Etkileri. İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6-(1) s. 147-157.
- Gündoğan, A. O. (2003) Devlet ve Milliyetçilik, *Doğu-Batı Dergisi*: İstanbul. 21 s. 181-194.
- Helhel, Y. (2017) Küreselleşme Ve Finansal Gelişme Arasındaki Etkileşimin Türkiye Ve Brics Ülkeleri İçin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi*. 9-(20), s. 157-178.
- İşcan, İ. H. (2018) Küresel Finans Krizi: Neo-Liberal Finansal Sistemin İflası Ve Uluslararası Para Fonu'nun Kurumsal Sorgusu. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* s.y. 641, s. 103-132.
- Karabulut, B. (2009) Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişmeler; Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek. *Karadeniz Araştırmaları*. 6-(23), s. 1-11.
- Karaş, G. (2017) Bağımlılık Teorisi Perspektifinden DTÖ Kapsamındaki Korumacılık Politikası Araçlarının Kullanımı. *International Journal of Public Finance*. 2-(2), s. 245-263.
- Katıtaş, G. (2019) Asya'da Çin ve Rus Bölgeselciliği: Modern İpek Yolu Projesi ve Avrasya Ekonomik Birliği. *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*. 7-özel sayı, s. 119-141.

- Koçer, K. (2004) Küreselleşme Ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği. Ankara: *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 1-(3) s. 101-122.
- Konak, A. (2019) Ticari Liberalizasyon Kapsamında Yoksullaştıran Büyüme Hipotezi Geçerli mi?: Türkiye Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi* 8-(1) s. 34-55.
- Köse, Ö. (2003) Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal Ve İşlevsel Dönüşümü. *Sayıştay Dergisi* Sayı. 49. s. 3-49.
- Köse, Z ve Gültekin, H. (2019) Ekonomik Büyümenin Bir Belirleyicisi olarak Dış Ticaret: NAFTA Ülkeleri Örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi* 5-(2) s. 139-15.
- Masun, M. A. (2019) Çokuluslu Şirketlerin Finansal Yönetiminde Transfer Fiyatlandırması Ve Bir Uygulama. *Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*. 41-(1), s. 247-255.
- Pınar, L. ve Dağtaş, E. (2019) Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Tek Bir Yöne Evrilmesi: Dünya Sosyal Forum Örneği ve Medyayı Kullanım Pratikleri. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*. 2-(3), s. 99-117.
- Poyraz, M. (2019) BRICS Bir Alternatif Düzen Arayışı mı?. *Vizyoner Dergisi*. 10-(24), s. 434-49.
- Tekir, O. ve N. Demir (2018). Ekonomik ve Siyasal Bir Araç Olarak Yeni İpek Yolu Projesinin Küresel Sisteme Etkileri. *Sosyoekonomi*, 26-(38), s. 191-206.
- Özgür. R. Ö ve Zambak. M, (2019) Dış Ticarete Dikey Uzmanlaşma: Türkiye’de Endüstrilere Yönelik Bazı Tespitler. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 8-(2) s. 1411-1436.
- Uzunkaya, Ş. S. (2019) İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye Ekonomisi ve Marshall Planının Ekonomiye Etkileri. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*. 1-(3), s. 176-185.
- Sağ, V. ve Aslan, M. (2001) Ulus, Uluslaşma Ve Ulus Devlet. *Cumhuriyet Üniversitesi SBE Dergisi*. 2-(25), s. 173-183.
- Topuz, Z. Ç. 2016. Küreselleşmenin Ulus-Devlete Etkileri. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3, s.13-26.
- Yalçinkaya, M. H. ve Çılbant, C. ve Yalçinkaya, N. (2012) Küreselleşmeyle Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı, *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi*. 4-(8), s. 1-26.

Yılmaz, E. A. ve Akbulut, A. (2016) Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Rolü Ulus-Devletler Güçleniyor Mu?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi*, 8-(16), s. 71-88.

Yılmaz, M. (2018) Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm, ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İibf Dergisi*, 1-(1), s. 10-24.

Yücel, N. ve Pustu, Y. (2006) Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Alternatifi Kent Devlet Olabilir mi?. *Türk İdare Dergisi*, 450, s. 117-140.

Tezler

Ahundzade, E. (2008) Globalleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Ulus Devletlerin Ekonomik Yapılarına Etkileri: Azerbaycan Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi SBE.

Akca, Z. (2005) Ulus-Devlet ve Küreselleşme İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi SBE.

Aksoy, H. (2009) Ulus Devlet, Egemenlik ve Avrupa Birliği'nde Egemenliğin sınırları. Yüksek lisans Tezi. İstanbul: Ufuk Üniversitesi SBE.

Aksoy, S. (2006) Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmeler Çerçevesinde Türkiye'de Özelleştirme. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi SBE.

Alpaslan, G. (2008) Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet Ve Vatandaşlık İlişkisi: Vatandaşlığın Dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.

Bayhan, H. (2006) Ulus Devlet, Modernizm Ve Postmodernizm. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE.

Biçen, Ö. F. (2017) Küreselleşme Sürecinde Yükselen Piyasa Ekonomilerine Yönelik Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Girişleri Ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Analizi. Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi SBE.

Demirel, Y. S. (2012) Egemenlik Kavramı Ve Klasik Egemenlik Anlayışının Yeni Sınırları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Doğan, F. (2010) Uluslararası İlişkilerde Devlet: Küreselleşme Ve İkinci Devlet Tartışması. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.

- Ecevit, C. (2008) Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Politik Risk. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi SBE.
- Ekiz, C. (2010) Küreselleşme ve Ulusal Egemenlik Üzerine Etkisi. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE.
- Erdal, S. (2012) Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Erdoğan, O. (2018) Başkanlıkla Yönetilen Üniter Devletlerde Yerel Yönetimler: Peru, Filipinler, Güney Kore, Kenya Ve Türkiye. Aksaray: Aksaray Üniversitesi SBE.
- Etgü, M. A. (2015) Kozmopolisten Küreselleşen Dünyanın Devletine. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Fırat, D. G. (2014) Ulus-Devlet Anlayışı Karşısında Toplumsal Hafızanın Direnişi: Rembetiko Örnek Olayı. Yüksek Lisans. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.
- Gürler, A. G. (2010) Küresel Mali Yönetim: IMF Yapısal Uyum Programları Ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaşanan Dönüşüm. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Güzel, S. (2008) Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde IMF ve Dünya Bankası Programlarının Bütçe Politikaları Açısından Değerlendirilmesi (Azerbaycan Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE.
- Hoşut, S. (2013) Ulus Ötesi Şirketlerin Halkla İlişkiler Uygulamaları: Otomotiv Sektöründe Niteliksel Bir Araştırma. Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi SBE.
- İslamoğlu, G. (2006) Küreselleşen Dünyada Devletin Ekonomideki Yeri ve Türkiye. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Kara, M. (2007) Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Kozanoğlu, G. (2012). Üniter Devlet Modelinde Mahalli İdarelerin Özerkliği İlkesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.
- Kutluca, M. C. (2018). Ulus Devletlerin Geleceği Tartışmaları Bağlamında Ülke-Kentler. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi SBE.
- Küçükyağcı, E. (2006). Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet Kurumsal Sosyal Sorumluluk Örneğinde Durum Analizi. Yüksek Lisans. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

- Serindağ, E. H. (2012). Uluslararası Finansal Kriz Sonrası IMF Dünya Bankası Ve DTÖ'nün Yeniden Yapılandırılma Süreci Ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE.
- Şimşek, H. (2011). Küreselleşme Kavramı, İktisadi Boyutu Ve Türkiye'ye Yansıması. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi SBE.
- Orallı, L. E. (2011). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Kuruluşlar Ve Devlet Egemenliği. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi SBE.
- Özdemir, H. (2013). Ulus Devletin Bazı Avrupa Ülkelerinde Ve Türkiye'de Oluşumu Ve Sorunları: Ötekileştiren Ulus Mu, Ötelenen Ulus Mu?. Doktora tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- Özerçen S. (2017) Üniter ve Federatif Devlet Yapılarında Yerel Yönetimlerin Karşılaştırılması. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi SBE.
- Özhan, M. (2016) Ulus İnşa Süreci Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Örnekleri. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Özyakışır, D. (2007) Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Rolü Ve Ulus-Devletin Aşınma Argümanı Olarak MAİ Anlaşması. Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi SBE.
- Töre, S. (2006). Dünya Ekonomisinde IMF'nin Ve Yapısal Uyum Politikalarının Yer ve İşlevi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Öncü, E. (2006). Küreselleşme ve Ulus Devlet. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Yılmaz, S. (2011) Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Kuruluşların Ulus Devletlerin Ekonomik ve Siyasal Yapılarına Etkileri: Türkiye Örneği. Muğla: TC Muğla Üniversitesi SBE.
- Yücel M. (2013) Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Sermaye İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.

Diğer Yayınlar

- AB, (2019) Dünya Ticaret Örgütü. <https://ab.gtb.gov.tr/uluslararasi-orgutler/dunya-ticaret-orgutu> (15.02.2019).

Ateş, E. ve Dilekoğlu, S. ve Seymen, D. (2018) Ticaret Savaşlarına Oyun Teorik Bir Yaklaşım: Türkiye-Abd Örneği. Uluslararası Ekonomi Konferansı. Kasım 2018. Antalya.

BBC, (2016) Donald Trump Kimdir? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37917540> 24.03.2018).

Bilgeseam, (2019) Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Türkiye <http://www.bilgesam.org/incele/226/-uluslararasi-para-fonu--imf---dunya-bankasi-ve-turkiye/#.XXyk3CgzaUk> (15.02.2019).

Bilgesam, (2009) Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarındaki Değişim <http://www.bilgesam.org/incele/1217/-uluslararasi-guvenlik-yaklasimlarindaki-degisim/#.XX6C3igzbIU> (05.0.5.2019).

DW, (2017) 6 Maddede Trump'ın Seçim Vaatleri <https://www.dw.com/tr/6-maddede-trump%C4%B1n-se%C3%A7im-vaatleri/a-37203760> (04.04.2018).

IMF, (2019) Uluslararası Para Fonu Kuruluş ve Teşkilat Yapısı <https://www.imf.org/external/country/tur/rr/pdf/intro.pdf> (15.02.2019).

İnsamer, (2016) Küreselleşme ile Değişen Güvenlik Algısında Bush Doktrini https://insamer.com/tr/kuresellesme-ile-degisen-guvenlik-algisi-baglaminda-bush-doktrini_280.html (04.02.2019).

Kuneralp, s. (2018) Korumacılık Savaşları mı Başlıyor? <https://edam.org.tr/korumacilik-savaslari-mi-basliyor/> (06.08.2019).

Maib, (2018) Uluslararası Ticarete Çok Taraflı Bölgesel Anlaşmalar/Taraflar <http://www.oaib.org.tr/tr/sirkuler-2018-1.pdf> (14.08.2019).

MutlakButlan, Yeni Ekonomik Boyut ve Ulus Devlet, <http://www.mutlakbutlan.com/2009/04/yeni-ekonomik-duzen-ve-ulus-devlet.html?m=0>, (12.06.2019).

Özkaya, M. H. Bozduman, E. T. Ve Yılmaz, H. (2019) Küresel Ticarete Yeni Korumacılık: Ticaret Savaşlarının Dünya ve Türkiye Ekonomisine Olası Yansımaları. 7th SCF International Conference on The Future of the European Usak/Turkey Union and Turkey-European Union Relations. 11-13. Nisan 2019. Uşak.

Radikal, (2011) Usame Bin Ladin'in Cesedi Okyanusa Atıldı. <http://www.radikal.com.tr/dunya/usame-bin-ladinin-cesedi-okyanusa-atildi-1047998/> (01.01.2019).

Tasam, (2006) Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etekileri (25.07.2019).

TC Hazine ve Maliye bakanlığı, (2019) G-20 ve IMF. <https://www.hmb.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular>. (15.07.2019).

Türk Dil Kurumu. (2019) <https://sozluk.gov.tr/> (10.08.2019).

Tasam, Küreselleşmenin Boyutları Ve Etkileri, 2019, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etekileri, (26.05.2019).

TC Dışişleri Bakanlığı, Dünya Ticaret Örgütü, 2019, http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa (07.06.2019).

